

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

Faculteit Bedrijfseconomische Wetenschappen

master in de toegepaste economische
wetenschappen

Masterthesis

Invloed van de afschaffing van opkomstplicht op lokale democratie

Bo Breesch

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de toegepaste economische wetenschappen,
afstudeerrichting beleidsmanagement

PROMOTOR :

Prof. dr. dr. Samantha BIELEN

BEGELEIDER :

De heer Diego VAES

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

www.uhasselt.be
Universiteit Hasselt
Campus Hasselt:
Martelarenlaan 42 | 3500 Hasselt
Campus Diepenbeek:
Agoralaan Gebouw D | 3590 Diepenbeek

2021
2022

Faculteit Bedrijfseconomische Wetenschappen

master in de toegepaste economische
wetenschappen

Masterthesis

Invloed van de afschaffing van opkomstplicht op lokale democratie

Bo Breesch

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de toegepaste economische wetenschappen,
afstudeerrichting beleidsmanagement

PROMOTOR :

Prof. dr. dr. Samantha BIELEN

BEGELEIDER :

De heer Diego VAES

Woord vooraf

Beste lezer, voor u ligt de masterthesis *De invloed van de afschaffing van de opkomstplicht op de lokale democratie*. De opkomstplicht zal vanaf 2024 vervallen voor de lokale verkiezingen georganiseerd binnen het Vlaams Gewest. Vlamingen zullen niet langer verplicht zijn zich te melden aan het stembureau op de verkiezingsdag, om een stem uit te brengen. Deze masterthesis stelde mij in staat de aangeleerde en bestudeerde onderzoeksmethoden en -technieken om te zetten in een eigen gevoerd onderzoek.

Deze masterthesis vormt het sluitstuk van mijn vijfjarig studentenbestaan aan de Universiteit Hasselt. Binnen deze vijf jaar doorliep ik zowel de bachelor als twee masteropleidingen binnen de opleiding Toegepaste Economische Wetenschappen. Een opleiding die ik doorliep met veel interesse en overgave. De opleiding bood mij zowel uitdagingen als opportuniteiten zowel op intellectueel als persoonlijk vlak. Het gaf me de kans mij te verdiepen in domeinen waar ik de meeste voldoening uithaal. Ik kijk met trots terug op mijn traject, met de stappen die ik als toegepaste econoom en mens heb gemaakt, op mijn volharding op de moeilijke momenten en de voldoening na afloop.

Dit traject en onderzoek doorliep ik uiteraard niet alleen, daarom had ik nog graag een woord van dank gestuurd naar een aantal personen. Eerst en vooral naar mijn promotor prof. dr. dr. Samantha Bielen en begeleider dhr. Diego Vaes voor de begeleiding, feedback, openheid, eerlijkheid en samenwerking doorheen het proces. Dit stelde mij in staat te streven naar een zo goed mogelijk eindproduct. Verder wil ik ook mijn vriendin en naaste familie, met in het bijzonder mijn grootouders bedanken voor de steun en geloof doorheen de opleiding.

Ik wens u veel leesplezier,

Bo Breesch

Tongeren, 2 juni 2022

Samenvatting

Met het decreet van 16 juli 2021 ter versterking van de lokale democratie voerde de Vlaamse Regering een aantal wijzigingen door ten aanzien van het lokaal electoraal proces. De meest ingrijpende wijziging is ongetwijfeld de afschaffing van de opkomstplicht bij de lokale verkiezingen. Een stemgerechtigde Vlaming zal dus niet langer verplicht zijn zich te melden aan het stembureau op verkiezingsdag bij de aankomende gemeenteraads- en provincieraadsverkiezingen. Deze masterthesis tracht te achterhalen wat de mogelijke gevolgen van de afschaffing van de opkomstplicht zijn op de lokale democratie. Om deze vraag te beantwoorden, werd data verzameld via een vragenlijst die verspreid werd over heel Vlaanderen. De verspreiding verliep zowel langs parlementsliden, lokale besturen als lokale sociale mediagroepen van alle Vlaamse gemeenten, tijdens de periode april-mei 2022. Op deze manier kon er een aselechte steekproef worden getrokken van 1.709 respondenten waarvan 1.269 antwoorden in aanmerking kwamen voor analyse. In eerste instantie werd de opinie van de Vlaming gevraagd ten aanzien van de abolitie van de opkomstplicht en overige initiatieven die door de Vlaamse overheid werden genomen of nog ter discussie zijn om de lokale democratie te versterken. Verder werden de respondenten gevraagd naar hun stemintentie voor de verschillende bestuursniveaus wanneer niet langer een wettelijke verplichting tot stemmen van kracht zou zijn. Daaraan werden een aantal socio-demografische en politiek gerelateerde factoren gekoppeld om te bepalen welke determinanten bepalen of een persoon al dan niet zijn stem zal uitbrengen. Finaal werd bestudeerd of het politieke landschap zal wijzigingen bij de komende gemeenteraadsverkiezingen van 2024 door de afschaffing van de opkomstplicht.

Uit de bevraging blijkt dat het merendeel, namelijk 54,93 procent van de Vlamingen een voorstander is van de wettelijke opkomstplicht. De majoriteit geeft aldus aan geen hinder te ondervinden van de verplichting. Waar de literatuur en de politieke oppositie verklaarden een grote terugval te zien in de opkomstcijfers, zou dit voor de gemeenteraadsverkiezingen eerder beperkt blijven. De terugval zou ongeveer 10 procent bedragen, waardoor de gemeenteraadsverkiezingen in termen van opkomst de belangrijkste verkiezingen zouden worden. 83,29 procent van de respondenten geeft aan te blijven stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen zonder verplichting. Bij de Vlaamse verkiezing zou dit 3,31 procent lager zijn en voor de federale verkiezing zelfs 6,61 procent. Het geeft aan dat de Vlaming een groot belang hecht aan het lokale bestuursniveau. Dat blijkt ook uit een aantal parameters. Zo geeft de Vlaming aan het meeste vertrouwen te hebben in het gemeentebestuur en het meest tevreden te zijn met het lokale beleid. De burger voelt zich ook meer betrokken bij het lokaal niveau in vergelijking met het federaal, Vlaams en Europees bestuursniveau. Op basis van deze parameters kan worden besloten dat de lokale verkiezingen in Vlaanderen het grootste belang krijgen toebedeeld en de afschaffing van de opkomstplicht op lokaal niveau de minst ingrijpende impact zal hebben, in vergelijking met de overige bestuursniveaus. Naast de afschaffing van de opkomstplicht werden nog andere initiatieven voorgesteld en reeds opgenomen in het kader van de versterking van de lokale democratie. Uit de bevraging blijkt dat de Vlaming voorstander is van onder meer een rechtstreekse verkiezing van de burgemeester, het niet langer gebonden zijn aan één stembureau en in geval van overmacht de mogelijkheid krijgen om per post of digitaal te stemmen. Om de burgerparticipatie te verhogen en de burgers aldus meer te betrekken bij de lokale besluitvorming, staat de Vlaming open voor het organiseren van referenda over lokale kwesties.

Daarnaast kan een burgerforum en burgerbegroting ook bijdragen aan het dichten van de kloof tussen burgers en politiek. Via deze wijze kunnen de inwoners in hogere mate en tijdens de legislatuur meebeslissen over het te voeren beleid of hieromtrent aanbevelingen geven vanuit hun standpunt. Verder kan worden geconcludeerd dat op gebied van socio-demografische elementen, de kans dat hoogopgeleide personen blijven stemmen voor de gemeenteraadsverkiezing na de afschaffing van de opkomstplicht, hoger ligt dan personen lager op de sociale ladder. Hierdoor ontstaat de kans op sociale vertekening, aangezien er een ondervertegenwoordiging zal zijn van de lagere sociale klassen. De representatieve democratie wordt dan niet maximaal ontplooid. Personen met een grotere interesse in politiek en tevredenheid aangaande het lokaal beleid zullen vaker naar de stembus trekken. De meest impactvolle factor blijkt de blootstelling aan de lokale kiescampagne te zijn. De kans dat iemand gaat stemmen stijgt tussen de 30 en 40 procent wanneer de lokale campagnes intensief worden gevolgd, in vergelijking personen die hier geen aandacht aan besteden. Ook blijken naamstemmers een grotere motivatie tot stemmen over te houden, nadat dit niet langer verplicht zal zijn. Ondanks een relatief grote groep aangeeft nog steeds te gaan stemmen voor gemeenteraadsverkiezingen zonder opkomstplicht, betekent niet er geen extra inspanningen moeten worden geleverd om de opkomst te maximaliseren. Wanneer er namelijk geen bijkomende stimulansen worden gecreëerd zullen voornamelijk minder sociaal bevoordeelde burgers thuisblijven op de verkiezingsdag. Lokale partijen en politici zullen aldus sterk moeten inzetten op informatieverbreiding bij alle burgers, aangezien via deze wijze de verminderde kans op stemmen, in grote mate kan worden gecompenseerd. Zo creëert men ook een grotere en diepgaande connectie tussen burgers en politiek en verlaagt men de drempels tot informatieverwerving. Deze factor heeft ook een positieve invloed op de kans tot stemmen. De afschaffing van de opkomstplicht zal geen grote verschuivingen teweegbrengen in het lokale politieke landschap. Het verlies aan stemmen zal zich vooral vertalen in minder blanco en ongeldige stemmen. Daarbij vormt de partijkeuze van een persoon ook geen bepalende factor voor de stemintentie voor de lokale verkiezingen zonder opkomstplicht. De invloed van de afschaffing van de opkomstplicht zal zich bij de lokale verkiezingen relatief beperken, door de grote mate van belang dat Vlamingen aan dit bestuursniveau hechten. De kans is echter wel reëel dat de meeste afvallers zich in de lagere sociale klassen zullen bevinden. Het politiek landschap zal in ieder geval geen fundamentele wijzigingen ondergaan.

De politiek is een dynamisch domein, de perceptie tegenover de politiek en het gevoerde beleid is constant in beweging. Het is dan ook moeilijk om uitspraken te doen over gebeurtenissen die in de toekomst zullen plaatsvinden. Dit onderzoek werd gevoerd op basis van een vragenlijst, die op een enkel moment werd afgenomen. De data zijn dus mogelijks een weerspiegeling van een momentopname. Zo blijkt bijvoorbeeld dat de Vlaming het minste vertrouwen heeft in het federale bestuursniveau. De vraag is of deze perceptie fundamenteel is of dat er sprake is van een trend. Toekomstig onderzoek kan zich bijgevolg focussen op de achterliggende redenen waarom een persoon al dan niet zal stemmen. In dit onderzoek werd duidelijk dat minstens 83 procent van de Vlamingen zal blijven stemmen bij de lokale verkiezingen. Echter bevinden we ons nog ruim twee jaar van de gemeenteraadsverkiezingen van 2024. Binnen deze twee jaar kan de stemintentie nog fluctueren. Bijgevolg kan er op dit moment slechts onderbouwde voorspellingen worden gemaakt over de toekomstige de wijzigingen in opkomstgraad en stemaandelen van de politieke stromingen.

Er zij namelijk nog factoren waar vandaag geen rekening mee kan worden gehouden. Voor toekomstig onderzoek zal het dan ook interessant zijn om van een ex ante naar ex post onderzoek te gaan. Na de gemeenteraadsverkiezingen van 2024 kan in meer detail en met grotere zekerheid de gevolgen van de afschaffing van de opkomstplicht worden vastgesteld.

Inhoudsopgave

1. Introductie	1
2. Literatuurstudie.....	5
2.1 <i>De opkomstplicht</i>	5
2.1.1 Wetgevend kader omtrent de Belgische opkomstplicht	5
2.1.2 Verkiezingssystemen in andere landen.....	7
2.1.3 Vergelijking opkomstcijfers	7
2.1.4 Kosten, baten en de stemparadox	10
2.2 <i>Verantwoording binnen de hedendaagse democratie</i>	13
2.2.1 Positie van de lokale verkiezing.....	13
2.2.2 Hoge opkomst	14
2.2.3 Inbreuk op de vrijheden.....	16
2.2.4 Sanctionering	17
2.2.5 Antidemocratische stemmen.....	18
2.2.6 Motivatie tot stemmen.....	19
2.3 <i>Consequenties van de afschaffing</i>	21
2.3.1 Maatschappelijke consequenties.....	21
2.3.2 Politieke consequenties.....	24
2.3.3 Verschuiving politiek landschap.....	25
3. Onderzoeksresultaten.....	27
3.1 <i>Dataverzameling en steekproef</i>	27
3.2 <i>Opinie ten aanzien van de versterking van de lokale democratie</i>	31
3.2.1 Initiatieven Decreet versterking lokale democratie.....	31
3.2.2 Initiatieven Visienota	33
3.2.3 Initiatieven uit het debat.....	34
3.2.4 Positie lokale verkiezingen.....	35
3.3 <i>Factoren stemgedrag</i>	39
3.4 <i>Effect lokale politieke landschap</i>	49
4. Conclusie	57
5. Referentielijst.....	61
6. Bijlagen	65

Lijst tabellen

TABEL 1 - VERGELIJKING OPKOMSTCIJFERS DRIE RECENTSTE PARLEMENTSVERKIEZINGEN	9
TABEL 2 - DETERMINANTEN VAN DE STEMINTENTIE, VOLGENS DE LITERATUUR	24
TABEL 3 - SOCIO-DEMOGRAFISCHE SAMENSTELLING STEEKPROEF	29
TABEL 4 - OPINIE T.O.V. INITIATIEVEN TER VERSTERKING LOKALE DEMOCRATIE	31
TABEL 5 - MATE VAN BELANG BESTUURSNIVEAUS	35
TABEL 6 - GEPAARDE T-TESTEN STEMINTENTIE	37
TABEL 7 - BESCHRIJVING VAN DE VARIABELEN	40
TABEL 8 - REDENEN OM NIET GELDIG TE STEMMEN IN 2018	43
TABEL 9 - REDENEN OM NIET TE STEMMEN IN 2024	44
TABEL 10 - REGRESSIE-ANALYSES STEMINTENTIE	45
TABEL 11 - REGRESSIE-ANALYSE STEMINTENTIE - UITEENZETTING	47
TABEL 12 - WIJZIGING STEMAANDEEL 2018-2024	49
TABEL 13 - BESCHRIJVING BIJKOMENDE VARIABELEN	51
TABEL 14 - REGRESSIEANALYSES STEMINTENTIE - PARTIJKEUZE	52
TABEL 15 - REGRESSIE-ANALYSES EXTREME PARTIJKEUZE	54

1. Introductie

Het democratisch wereldbeeld wordt bedreigd door de opkomst van tegengestelde regimes. Autoritaire regimes zijn doeltreffender geworden in hun opmars in diverse landen, zo ook in reeds bestaande liberale democratieën. Extreme partijen of groeperingen trachten de gevestigde orden te doorbreken. Dit gebeurt vaak van binnenuit door de tekortkomingen aan het licht te brengen en afkeer te creëren ten aanzien van de huidige politiek. Populisme en autoritarisme treden op de voorgrond. Het meest recente voorbeeld is Frankrijk, waar de extreemrechtse presidentskandidate Marine Le Pen maar liefst 41,5 procent van de stemmen kreeg bij de Franse presidentsverkiezing van april 2022 (Bauwens, 2022). In 2021 verslechterde de democratie van 60 landen ten opzichte van 24 landen waar er een positieve trend kon worden vastgesteld. Landen zoals Ivoorkust, Ecuador en Honduras zagen hun democratie aan kracht toenemen. Hier nam men maatregelen tot vrijwaring van de oppositievoering en vrije meningsuiting van de bevolking. Daartegenover vonden er militaire coups plaats in Myanmar en Mali. In Afghanistan greep terreurorganisatie Taliban de macht, wat leidde tot drastische inperkingen van de mensenrechten in het land. De Russische oppositie werd monddood gemaakt door arrestaties en veroordelingen, waarbij oppositieleider Aleksej Navalny zelfs werd vergiftigd. Slechts 20 procent van de wereldbevolking leeft in zogenaamde vrije landen (Repucci & Slipwitz, 2022). Deze ontwikkeling beperkt zich niet enkel tot de armere en groeiende landen. Het 'vrije Westen' bevindt zich ook meer en meer in de invloedssferen van autoritaire regimes. Zie maar naar de opkomst van de populistische partijen in Frankrijk, Italië, maar ook in België. Autoritaire grootmachten zoals China en Rusland trachten op verscheidene manieren onze democratieën te verzwakken, door inmenging in verkiezingen, invloeden binnen de economie of in het ergste geval via militaire ingrijpen. De recente militaire inval van Rusland in de soevereine staat Oekraïne had als doel om het land maar vooral de NAVO en het Westers Blok, met name West-Europa en de VS, te demobiliseren en demilitariseren teneinde het autoritaire regime in Rusland te behoeden van Westerse invloedssferen (Kirby, 2022). De democratie en de kwaliteit ervan staan meer dan ooit onder de aandacht en niet enkel op internationaal niveau. Ook binnen de nationale grenzen is dit debat zeer actief. Zo tracht men in België, vooral Vlaanderen, de kwaliteit van de democratie en het electoraal proces te versterken door initiatieven ter bevordering van het democratische systeem.

In België geldt er sinds 1893 een grondwettelijke verplichting tot het gaan stemmen. Velen spreken van een stemplicht, maar dit begrip moet genuanceerd worden. Naast de verplichting tot stemmen geldt er ook het principe van geheime verkiezingen. Artikel 62 van de Belgische Grondwet stelt namelijk, 'de stemming is verplicht en geheim'. De bewoording opkomstplicht geeft aldus een beter begrip van de geldende verplichting. Een stemgerechtigde Belg dient zodoende zich te begeven naar het toegewezen stembureau om daar zijn stem uit te brengen. Of deze persoon nu een geldige, ongeldige of blanco stem uitvaardigt, speelt geen rol (Schamp & Devos, 2015). In het Vlaams Parlement woedt al langer de discussie om deze verplichting af te schaffen, bij de verkiezingen die onder haar bevoegdheid vallen. Zo zijn de gewesten bevoegd voor de provinciale en gemeentelijke verkiezingen binnen haar gebied. Op 14 juli 2021 keurde het Vlaams Parlement het decreet ter versterking van de lokale democratie goed (Homans, 2021). Dit decreet brengt een aantal

decreetwijzigingen aan waarbij de doelstelling is om de democratie op het lokale niveau, met name het provinciale en gemeentelijk niveau, te versterken. Vlaanderen erkent hierbij dat het lokale bestuursniveau van groot belang is voor de kwaliteit van de democratie. Het belangrijkste punt van de vernieuwing is de afschaffing van de opkomstplicht bij de lokale verkiezingen. Vlamingen zullen zodoende niet langer verplicht zijn op te dagen bij de gemeenteraads- en provincieraadsverkiezingen vanaf 2024 ("Decreet tot wijziging van diverse decreten, wat betreft versterking van de lokale democratie," 2021) In een periode waar Europese landen, zoals Nederland en Frankrijk, strijden tegen lage opkomstcijfers is het opvallend dat Vlaanderen door de afschaffing van de opkomstplicht het risico wil lopen haar hoge opkomst te verliezen. De Nederlandse gemeenteraadsverkiezingen van maart 2022 behaalde een historisch lage opkomst, nauwelijks de helft van Nederlanders bracht hun stem uit. Dit bleek hoofdzakelijk te wijten aan een gebrek aan vertrouwen en interesse ten aanzien van de politiek. Daarbij is er een grote verbrokkeling van de lokale politiek, waar het merendeel van de partijen uitsluitend lokaal bestaat, waardoor de informatieverbreiding en -ontvangst stroef verloopt (NOS, 2022). De Franse presidentsverkiezingen nota bene, behaalde men de op één na laagste opkomstcijfers ooit. Slechts 71,99 procent van de bevolking ging stemmen, bij de belangrijkste verkiezing in het land (Bauwens, 2022; Voce & Clarke, 2022).

De meerderheidspartijen N-VA en Open VLD zijn grote voorstander van de afschaffing van de opkomstplicht bij de lokale verkiezingen, terwijl de oppositiepartijen Vooruit, Groen en PVDA hier niet voor te vinden zijn en tegen het voorstel tot decreet stemden. Coalitiepartner CD&V was eerder bedeesd over het voorstel, aangezien haar standpunt in het verleden tegen de afschaffing was gekant. Ook haar jongerenafdeling gaf duidelijk aan geen voorstander te zijn van de afschaffing. Desondanks stemde de partij voor het voorstel. De oppositiepartijen stelden dat, zoals academisch onderzoek reeds uitwees, de sociaal lagere klassen in onze samenleving minder geneigd zullen zijn om nog te gaan stemmen wanneer dit niet langer verplicht zal zijn. Hierdoor zou hun vertegenwoordiging ook verminderen en minder rekening worden gehouden met hun stem. Vlaams Belang stelt zich op als voorstander van de afschaffing van de opkomstplicht, maar koos er toch voor zich te onthouden van de stemming. Ze waren het namelijk niet eens met de andere bepalingen die mee werden opgenomen in het decreet. Want naast de afschaffing van de opkomstplicht bij de lokale verkiezingen werden er nog wijzigingen doorgevoerd (Homans, 2021). Zo wordt de impact van de lijststem zwaar teruggeschroefd en zal de procedure tot benoeming van de burgemeester anders verlopen. Daarbij wordt ook het exclusief initiatiefrecht van 14 dagen ingevoerd voor de grootste fractie en zal het onder meer mogelijk worden een constructieve motie van wantrouwen in te dienen tegen het lokaal bestuur ("Decreet tot wijziging van diverse decreten, wat betreft versterking van de lokale democratie," 2021).

De meerderheidspartijen verklaarden dat een verplichting tot stemmen niet langer in de huidige tijdsgeschiedenis past. Deze verplichting werd reeds in de negentiende eeuw ingevoerd en zorgt vandaag voor een significante beperking van de vrijheden. Burgers moeten zelf de keuze kunnen maken of ze al dan niet hun stem willen uitbrengen. Naast de tegenkanting van de oppositiepartijen kwam er nog een tegenreactie uit academische hoek. Zo ondertekenden 23 Vlaamse professoren politicologie een open brief met alleszeggende titel: 'De opkomstplicht afschaffen is een historische vergissing'.

Zij stellen dat de afschaffing van de opkomstplicht net zal leiden tot een zwakkere democratie en het decreet aldus zijn doel voorbij zal schieten. Zij voorspellen dat er in de eerste plaats een lagere opkomst te noteren zal vallen in 2024, maar hun grootste zorg is de groepen die zullen afhaken. Het zullen vooral laagopgeleiden en degenen uit lagere socio-economische klassen zijn die uit de boot vallen en wiens stem niet langer zal worden gehoord. De professoren stellen daarbij ook dat het net op het lokale niveau van cruciaal belang is dat ieders stem wordt gehoord (Ackaert et al., 2021). Burgers staan namelijk het dichtst bij het lokale bestuur en ondervinden hiervan de meest directe impact in hun nabije leefomgeving. De politiek gebruikte onder meer als argument voor de afschaffing dat veel burgers onvoldoende geïnformeerd zijn om de 'juiste' stem te bepalen, omdat velen ongemotiveerd zijn en enkel naar het stemlokaal trekken door de opgelegde verplichting (Homans, 2021). De verplichting draagt net bij tot een hogere mate van informatieverschaffing, aldus de professoren. Omdat stemgerechtigden verplicht zijn op te dagen op verkiezingsdag zullen ook meer burgers zich informeren, ook al is dit slechts in beperkte mate. Ook academisch onderzoek wijst uit dat de sociaal lagere klassen minder vertegenwoordigd zullen zijn zonder opkomstplicht (R. Dassonneville, Hooghe, & Miller, 2017). Dit geeft aan dat het politiek debat zich voornamelijk beperkte tot een normatief debat, waar de nadruk werd gelegd op het waarborgen van vrijheden en de mogelijke consequenties op de achtergrond verdwenen. Dit was ook het geval bij de discussie in Nederland in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw. Daar werd de opkomstplicht afgeschaft in 1970, wat leidde tot een systematische terugval van de opkomst bij alle verkiezingen (Aarts, 2001). Het opkomstverlies bij de parlementsverkiezingen bleef nog enigszins beperkt, maar als de vergelijking wordt gemaakt met de opkomst bij de lokale verkiezingen kan er een grote discrepantie worden waargenomen. Zo bedroeg de opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen in Vlaanderen 92,6 procent en slechts 55 procent bij onze noorderburen (Agentschap Binnenlands Bestuur, 2018; Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2019).

Binnen de wetenschappelijke literatuur vindt men zowel normatieve als empirische debatten terug. De normatieve debatten worden gevoerd tussen de voor- en tegenstanders van de opkomstplicht. Hierbij hameren voorstanders op het cruciale belang van een hoge opkomst bij verkiezingen. Een representatieve democratie kan enkel worden bereikt wanneer eenieders standpunt kenbaar is, door deelname aan het electoraal proces. Tegenstanders stellen dan weer dat een liberale democratie, waartoe het Westen zich rekent, niet te verzoenen valt met een opkomstplicht waardoor fundamentele vrijheden worden geschonden (Kouba & Mysicka, 2019). Het empirisch debat brengt ons bij het antwoord op de vraag 'wie blijft thuis?' Over deze vraag bestaat er een brede consensus over de voornaamste factoren die bepalen of een persoon al dan niet thuis zal blijven. Zo zullen personen uit de lagere sociale klassen eerder afhakken dan hun landgenoten uit de hogere sociale klassen (R. Dassonneville et al., 2017). Een belangrijke verklaring hiervoor is het opleidingsniveau. Hoe lager het opleidingsniveau, hoe groter de kans om deel uit te maken van een lagere sociale klasse en hoe groter de kans dat deze persoon zal thuisblijven op de verkiezingsdag (Reuchamps, Caluwaerts, De Winter, Jacquet, & Meulewaeter, 2015). Deze factor zorgt op zijn beurt ook voor een lagere interesse in politiek. Deze personen zijn minder geneigd zich te informeren over politiek en beschikken hierdoor over minder politieke kennis, wat resulteert in een negatief effect op de stemmotivatie (Hooghe & Stiers, 2017). Naast deze maatschappelijke consequenties zullen er ook

politieke consequenties plaatsvinden. Bestaand onderzoek stelt echter dat deze consequenties gelimiteerd zijn. Ondanks een grote terugval van de opkomst worden geen grote verschuivingen in het politiek landschap verwacht. Niet-stemmers komen uit alle partijen en de grootste afname zal plaatsvinden bij de blanco en ongeldige stemmen, wat geen reëel effect zal hebben op de verkiezingsuitslag (Deschouwer, 2010). Het gedrag van de politiek lijkt ook te zullen veranderen. Dit voornamelijk in de wijze van campagnevoering. Waar eerst campagnes dienstdeden als overtuigingsmiddel van de partijprogramma's, zal daar nu een bijkomende functie aan worden gehecht. Campagnes zullen mensen ook moeten overtuigen om hun stem effectief te gaan uitbrengen (Deschouwer, 2010).

Bestaand onderzoek focust zich voornamelijk op de eerste orde verkiezingen, zijnde de parlements- of presidentsverkiezingen. Het aanbod aan (recent) onderzoek naar de gevolgen van de afschaffing van de opkomstplicht bij lokale verkiezingen is gering. De uiteindelijke beslissing tot het afschaffen van de opkomstplicht werd ook pas recent bevestigd door het Vlaams Parlement. In deze masterthesis leg ik de focus op de mogelijke gevolgen van de afschaffing van de opkomstplicht op de lokale democratie. Tijdens de literatuurstudie zal worden getracht een antwoord te vinden op een aantal vragen. Ten eerste zal worden onderzocht wat de opkomstplicht in België nu werkelijk inhoudt en in welke landen een dergelijke verplichting ook van kracht is. Hierbij wordt ook gekeken naar de verschillen tussen democratieën met en zonder een dergelijke verplichting. Over de voor- en nadelen van een opkomstplicht is er reeds veel inkt gevloeid, van zowel voor- als tegenstanders. In de literatuurstudie zal een overzicht worden gegeven van de relevantste en vaakst gebruikte argumenten van beide kampen. De opkomstplicht werd reeds in 1890 ingevoerd in een volledig andere maatschappij dan de huidige. Bijgevolg zullen specifieke aspecten ervan anders worden bekeken en mogelijks kunnen leiden tot discussies binnen de hedendaagse maatschappelijke context. Het derde en laatste aspect van de literatuurstudie focust op de maatschappelijke en politieke consequenties die volgens de literatuur gepaard zullen gaan met de afschaffing van de opkomstplicht. In deze grondige literatuurstudie wordt de basis gelegd voor een empirisch onderzoeksopzet en analyse. Het empirisch luik van deze masterthesis zal worden uitgevoerd op basis van een vragenlijst. Ten eerste bevroeg ik de Vlaming over hun opinie met betrekking tot de afschaffing van de opkomstplicht en de bijkomende initiatieven ter versterking van de lokale democratie, zoals de hervorming van de campagnes, burgemeesterschap en volmachten. Wie zijn de voor- en tegenstanders en verschilt hun mening afhankelijk van het bestuursniveau waarvoor de opkomstplicht van toepassing is. Ten tweede wordt onderzocht welke factoren stemgerechtigden aanzetten om al dan niet te gaan stemmen. Ten derde, en finaal, wordt bekeken welke politieke stromingen mogelijks de grootste impact zullen voelen van de afschaffing en of dit de politieke orde kan wijzigen. Op basis van zowel de literatuurstudie als de deelvragen van het empirisch onderzoek wil ik een antwoord formuleren op de centrale onderzoeksvraag van deze masterthesis, namelijk 'wat zijn de mogelijke gevolgen van de afschaffing van de opkomstplicht op de lokale democratie?'

2. Literatuurstudie

2.1 De opkomstplicht

Om tot een beter begrip te komen van het onderwerp van deze masterthesis, zal eerst de inhoud en de toepassing van de opkomstplicht worden belicht. Deze toepassing rijkt verder dan enkel België. Het loont dan ook de moeite te bekijken waar in de wereld er eenzelfde systeem geldt en hoe deze verschilt met het Belgische model. Voorts wordt er ook een vergelijking gemaakt van de opkomstcijfers tussen opkomstplichtige landen en landen waar men geen verplichting instelt. Tot slot worden de kosten en baten verbonden aan het kiessysteem uiteengezet en alsook de drijfveren tot stemmen van een niet-verplichte burger.

2.1.1 Wetgevend kader omtrent de Belgische opkomstplicht

De Belgische grondwet werd aangenomen op 7 februari 1831. Hierbij werd het cijnskiesrecht aangenomen als verkiezingsstelsel met de gedachte dat enkel de elite onder de burgers in staat was de meest capabele volksvertegenwoordigers te benoemen. Onder dit verkiezingsstelsel kon men namelijk slechts zijn stem uitbrengen onder een aantal voorwaarden. Enkel mannen van minstens 25 jaar oud die over een intellectueel niveau beschikten kwamen in aanmerking om te stemmen. Daarbij moest men een belasting (cijns) betalen, waardoor enkel welgestelde burgers hun recht konden uitoefenen. Bij de eerste verkiezing in het onafhankelijk België van 1831 was slechts 1,13 procent van de Belgische burgers kiesgerechtigd en kwam amper 66 procent van deze elitegroep opdagen op de verkiezingsdag. Slechts 30.360 burgers besliste dat jaar over de volksvertegenwoordiging van 4,08 miljoen Belgen. Vanaf 1848 werd de cijns naar het grondwettelijk minimum gebracht en een onderscheid gemaakt tussen het platteland en de steden. Echter leidde dit niet tot een grote toename van het aantal kiesgerechtigden, deze groep steeg van 1,3 naar 1,81 procent van de totale bevolking (Schamp & Devos, 2015). Burgers op het platteland moesten een lagere cijns betalen, deze beslissing dient ook in zijn historisch politieke context te worden geplaatst. De katholieken die sinds de oprichting van België het politieke landschap domineerden, kregen steeds meer weerwerking van de liberalen en democraten. Aangezien de grootste groep aanhangers van de katholieke beweging woonden op het platteland, hoopte de clerus zijn machtspositie te verstevigen ten aanzien van de opkomende oppositie (Witte, Meynen, & Luyten, 2021). Pas sinds de invoering van het algemeen meervoudig stemrecht in 1893 steeg het aantal kiesgerechtigde burgers tot 21,60 procent van de bevolking en kon men in beperkte mate spreken van meer gelijkheid. Mannen van boven de 25 jaar mogen sindsdien hun stem uitbrengen ongeacht hun sociale status. Het principe van 'één man één stem' won aan belang, maar nog niet in zijn volledige hoedanigheid. In realiteit konden welgestelde mannen op financieel of intellectueel vlak nog steeds één tot twee extra stemmen bekomen. Zo konden onder meer gezinshoofden, eigenaars van waardevolle eigendommen of grote vermogens of hoog gediplomeerden een groter aandeel in het electoraat verwerven. De stemplicht werd in de grondwet opgenomen bij de invoering van het algemeen meervoudig stemrecht (Schamp & Devos, 2015). Bij de wijziging van de grondwet op 7 september 1893 werd de deelname voor alle kiesgerechtigde burgers verplicht. België was het eerste Europees land dat op nationaal niveau een verplichting tot stemmen oplegde (Verlet, Carton, & Callens, 2010). Vandaag bevindt de stemplicht zich nog steeds in de Belgische Grondwet, namelijk onder artikel 62, derde lid.

Artikel 62, derde lid GW: *"De stemming is verplicht en geheim. Zij heeft plaats in de gemeente, behoudens de bij de wet te stellen uitzonderingen."*

De Grondwet geeft bijgevolg aan dat de stemming verplicht is en dit voor alle stemgerechtigde kiezers. Onder de noemer kiezer verstaan we alle Belgen boven de leeftijd van 18 jaar, die zijn ingeschreven in het bevolkingsregister en niet uitgesloten of geschorst zijn door het kiesrecht. Niet-Belgen zijn enkel stemgerechtigd voor de gemeenteraadsverkiezingen en Europese verkiezingen, indien zij ouder dan 18 jaar zijn en ingeschreven staan in het bevolkings- of vreemdelingenregister van een Belgische gemeente en ingeschreven staan op de kiezerslijst. De verplichting is van toepassing op alle verkiezingen waaraan de Belgische burger zijn stem kan uitbrengen: Europese, federale, regionale, provincieraads- en gemeenteraadsverkiezingen. Naast de verplichting geeft artikel 62 van de Grondwet ook aan dat de stemming geheim moet verlopen. Omwille van het feit dat de Belgische burger beroep kan doen op de bepaling van de geheime stemming, kan een ambtenaar van de Belgische staat of elk ander persoon niet controleren of de stemmer in kwestie zijn stemformulier geldig heeft ingevuld. Daarnaast heeft de stemgerechtigde ook de mogelijkheid om zijn stemformulier blanco in te dienen, waardoor deze alsnog geen stem heeft uitgebracht voor een kandidaat of politieke partij. Dit impliceert aldus dat de burger zich verplicht moet aanmelden aan het door de Staat toegewezen stemlokaal, zijn stemformulier in ontvangst moet nemen of zich naar een stemcomputer moet begeven en in het stemhokje al dan niet een geldige, ongeldige of blanco stem kan uitbrengen. We kunnen hierbij besluiten dat de term stemplicht leidt tot een verkeerde interpretatie van de effectieve rechtsregels en de term opkomstplicht een betere omschrijving biedt (Schamp & Devos, 2015; Vlaanderen, 2021).

De bepalingen en procedures van de Belgische verkiezingen staan vastgelegd in het Kieswetboek. Hierin voorziet de wetgever in straffen voor burgers die de kieswet niet naleven en zich aldus niet melden aan het stembureau op verkiezingsdag. De wetgever heeft de mogelijkheid geboden om een volmacht te verlenen aan een andere stemgerechtigde wanneer de burger in kwestie zelf niet in de mogelijkheid is om te gaan stemmen en daarbij voldoet aan de voorwaarden bepaald in artikel 147bis Kieswetboek¹. In de andere gevallen dan gesteld in artikel 147bis kan de burger zijn redenen om niet aanwezig te kunnen zijn, melden aan de Vrederechter. De Vrederechter is hierbij vrij om te bepalen of het gaat om een gewettigd verzuim. Hiervan wordt vervolgens een lijst opgemaakt binnen de acht dagen na de afkondiging van de verkiezingsuitslag, waarna het Openbaar Ministerie zal bepalen welke inbreuken zullen worden vervolgd. Bij vervolging zal de burger in kwestie worden opgeroepen bij de politierechtbank die bij een eerste niet-gewettigde afwezigheid een boete gaande van 40 tot 80 euro kan uitspreken en bij herhaaldelijk verzuim een boete van 80 tot en met 200 euro kan eisen (artikel 209/210 Kieswetboek²). De mogelijkheid tot beroep tegen een dergelijk vonnis is niet mogelijk. Indien men tot viermaal verzaakt aan zijn opkomstplicht te voldoen binnen de 15 jaar, zal de stemgerechtigde zijn recht tot stemmen verliezen voor een periode van 10 jaar. Ook zal de persoon in kwestie binnen die periode geen benoeming, bevordering of onderscheiding kunnen

¹ Zie bijlage 1

² Zie bijlage 1

ontvangen van een openbare overheid. In de praktijk wordt de strafopvolging niet actief uitgevoerd en de kans op effectieve vervolging bleek de laatste verkiezingen nihil te zijn. Er is dus sprake van een feitelijke depenalisering of een soort gedoogbeleid. Voorzitters en bijzitters van stembureaus worden doorgaans wel effectief vervolgd en beboet wanneer zij zonder wettige reden verzuimen aanwezig te zijn op verkiezingsdag (IBZ, 2021).

2.1.2 Verkiezingssystemen in andere landen

Een stemplichtig verkiezingsstelsel is niet zo uitzonderlijk als bepaalde politici of tegenstanders stellen. In totaal hebben 27 landen een wettelijk bepaalde stemplicht, dit komt ongeveer overeen met 14 procent van alle landen. Deze landen kunnen we opdelen in twee groepen; landen waar de opkomstplicht wordt gesanctioneerd en landen waar de opkomstplicht wettelijk is opgenomen maar niet wordt beboet in geval van verzuim. In dat geval wordt de stemplicht in feite niet afgedwongen. De stemplicht wordt aldus wettelijk afgedwongen in de volgende 16 landen: Argentinië, Australië, België, Bolivia, Brazilië, Ecuador, Liechtenstein, Luxemburg, Nauru, Paraguay, Peru, Samoa, Singapore, Zwitserland (kanton Schaffhausen), Turkije en Uruguay. In de groep niet-afgedwongen stemplicht kunnen we de overige 11 landen plaatsen: Bulgarije, Democratische Republiek Congo, Costa Rica, Egypte, Gabon, Griekenland, Honduras, Lebanon, Mexico, Panama en Thailand (R. Dassonneville et al., 2017; Gaebler, Potrafke, & Roesel, 2020; International IDEA, 2021; Lijphart, 2010; Quintelier, Hooghe, & Marien, 2011; Solijonov, 2016). Opvallend aan deze opsomming is het feit dat de meeste stemplichtige landen terug te vinden zijn in Latijns-Amerika (11). Aan het begin van de twintigste eeuw steeg de druk uit de arbeidersklasse op het oligarchisch bestuur in veel Latijns-Amerikaanse landen. Als reactie op het risico tot revoluties voerde de bestuurlijke elite de opkomstplicht in, zodanig de uitgebrachte stemmen door haar aanhang te verhogen. Op deze wijze kon een relatief kleine groepering geen omvangrijk aandeel uitmaken van het electoraat (Maldonado, 2015). Naast België beschikken nog vijf andere Europese landen over een vorm van stemplicht. In zowel Oceanië als het Midden-Oosten vindt men drie landen terug en in Afrika en Azië elk twee. De discussie tot het al dan niet afschaffen van de opkomstplicht beperkt zich niet enkel tot Vlaanderen. Ook in de rest van de wereld zijn er verschuivingen naar en weg van een stemverplichting. Zo schafte vorig decennium een aantal landen de stemplicht terug af, zoals Dominicaanse Republiek (2010), Chili (2012), Fiji (2014) en Cyprus (2017). Daarnaast keurde Samoa de verplichting goed in 2019 en trad deze voor de eerste keer in werking bij de verkiezingen van 2021 (International IDEA, 2021).

2.1.3 Vergelijking opkomstcijfers

Wanneer we ons focussen op de waarde en belang van een opkomstplicht is het ook relevant om de opkomstcijfers te bekijken en te vergelijken. Academics en politici waarschuwen tijdens de debatten omtrent de afschaffing van de opkomstplicht in Vlaanderen dat een groot aandeel van de bevolking niet langer zou stemmen (Ongena & Buysse, 2021). Het loont dan ook de moeite om de andere zijde te bekijken, namelijk of een opkomstplicht zorgt voor een systematisch hogere opkomst. De opkomstcijfers van de drie recentste parlementsverkiezingen van een aantal opkomstplichtige en niet-plichtige landen staan weergegeven in tabel 1.

Wanneer de opkomstcijfers van de drie recentste parlementsverkiezingen tussen opkomstplichtige landen en landen zonder verplichting vergelijken, zien we dat deze systematisch hoger liggen in de eerste groep. Waar bijvoorbeeld België, Australië, Singapore, Turkije en Brazilië (bij de recentste verkiezing net niet) systematisch opkomstcijfers van 80 procent halen, zien we deze trend lagere waarden aannemen bij niet-opkomstplichtige landen. Een opkomstcijfer van 80 procent is hier veeleer de uitzondering dan de regel. In Frankrijk kwam bij de recentste parlementsverkiezing, met 48,70 procent, nauwelijks de helft van de bevolking haar stem uitbrengen. Als Westerse democratie doet deze schamelijke opkomst haar geen eer aan. De discrepantie is bij andere Westerse landen (hier: West-Europa en de VS) beperkter gebleven. Zo behouden andere Europese grootmachten zoals Duitsland, Nederland, Italië en Spanje hun opkomst bij de parlementsverkiezingen boven de 70 procent. De Verenigde Staten van Amerika slagen hier op onregelmatigere basis in. De meeste Westerse landen slagen er aldus in hun bevolking tot op zekere hoogte te motiveren om te stemmen. Wanneer we verder kijken dan enkel de ontwikkelde Westerse democratieën dan slaagt de plaatselijke politiek er niet in het merendeel van de bevolking aan te zetten om deel te nemen aan het electorale proces. Zo ging slechts de helft van de Russen stemmen tijdens de recentste parlementsverkiezing. Een aandeel dat niet moet onder doen voor de opkomst in Frankrijk, wat nog maar eens de zwakke Franse opkomst benadrukt. Met 51,58 procent doet Rusland het beter dan bijvoorbeeld Algerije, Colombia en Roemenië, waar respectievelijk slechts 23,03 47,43 en 31,84 procent van de stemgerechtigde bevolking effectief hun stem uitbracht. De vraag rijst of men dan nog over een representatieve democratie kan spreken, als de helft of amper 1/3 van de bevolking wordt vertegenwoordigd. Wanneer er een onderscheid wordt gemaakt tussen landen waar de opkomstplicht wordt afgedwongen of niet kan er ook meteen een groot verschil worden waargenomen. De eerder besproken opkomstplichtige landen haalden systematisch een opkomstcijfer van 80 procent. In landen zoals Costa Rica (65,56%), Egypte (29,07%) en Griekenland (57,78%), waar er geen straffen zijn verbonden aan het verzuim van de opkomstplicht, gaan veel minder mensen hun stem uitbrengen. Deze vergelijking toont aan dat een opkomstplicht zonder sanctionering niet het gewenste effect bereikt op de bevolking. Een verplichting zonder sanctie verliest zijn effect en bestaat slechts op papier.

Tabel 1 - Vergelijking opkomstcijfers drie recentste parlementsverkiezingen

Opkomstcijfer (in %)	T-2	T-1	T
<u>Landen met opkomstplicht</u>			
België	89,22	89,37	88,38
Australië	93,23	91,01	91,89
Brazilië	81,88	80,60	79,80
Singapore	93,18	93,70	95,81
Turkije	83,16	85,23	86,22
<i>Costa Rica*</i>	<i>69,11</i>	<i>68,38</i>	<i>65,56</i>
<i>Egypte*</i>	<i>62,04</i>	<i>28,27</i>	<i>29,07</i>
<i>Griekenland*</i>	<i>62,47</i>	<i>63,94</i>	<i>57,78</i>
<u>Westerse landen</u>			
Frankrijk	59,98	57,22	48,70
Duitsland	71,53	75,19	76,57
Italië	80,54	75,19	72,93
Nederland	74,56	81,93	78,71
Spanje	73,20	69,84	71,76
Verenigde Staten	65,44	56,84	70,75
<u>Niet-Westerse landen</u>			
Rusland	60,10	47,88	51,58
Algerije	43,14	37,09	23,03
Colombia	43,58	49,00	47,43
Roemenië	41,76	37,79	31,84

*landen met niet-afgedwongen opkomstplicht
(International IDEA, 2022)

2.1.4 Kosten, baten en de stemparadox

De meest voor de hand liggende baat aan het gaan stemmen is dat de stemmer zijn geprefereerde politieke partij de verkiezing ziet winnen. Wanneer deze partij vervolgens mee de coalitie vormt, kan de kiezer zijn ideologie worden weerspiegeld op de beleidsvisie. Op deze manier kan de stemmer zijn invloed uitoefenen op het beleid van de komende legislatuur. De mate van invloed wordt bepaald door twee factoren, namelijk de kans dat zijn stem het verschil zal maken en het verschil tussen de kandidaten. Wanneer de kans groter is dat de stem van een stemgerechtigde de verkiezingsuitslag kan bepalen, resulteert dit automatisch tot een grotere invloed en daaraan verbonden ook voor een grotere individuele baat. De grootte van deze kans hangt samen met twee factoren. Namelijk het aantal stemgerechtigden en het aantal partijen dat opkomt bij de verkiezing. Naarmate er meer stemgerechtigden zijn, zullen er ook meer stemmen worden uitgebracht en wordt de impact van de stem van een individu kleiner. Neem nu bijvoorbeeld België, bij de laatste parlementsverkiezingen waren om en bij de 8,2 miljoen Belgen stemgerechtigd. Daartegenover stelt één stem niet veel voor en de kans dat die ene stem de verkiezingen zou beslissen is nihil. Als daarbij het aantal partijen ook hoog is binnen een verkiezing dan worden de kansen nog kleiner om de bepalende stem te kunnen leveren. Hoe meer partijen deelnemen aan de verkiezing, hoe groter de verdeling van de stemmen onderling zal zijn. Indien er slechts twee partijen zouden deelnemen worden alle stemmen enkel over deze twee partijen verdeeld en zal één van beiden met zekerheid de verkiezing winnen. Wanneer bijvoorbeeld tien partijen deelnemen aan de verkiezing zullen de stemmen verdeeld worden over deze tien partijen en wordt de kans van een enkele partij kleiner om deel uit te maken van de coalitie, aangezien de mogelijkheden tot coalitievorming zijn toegenomen. Het verschil in kandidaten speelt ook een belangrijke rol in de bepaling van de baat voortkomend uit het stemmen. Wanneer de kandidaten of partijen bij een verkiezing over identieke programma's of standpunten beschikken dan maakt het voor de burger niet veel uit welke partij de verkiezing zal winnen. Het beleid zal namelijk in eender welk geval gelijkaardig verlopen. Enkel wanneer er zich tegenstellingen bevinden tussen de verschillende partijen of kandidaten kan de burger zijn voorkeur laten spreken via de stemming. In deze situatie zal het beleid voor de komende legislatuur meer invloed ondervinden van elke stem, aangezien er meer mogelijkheden zijn aangaande de uitkomst van de verkiezing en bijgevolg de samenstelling van de coalitie (Geys, 2002).

Tegenover de baten staan de kosten verbonden aan het uitbrengen van een stem. Enerzijds kunnen we spreken over kosten gemaakt voor en tijdens de verkiezing. Vooraleer een burger zijn stem gaat uitbrengen, moet deze zich informeren over de verschillende standpunten van de opkomende partijen. Hierbij te denken aan onder andere het volgen van de media en politieke debatten zowel op televisie als kranten, lezen van partijprogramma's, etc. Het merendeel van deze informatie wordt echter onbewust opgenomen waardoor het intensief zoeken naar informatie wordt beperkt. Er zijn ook ongemotiveerde of ongeïnteresseerde burgers die niet expliciet op zoek zullen gaan naar politieke informatie. Verder zijn er ook kosten die gemaakt moeten worden tijdens de verkiezing zelf. Vanzelfsprekend moeten stemgerechtigden zichzelf verplaatsen naar hun toegewezen stemlokaal en deze verplaatsing dient dan ook zelf bekostigd te worden. Naast de expliciete kosten is er ook sprake van opportuiniteitskosten. Dit weerspiegelt de tijd die burgers niet meer kunnen spenderen aan andere bezigheden omdat ze tijd moeten vrijmaken om hun stem uit te brengen. De waarde van

deze 'verloren' tijd is subjectief te bepalen door elke stemgerechtigde. Een persoon die zich niet interesseert in politiek en liever geen stem zou uitbrengen zal een hogere opportuniteitskost ervaren dan een persoon die met plezier zijn burgerplicht vervult (Geys, 2002).

De kosten-baten analyse die hieruit zou voortvloeien zou via de rationele wijze aangeven dat we te maken hebben met een grotere kost dan de oplevering van baten. Volgens de utilitaristische leer zou men dan moeten besluiten dat in principe de opkomst van een verkiezing zich rond de nul procent zou situeren, aangezien de rationele burger zijn eigenbelang zal volgen. In landen waar er een stem- of opkomstplicht geldt ligt dit anders door de verplichting, maar in landen zonder verplichtingen zou dit het geval moeten zijn. Een simpele blik op de opkomstcijfers van landen zonder verplichting geeft een totaal ander beeld. Zoals in hoofdstuk 2.1.3 besproken bedragen de opkomstcijfers in Westerse democratieën zonder opkomstplicht, met uitzondering van Frankrijk, systematisch minstens 70 procent. Het geeft aan dat het merendeel van de stemgerechtigden hun stem gaan uitbrengen ook al wordt er door de overheid geen verplichting opgelegd. Dit geeft aan dat de klassieke rationaliteit niet wordt gevolgd als het aankomt op verkiezingen en dit fenomeen wordt in de literatuur als de stemparadox bestempeld (Irwin & Van Holsteyn, 2010).

De vraag is dan welke factoren aanzetten tot stemmen en of deze passen binnen het rationaliteitsconcept. In de literatuur wordt gesteld dat de mens niet moet worden beschouwd als een zelfzuchtig individu die enkel zijn eigenbelang zal nastreven. Hij zal ook rekening houden met ethische waarden en het voortbestaan van de democratie in stand willen houden (Jakee & Sun, 2006). Een individu weet namelijk ook dat wanneer niemand zijn stem zal uitbrengen het democratisch concept ver zoek is en niet kan worden gesproken van volksvertegenwoordigers aangezien niemand zijn vertegenwoordiging afgeeft. Dit zal voor veel burgers de motivatie vormen om toch naar de stembus te trekken. Een andere redenering volgt uit het principe dat burgers niet vooruitkijkend, maar net *achteruitkijkend* zijn. Zo zal het komend stemgedrag worden beïnvloed door het al dan niet succes van hun voorgaande stem of onthouding. Wanneer de geprefereerde partij van een persoon tijdens de voorgaande verkiezing niet succesvol was, zal deze persoon bij de volgende verkiezing meer geneigd zijn om opnieuw of voor het eerst naar de stembus te gaan. Wanneer de geprefereerde partij succesvol was tijdens de voorgaande verkiezing zal de neiging om terug te keren minder groot zijn. Het aanwezig zijn van een opkomstplicht kan ook voor extra motivatie zorgen om te gaan stemmen. Over het directe effect bestaat er discussie, want dwang en de mogelijkheid tot sanctie zouden ook de motivatie van burgers kunnen verlagen. Er kan echter ook een indirecte motivatie optreden. De opkomstplicht kan dan op een indirecte wijze burgers aanzetten tot meer dialoog en discussie over politiek. Hierdoor kan hun interesse verhogen wat op zijn beurt kan leiden tot meer politieke kennis. Via deze weg is het wel mogelijk om meer motivatie te ervaren (van der Meer & van Deth, 2010). Het belang van deze of andere bronnen van motivatie zullen afhangen van de samenstelling van de individuele nutsfunctie van de stemgerechtigde. De invulling van de motivatiebronnen kunnen zeer divers zijn, maar zullen in ieder geval de rationele kosten overstijgen.

2.1.4.1 Free riding

Naast het feit dat de klassieke rationaliteit geen toepassing vindt op de stemparadox stellen we ook een *free riding* probleem vast. Eerder werd gesteld dat volgens het utilitarisme de kosten van het gaan stemmen de baten overstijgen. Desondanks gaat ook zonder de opkomstplicht het merendeel van de burgers stemmen. De stemparadox bracht daarbij meer duiding. Naast het feit dat nog steeds mensen hun stem zullen uitbrengen, verzaakt een gedeelte van de bevolking daarin. Dit aandeel zal bijgevolg de baten van het electoraal systeem plukken zonder de kosten daartegenover te stellen. Voorstanders van de opkomstplicht verklaren dat de verplichting de oplossing biedt voor het *free riding*-probleem (Lijphart, 2010).

Men spreekt over *free riding* wanneer een bepaalde persoon of groep zich op een oneigenlijke wijze de baten van een publiek goed toe-eigent zonder daarvoor te delen in de kosten. Het electoraal systeem is in casu het publiek goed, waarvan de niet-stemmers ook de vruchten van plukken, zonder daarvoor een bijdrage te leveren, namelijk een stem uitbrengen. Door de opkomstplicht zal het aandeel niet-stemmers worden geminimaliseerd. In realiteit wordt dit aandeel evenwel niet herleid tot nul, maar is wel aanmerkelijk lager dan in landen zonder opkomstplicht. In de literatuur worden er evenwel vragen gesteld bij de mate dat *free riding* een bepalende factor moet spelen in het al dan niet invoeren of behouden van de opkomstplicht. Umbers (2020) stelt namelijk dat stemmen niet behoort tot eenzelfde categorie als andere morele verplichtingen waarvoor de deelname strikt wettelijk dient worden afgedwongen, zoals het betalen van belastingen of sociale bijdragen. De vergelijking is niet evenredig; indien *free riding* significante proporties aanneemt bij de betaling van belastingen of sociale bijdragen, dreigt de ineenstorting van deze systemen. Wanneer bijvoorbeeld 30 procent van de bevolking haar belastingen niet betaalt, dreigt de staat in verval te treden. Wanneer 30 procent van de burgers niet gaat stemmen, zal er nog steeds een democratische vertegenwoordiging zijn. Het buitenland leert ons ook dat in situaties zonder opkomstplicht de opkomst bij verkiezingen vrijwaart blijft. De kans dat niemand zijn stem zal uitbrengen is nihil, terwijl de kans dat burgers geen belastingen betalen indien dit niet is vereist, zeer waarschijnlijk is (Umbers, 2020). Onderzoek wijst uit dat het gros van de niet-stemmers zich in dezelfde, voornamelijk lage, sociale klassen bevinden. Men kan aldus niet spreken over *free riding* ten opzichte van de totale bevolking, maar enkel ten aanzien van de eigen sociale klasse (Kouba & Mysicka, 2019).

2.2 Verantwoording binnen de hedendaagse democratie

De invoering van de opkomstplicht gebeurde in 1893. De beweegredenen voor deze invoering moet dan ook in haar historische context worden bekeken. De socialistische partij haalde zijn slag thuis door de afschaffing van het cijnskiesrecht en stond daarbij ook mee aan de wieg van de opkomstplicht. Ze wouden namelijk garanderen dat de arbeidersklasse het recht had om hun stem daadwerkelijk te mogen uitbrengen tijdens de verkiezingen. Hierdoor konden ze hun bazen dwingen hun recht te respecteren. De overige partijen zagen ook een voordeel in de verplichting. Op deze wijze vormden de burgers zelf hun democratisch fundament, een waar ze niet snel vanaf zullen stappen. Wanneer de politici de basis vormen is de kans groter dat burgers zich bij onvrede gaan verzetten tegen hun huidige bestuur, wat de kans op revoluties doet stijgen. Dit wilden de traditionele partijen te allen koste vermijden (Schamp & Devos, 2015). Deze politieke elite vreesden echter ook dat het verwachte onthoudingspatroon de electorale steun van de conservatieve, alsook de religieuze partijen zou verzwakken (Quintelier et al., 2011).

Binnen de geavanceerde hedendaagse democratie passen deze beweegredenen uiteraard niet meer. De democratische basis ligt vast en burgers beschikken over veel meer rechten dan in de 19de eeuw. Tegenstanders van de opkomstplicht beargumenteren dan ook dat de verplichting een verschijnsel is van het verleden. Liberale waarden staan binnen de hedendaagse democratie hoog aangeschreven en vrijheden vormen de basis van de rechten waarop burgers zich berusten. Een verplichting tot stemming past dan ook niet meer binnen dit beeld. Daarbij staan ook waarden zoals legitimiteit en gelijkheid hoog aangeschreven en net daarom is een hoge opkomst bij verkiezingen cruciaal, verklaren voorstanders van de opkomstplicht. Een hoge opkomst is noodzakelijk om alle sociale groepen te betrekken bij het electoraal proces en de verplichting biedt daarvoor de efficiëntste oplossing. De opkomstplicht in Vlaanderen staat aldus in een gespreide slagorde (Verlet et al., 2010). In dit hoofdstuk zullen de voornaamste argumenten pro en contra afschaffing worden weergegeven.

2.2.1 Positie van de lokale verkiezing

Het is van belang om eerst te bekijken welke positie de lokale verkiezingen bekleden binnen de samenleving. Traditioneel worden de nationale verkiezingen als primair beschouwd. In België staan naast de federale ook de verkiezingen van de regio's bovenaan op gebied van belang en media-aandacht. Daarnaast vindt men de tweede orde verkiezingen. Hiertoe worden de lokale verkiezingen, met de gemeenteraads- en provincieraadsverkiezingen, alsook de Europese verkiezingen gerekend (Reuchamps et al., 2015).

Traditioneel zal de bereidheid tot deelname stijgen naarmate het verkiezingsniveau stijgt. In Vlaanderen kan een omgekeerde evenredigheid tussen beide elementen worden geconstateerd, voor de lokale verkiezingen. Uit burgerbevragingen blijkt namelijk dat de bereidheid tot stemmen bij de Vlaming minstens even hoog is voor de lokale als de federale verkiezingen (Marien, Dassonneville, & Hooghe, 2015; Reuchamps et al., 2015; Verlet et al., 2010). Dit kan mede worden verklaard door de hogergenoemde stemparadox (hoofdstuk 2.1.4). Men zal namelijk een hogere baat van stemmen ervaren bij verkiezingen van een lager niveau, aangezien de impact van een stem hier groter zal zijn

dan bij de Europese, nationale of regionale verkiezingen. Er zijn bij de gemeenteraadsverkiezing namelijk veel minder stemgerechtigden, waardoor de impact van een enkele stem relatief meer impact zal kennen op de verkiezingsresultaten (Reuchamps et al., 2015). Marien et al. (2015) verklaren dat de lokale verkiezingen de tweede orde overstijgen en in een middenpositie innemen. Ze klasseren de lokale verkiezingen niet tot de eerste orde, aangezien er nog fundamentele verschillen zijn met de federale en regionale verkiezingen. De media-aandacht ligt bijvoorbeeld veel hoger bij de federale en regionale verkiezingen. Het aanbod aan informatie over lokale kwesties is aanmerkelijk lager dan bij nationale problematieken. Nieuwsmediums zullen tijdens de gemeenteraadsverkiezingen enkel de grootsteden belichten of gemeenten waar nationale kopstukken deelnemen aan de plaatselijke verkiezing (Lefevre & Lesschaeve, 2014). Velen aanzien de lokale verkiezingen als een voorbode voor de komende eerste orde verkiezing. Echter kan het stemgedrag verschillen tussen een nationale en lokale electie. Lokale kwesties zijn namelijk niet altijd interpreteerbaar volgens ideologische posities. Daarom kunnen burgers afwijken van hun nationale partijkeuze, indien deze geen standpunt inneemt over de bepaalde lokale kwestie. Hoe meer belang de burger hecht aan een lokale kwestie, hoe groter de kans dat zijn stem zal afwijken (Marien et al., 2015). De beleidskeuzes van de federale en Vlaamse regering worden vaak als belangrijker aanzien dan de beslissingen van het lokaal bestuur. Desondanks hebben de lokale keuzes vaak grotere directe impact op de inwoners van de gemeente. De beslissingen centraliseren zich namelijk binnen de directe leefomgeving van de burger (Verlet et al., 2010). Daarnaast staat men als burger korter bij de lokale kandidaten. Omdat men woonachtig is binnen dezelfde gemeente, is de kans groter dat er een persoonlijke relatie is met een of meerdere lokale kandidaten. Er wordt hier veeleer aan gepersonaliseerde politiek gedaan. Ook dit kan een factor zijn om een andere keuze te maken dan bij de federale of regionale verkiezing. Onderzoek over de lokale verkiezingen in Antwerpen van 2012 wijst uit dat de gepersonaliseerde politiek de bepalendste factor is voor de afwijking tussen de lokale en nationale stemkeuze (Marien et al., 2015).

2.2.2 Hoge opkomst

Een opkomstplicht heeft vanzelfsprekend in eerste instantie het doel om de opkomst bij verkiezingen te verhogen. Wanneer de vergelijking wordt gemaakt tussen de opkomstcijfers van landen met en zonder opkomstplicht, wordt snel duidelijk dat deze beduidend hoger liggen in landen waar de opkomstplicht geldt (zie hoofdstuk 2.1.3). Het wordt dan ook aanzien als de meest efficiënte methode om de opkomst te verhogen. Het zorgt daadwerkelijk voor een verhoging van het aantal uitgebrachte stemmen tegen een relatief lage bijkomende kost voor de burgers. Deze bijkomende kost manifesteert zich in de vorm van een opportuiniteitskost, dewelke hoger zal zijn voor ongemotiveerde burgers (Engelen, 2005). Een democratie wordt gekenmerkt door representativiteit van de belangen van de burgers. Om aan deze voorwaarde te voldoen, is het echter noodzakelijk dat de stem van de burger wordt gehoord. Voorstanders verklaren dat de inclusiviteit van de bevolking wordt aangetast wanneer niet iedereen gaat stemmen. Volgens Volacu (2020) is de essentie van inclusiviteit op electoraal vlak, om te voorzien in het recht tot stemmen. De verantwoordelijkheid en keuze tot uitoefening van dat recht ligt bij de burger zelf. Wanneer een groot gedeelte niet wenst op te dagen op verkiezingsdag, zal hun stem ook niet worden gehoord. Een lage opkomst leidt dan ook tot een daling in de informatie over de wensen van de burgers (Engelen, 2005). Een hoge opkomst leidt niet

enkel tot representativiteit, maar draagt ook bij tot de legitimiteit van de heersende democratie. Bij lage opkomst kan de vraag worden gesteld of er nog wel sprake is van democratie. Een democratie kan enkel tot volle sterkte worden benut wanneer burgers worden betrokken en zich ook betrokken voelen (Lijphart, 2010). De legitimiteit kan ook in gedrang komen bij een ongelijke verdeling van de belangen die worden vertegenwoordigd. Bij een opkomstplicht zou in principe elke volwassen burger zijn stem moeten uitbrengen, waardoor geen bepaalde groep binnen de samenleving kan worden uitgesloten in de samenstelling van de wetgevende en uitvoerende machten. Dit verhoogt de kwaliteit van electorale beslissingen en de sociale welvaart (Krasa & Polborn, 2009). In systemen zonder opkomstplicht is het mogelijk dat enkel een minderheid van de burgers gerepresenteerd wordt, wat leidt tot ongelijkheid en minder vertrouwen in de instituties door de maatschappij (Lever, 2010; Verlet et al., 2010). Aan de andere kant stellen tegenstanders dat door de verplichting tot stemmen ook ongeïnteresseerde burgers hun stem zullen moeten uitbrengen en dit vaak zal leiden tot een minder weloverwogen stem (Billiet, 2001). Als iedereen stemt zal de mediane kiezer minder geïnformeerd en meer bevooroordeeld zijn dan in een electoraat zonder opkomstplicht. Bijgevolg zal de verplichting niet leiden tot een hogere representativiteit (Kouba & Mysicka, 2019). De werkelijke mening van de minder geïnteresseerde burgers zal nog steeds niet optimaal worden aangehoord. Dit kan bijgevolg ook leiden tot een vertekening van de verkiezingsresultaten ten aanzien van de reële opinies van de bevolking (Billiet, 2001). De ongelijkheden die optreden door de afschaffing van de opkomstplicht dienen elders worden aangepakt. Een lage opkomst is namelijk niet de oorzaak van ongelijkheid, maar een symptoom. Men moet de werkelijke oorzaken aanpakken zodoende meer gelijkheid te bekomen en daarvoor is geen verplichting tot stemmen nodig (Kouba & Mysicka, 2019). De oorzaken bevinden zich volgens Kouba en Mysicka (2019) in het onderwijs, de arbeidsmarkt, de gezondheidszorg en het rechtssysteem. Indien in deze domeinen maatregelen worden genomen ter bevordering van de gelijkheid, zullen veel burgers uit eigen wil meer begaan en geïnformeerd worden over de politiek en ook over meer motivatie beschikken om deel te nemen aan het electoraal proces.

In het licht van de Russische inmenging in de Amerikaanse verkiezingen stellen de voorstanders van de opkomstplicht nog een ander voordeel van het hoge aantal stemmen. Doordat men een hoog aantal stemmen ter beschikking zal krijgen, zal de kans op electorale fraude in principe worden teruggedrongen. Het zal dan veel moeilijker worden om verschuivingen teweeg te brengen aangezien de magnitude van deze verschuivingen enorm zal moeten toenemen om effect te bekomen. Ook het fenomeen van stemmen kopen zal ook sterk worden ingeperkt aangezien het effect nihil zal zijn in de totale uitslag van de verkiezingen (Irwin & Van Holsteyn, 2010). Het is nog maar de vraag of deze bewering nog veel steekhoudt binnen het hedendaags stemproces. Door de gefaseerde overstap van stemmen op papier naar stemcomputers wordt steeds een groter deel van de stemresultaten digitaal verwerkt, wat de kans op hacking en digitale fraude dan weer verhoogt.

2.2.3 Inbreuk op de vrijheden

De invoering van de opkomstplicht moet, zoals eerder vermeld, worden gezien in zijn historische context. Tegenstanders stellen dan ook dat een dergelijke verplichting niet langer past in de huidige democratische maatschappij. Deze is namelijk gestoeld op individuele vrijheden en dienen aldus gevrijwaard te worden, dit in de eerste plaats door de staat. Een verplichting past aldus niet meer binnen het principe van vrije verkiezingen, ondertekend: de tegenstanders (Billiet, 2001; Engelen, 2005). Deze gedachtegang omvatte in 1970 een belangrijk argument voor de afschaffing van de opkomstplicht in Nederland (Aarts, 2001). Het is nogmaals belangrijk in deze kwestie om het onderscheid te maken tussen stemplicht en opkomstplicht. Er geldt namelijk geen verplichting tot het uitbrengen van een stem. De verplichting omvat het opdagen in een stemlokaal op verkiezingsdag en zich te begeven naar het stemhokje. Door de geheimhoudingsplicht kan men namelijk niet controleren of de persoon in kwestie effectief een stem uitbrengt voor één van de kandidaten of partijen, of dat deze een ongeldige of blanco stem uitvaardigt. Men beschikt hier nog altijd over een vrije keuze. Het is aldus legaal om op te dagen zonder effectief een stem uit te brengen (Engelen, 2007; Lever, 2010). Voorstanders verklaren dat er nog andere verplichtingen gelden die een grotere impact hebben op de vrijheden van burgers. Zo is men ook verplicht belastingen te betalen, bij oproeping te zetelen in een jury bij een rechtszaak, vervolledigen van de leerplicht, etc. (Lijphart, 2010). De burgerplichten reiken aanzienlijk verder dan enkel de opkomstplicht (Verlet et al., 2010). Een democratie biedt de burger veel rechten, maar deze brengen nu eenmaal ook plichten mee; een stem uitbrengen is er daar één van (Engelen, 2005). Stemmen is namelijk van cruciaal belang om de werking van de democratie te vrijwaren en continueren. Deze plicht zorgt ervoor dat de overheid zich kan houden aan haar verantwoordingsplicht ten aanzien van haar bevolking. Des te meer mensen deelnemen aan de democratie, aan des te meer burgers de staat verantwoording is verschuldigd voor haar beleid (De Ceuninck, Devos, Reynaert, Valcke, & Verlet, 2005; Jackman, 2001). Tegenstanders gaan ervan uit dat de overheid het algemeen belang van de bevolking dient, dus ook van diegenen die geen stem uitbrachten of stemden voor de verliezende partijen (Lever, 2010). De opkomstplicht zorgt tevens voor een gelijktrekking van de sociale ongelijkheden. Hierdoor bereikt men een hoger niveau van globale gelijkheid en vrijheid, wat op zijn beurt leidt tot een hogere garantie van de individuele vrijheden, waar een democratie uiteindelijk op stoelt (Lacroix, 2007). Tegenstanders van de opkomstplicht stellen dat democratie gepaard gaat met absolute vrijheid, strijdig hieraan stellen voorstanders dat absolute vrijheid een illusie is. Bij veel politieke beslissingen zullen de vrijheden van bepaalde personen of groepen onvermijdelijk worden ingeperkt. Het is niet mogelijk om eenieder zijn zin te geven en iedereen tevreden te stellen of alles toe te laten. Als deze redenering wel zou worden gevolgd, zou men quasi elke wetgeving als een inbreuk op de vrijheden moeten bekijken. De keuze tot stemmen zal ook zonder een verplichting niet leiden tot absolute vrijheid. Bepaalde bevolkingsgroepen ervaren namelijk meer obstakels die hun vrijheid kunnen beperken (Marien, 2007). Zo stelt Engelen (2007) bijvoorbeeld dat de mate van onderwijsniveau sterk verbonden is met de mate van interesse in en kennis van politiek wat zal leiden tot een betere identificatie van de eigen en partijgebonden ideologie, om zo de beste keuze te maken. De discussie over de inperking van de vrijheden die de opkomstplicht met zich mee zou brengen is ook ten rade gelegd bij het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. Het Hof oordeelde dat een opkomstplicht niet in strijd is met artikel 9 van het Europees

Verdrag voor de Rechten van de Mens van 4 november 1950³, dewelke de vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst waarborgt. Verder werd ook besloten dat een opkomstplicht geen inbreuk inhoudt op artikel 3 van het Aanvullend protocol bij het verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, van 20 maart 1952⁴ (Lacroix, 2007).

2.2.4 Sanctionering

We zagen reeds in hoofdstuk 2.1.2 dat er een onderscheid kan worden gemaakt tussen landen met een afgedwongen en niet-afgedwongen stemplicht. Er bestaan namelijk varianten op de opkomstplicht die we in België kennen, zowel in uitvoering als in sanctionering en de opvolging van het verzuim. In België kan de opkomstplicht wettelijk worden afgedwongen en schrijft de wet ook sancties voor wanneer men niet gaat stemmen. In realiteit worden deze inbreuken in zeer beperkte mate opgevolgd, waardoor overtreders nauwelijks worden beboet (Schamp & Devos, 2015).

Het gedoogbeleid dat gepaard gaat met de opkomstplicht vormde een van de redenen voor Vlaams minister van onder meer Binnenlands Bestuur Bart Somers (Open VLD) om het verkiezingsmechanisme in Vlaanderen te moderniseren en daarbij komaf te maken met de feitelijke verplichting. Zo verklaarde hij in de plenaire vergadering van 14 juli 2021 dat “een opkomstplicht zonder sanctionering de geloofwaardigheid van de rechtstaat onderuithaalt” (Homans, 2021). Lijphart (2010) en R. Dassonneville et al. (2017) vinden praktijkvoorbeelden waar deze stelling waarheid vindt. In Paraguay en Venezuela geldt nog steeds de opkomstplicht, maar heeft men de sanctionering afgeschaft en wordt de verplichting aldus niet langer gehandhaafd. De afschaffing van de sanctionering staat hier in feite gelijk aan de afschaffing van de opkomstplicht (Lijphart, 2010). De opkomstcijfers zijn sindsdien sterk gedaald, tot onder de 70 procent. Dit is te vergelijken met landen zonder wettelijke verplichting (R. Dassonneville et al., 2017). In hoofdstuk 2.1.3 werd ook duidelijk dat landen zonder wettelijk afgedwongen opkomstplicht, zeer lage opkomstcijfers behalen. Volgens onderzoek is een effectieve handhaving noodzakelijk om een verhoging van de opkomstcijfers in de hand te werken. Echter leggen de meest effectieve stelsels geen zware straffen op (Umbers, 2020). In België kennen we aldus geen effectieve handhaving, desondanks bracht 92,6 procent van de Vlamingen hun stem uit bij de recentste gemeenteraadsverkiezingen van 2018 (Agentschap Binnenlands Bestuur, 2018). De vraag rijst dan of een effectieve handhaving daadwerkelijk noodzakelijk is. In België blijkt alvast de wettelijke mogelijkheid tot bestraffing voldoende om burgers aan te zetten tot het gaan stemmen. De Vlaamse oppositiepartij PVDA beaamde deze vaststelling tijdens het parlementaire debat. Het uitvaardigen van een duidelijk signaal naar de burgers is voldoende. Er is geen nood aan zware beboeting wanneer een persoon niet komt stemmen. De opkomstplicht zonder opvolging van de sanctionering is geen lege doos, maar dient als stem van de politiek richting de burger: “de stemming is verplicht, het is uw plicht om te komen” (Homans, 2021). Ook Groen sluit zich hierbij aan. Zij vinden het belangrijk dat een overheid aangeeft wat zij belangrijk acht en wat de principes zijn die ze wenst te hanteren in de samenleving. Daarbij behoren ook burgerplichten, zoals een stem uitbrengen, maar deze plicht moet daarom niet structureel beboet worden bij verzuim (Homans, 2021). Singh (2018) stelt ook vast dat

³ Zie bijlage 1

⁴ Zie bijlage 1

een strikte handhaving vooral negativiteit onder de bevolking brengt. Het gaat namelijk gepaard met een verhoogde mate van ontevredenheid ten aanzien van de democratie en de politiek.

2.2.5 Antidemocratische stemmen

Eén van de argumenten voor de afschaffing van de opkomstplicht is het verminderen van de antidemocratische of zogenaamde 'foert'-stemmen. Een burger zal dan gaan stemmen uit ongenoegen tot de verplichting, de politiek of de maatschappij in het algemeen (Deschouwer, 2010). Deze foert-stemmen zullen dan in veel gevallen ofwel naar extreme partijen gaan of willekeurig door de burger worden toegekend (Deschouwer, 1998).

Tegenstanders verwachten dat zonder een opkomstplicht deze anti-stemmen zullen afnemen, aangezien deze personen niet langer naar de stembus zullen moeten trekken. Antidemocraten of vervreemde stemmers, zij die zich afsluiten van de politiek, kunnen bijzonder ontevreden worden wanneer hun deelname aan de verkiezingen wettelijk wordt afgedwongen. Wanneer veel burgers zich bij dit gevoel aansluiten kan de algemene tevredenheid met de politiek onder druk komen te staan. De opkomstplicht zorgt dan wel voor een hogere mate van deelname, maar fruikt de tevredenheid van de bevolking (Singh, 2018). Deze ontevredenheid wordt dan onder meer omgezet naar een stem voor de extremen, dewelke vaak ondemocratische opvattingen vertegenwoordigen. De dwang, omwille van de opkomstplicht, kan dan an sich zorgen voor schade aan het democratisch bestel (Volacu, 2020). In Oostenrijk zag men bij de invoering van de opkomstplicht in de deelstaat Karinthië in 1986, een groei in het aantal stemmen voor extreemgeoriënteerde partijen (Gaebler et al., 2020). In geval van ontevredenheid ten aanzien van de dwang, zal een hoge opkomst geen reëel beeld bieden van de vooruitgang van de democratie. Een hoge opkomst zal namelijk een groeiende kloof tussen burgers en de politiek verdoezelen, aangezien ontevreden mensen die normaal thuis zouden blijven nu wel hun stem zullen uitbrengen. Het effect van de thuisblijvers uit onvrede kan niet langer worden geconstateerd met de opkomstplicht (Singh, 2018).

De tegenstanders van de opkomstplicht gaan er aldus vanuit dat het gaat om ongemotiveerde stemmen. Onderzoek naar deze kwestie is niet eenduidig. Een gedeelte van de foert-stemmen zal wellicht komen van ongemotiveerde of ongeïnteresseerde burgers, echter het grootste gedeelte van de aanhangers van extreme partijen zullen wel gemotiveerd zijn om hun voorkeur te laten horen om het beleid die richting in te sturen (Lever, 2010). Dit kan overigens ook worden afgeleid uit de opkomst van extreme partijen in buurlanden zoals Frankrijk, waar er geen stem- of opkomstplicht geldt. Hier is geen systeem voorhanden dat burgers verplicht hun stem uit te brengen, doch ontvangen extreme partijen er veel stemmen (Engelen, 2007). Aarts (2001) en Ezrow en Krause (2021) verklaren dan ook dat de afschaffing van de opkomstplicht zal leiden tot een overrepresentatie van extremen. Ze beschouwen de kans dat burgers met extreme ideologische opvattingen blijven stemmen groter in dan dat zij thuisblijven. Het zou dan wel gaan om gemotiveerde stemmen en niet louter uit protest of onwetendheid.

Naast de uiting van frustratie ten aanzien van de opkomstplicht door steun aan extreme partijen, zal een gedeelte van de burgers hun stem op willekeurige wijze uitbrengen. Deze willekeurigheid is

relatief, men zal namelijk niet volledig willekeurig een stem gaan uitbrengen. Echter zal er incongruentie plaatsvinden tussen de uitgebrachte stem en zijn eigen ideologische standpunten (Freire & Turgeon, 2020). Deze situatie komt tot stand wanneer men over een lage mate van politieke interesse en kennis beschikt. Burgers slagen er dan niet in een match te vinden met de kandidaat of partij die het nauwst aansluit bij de eigen politieke of maatschappelijke opvattingen. Freire en Turgeon (2020) concludeerden naast politieke interesse en kennis ook het opleidingsniveau en de bereidheid tot stemmen bepalen of iemand een congruente stem kan of zal uitbrengen. Voor al deze factoren geldt er een omgekeerde evenredigheid met de mate van congruentie. Bij verkiezingen van een lagere orde, waar informatieverzekrijging lager ligt, kan een hogere mate van incongruentie worden vastgesteld dan bij verkiezingen van een hogere orde. Deze problematiek zal pas werkelijk een probleem vormen, wanneer de incongruentie een systematische vertekening bevat. In het andere geval zal het effect op de verkiezingsuitslag beperkt blijven (Jakee & Sun, 2006).

2.2.6 Motivatie tot stemmen

Voorstanders stellen ook dat de verplichting ertoe zal leiden dat burgers zich meer zullen informeren en zich interesseren in politiek. Hierdoor zou men automatisch ook grotere congruentie bekomen tussen de persoonlijke belangen en de uitgebrachte stem. De verplichting biedt ook tegenwerking aan apathie, onwetendheid en vervreemding ten opzichte van de politiek en het bestuur. De kloof tussen burgers en politiek zou op deze wijze ook worden gedicht (Engelen, 2005). Tegenstanders daarentegen stellen dat een verplichting deze factoren enkel versterkt. Hierbij is het van belang een onderscheid te maken tussen intrinsieke en extrinsieke motivatie. Intrinsieke motivatie weerspiegelt het verlangen om een activiteit uit te voeren vanwege de activiteit zelf. Enkel interne factoren zullen dan leiden tot motivatie. Extrinsieke motivatie daarentegen weerspiegelt het verlangen voor een activiteit vanwege externe factoren, zoals een beloning of straf (Brybaert, 2016). De opkomstplicht behoort tot de externe factoren in termen van motivatie. De motivatie tot stemmen die daaruit ontstaat komt door de verplichting tot stemmen of door de kans op sanctionering als men niet gaat (Gaebler et al., 2020). Individuen kiezen nu eenmaal dat resultaten voortkomen uit hun eigen acties of wil en niet door een verplichting. Door de opgelegde dwang gebeurt dat niet en verlaagt de intrinsieke motivatie, wat op termijn kan leiden tot minder interesse in politiek of het democratisch systeem in zijn geheel (Singh, 2018). Voorstanders stellen het omgekeerde, namelijk dat de opkomstplicht kan leiden tot intrinsieke motivatie, door de hogere mate van informatieverschaffing. Wanneer burgers op zoek gaan naar informatie wanneer ze moeten stemmen, kan hun politieke interesse groeien. Wanneer men dan gaat stemmen uit politieke interesse spreekt men zijn intrinsieke motivatie aan (van der Meer & van Deth, 2010). Desondanks raken niet alle burgers door de opkomstplicht geïnteresseerd in de politiek. Het is dan ook noodzakelijk op zoek te gaan naar andere motivatiebronnen om deel te nemen aan het electoraal systeem. Er moet vanuit de politiek stimulans komen op zich te informeren en te gaan stemmen (Krasa & Polborn, 2009). Een voorstel hiervoor wordt gegeven door Aarts (2001). Hij stelt namelijk dat men de rol van verkiezingen in de vorming van beleid moet verzwaren om een lage opkomst te vermijden. Op deze manier zal de individuele impact van burgers groter worden en zal een stem bijgevolg een grotere rol van betekenis spelen.

2.3 Consequenties van de afschaffing

In eerste instantie zal worden bekeken wat de bestaande literatuur stelt over de determinanten die bepalen of kiezers al dan niet bereid zullen zijn om te gaan stemmen en in welke mate deze verschillen tussen stemmers en (potentiële) niet-stemmers. Hierbij worden eerst de sociaaleconomische determinanten besproken alvorens de politiek gerelateerde determinanten te bespreken. Vervolgens worden mogelijke politieke consequenties behandeld. Hierbij wordt gefocust op het wijzigende gedrag van de politiek en mogelijke verschuivingen in het politiek landschap ten gevolge van de afschaffing van de opkomstplicht.

2.3.1 Maatschappelijke consequenties⁵

De voornaamste consensus op het gebied van invloedrijke determinanten in de literatuur betreft het opleidingsniveau van de persoon in kwestie. Al de bestudeerde wetenschappelijke onderzoeken concludeerden dat hoe hoger de genoten opleidingen, hoe groter de motivatie en intentie om te gaan stemmen. Hieruit volgt dan ook dat proportioneel gezien meer laaggeschoolden zullen afhaken wanneer de opkomstplicht zal verdwijnen (Billiet, 2001; Deschouwer, 2010; Marien, 2007; Reuchamps et al., 2015). Het afhaken kan zelfs oplopen tot 50 procent van de laaggeschoolden tegenover slechts 10 procent van de hooggeschoolden (Hooghe & Pelleriaux, 1998). De Ceuninck et al. (2005) stellen dat een hoogopgeleide dubbel zo vaak aangeeft te blijven stemmen zonder verplichting dan een laagopgeleide. Dit zou tot een aanzienlijke scheeftrekking leiden in het aandeel laaggeschoolden in het totale electoraat. Ook Marien (2007) omarmt deze conclusie, en stelt dat na de opheffing van de opkomstplicht het electoraal gewicht van de hooggeschoolden groter zal worden dan hun eigenlijke aandeel in de totale bevolking. In het verlengde van het opleidingsniveau bepalen ook het inkomensniveau en de beroepssituatie of een persoon nog zal stemmen of niet. De intentie tot stemmen wordt groter naarmate het inkomensniveau van de burger stijgt (Hooghe & Pelleriaux, 1998; Reuchamps et al., 2015). De actieve bevolking zal eerder zijn stem uitbrengen dan de niet-actieve bevolking. Onder niet-actieve bevolking worden zowel de werklozen en werkzoekenden als de gepensioneerden en huisvrouwen en -mannen beschouwd. Ook binnen de actieve bevolking zijn verschillen merkbaar. Zo zullen arbeiders in grotere aantallen afhaken dan bedienden of hogere beroepsklassen (De Ceuninck et al., 2005; Hooghe & Pelleriaux, 1998). Volgens eerdere onderzoeken zou 40 à 60 procent van de arbeiders niet langer stemmen (De Ceuninck et al., 2005; Verlet et al., 2010). Terwijl slechts een tiental procent van de leden van de hogere beroepsklassen zouden afhaken (De Ceuninck et al., 2005). De perceptie van de sociale positie binnen de maatschappij heeft ook een positief verband met de bereidheid tot stemmen. Burgers die zichzelf een lage sociale positie toe-eigenen zullen na de afschaffing in verminderde mate hun stem uitbrengen ten opzichte van de hogere sociale posities. Deze scheeftrekking werd reeds aangetoond in andere landen, namelijk de Verenigde Staten, Zwitserland, Duitsland, Denemarken, Oostenrijk en Zweden (De Ceuninck et al., 2005). Op basis van deze socio-demografische factoren kan worden bemerkt dat de afschaffing van de opkomstplicht de sociale stratificatie in de hand zal werken. Burgers uit de sociaal lagere klassen zullen namelijk in grotere aantallen afhaken dan burgers hoger op de sociale ladder (R. Dassonneville et al., 2017; Kouba & Mysicka, 2019).

⁵ De determinanten besproken in dit hoofdstuk, staan samengevat in tabel 2

Ook op het gebied van geslacht verwachten de meeste onderzoekers het ontstaan van een scheef trekking. Zo zouden vrouwen sneller afhaken dan mannen (Deschouwer, 2010; Hoffman, León, & Lombardi, 2017; Quintelier et al., 2011). Reuchamps et al. (2015) bekwamen geen significant verschil uit in geslacht. Over de impact van de leeftijd zijn onderzoekers het niet in groten getale eens met elkaar. Zo bevinden De Ceuninck et al. (2005) en Verlet et al. (2010) dat jongeren eerder zullen blijven stemmen bij de afschaffing dan hun oudere landgenoten. Een niet-stemmer zou gemiddeld een vijftal jaren ouder zijn dan een persoon die wel naar de stembus zal blijven trekken. Tegenstaand stelt Deschouwer (2010) dat oudere burgers over meer politieke kennis beschikken en vaker de media volgen waardoor ze ook meer interesse hebben in het electoraal proces en vaker hun stem zullen uitbrengen. Reuchamps et al. (2015) stelden enkel op gemeentelijk bestuursniveau vast dat ouderen over een hogere stemmotivatie beschikken dan jongeren. Engelen (2007) concludeerde ook dat jongeren niet vaker zullen stemmen. Hij stelt dat jongeren nog geen gewoontegedrag tot stemmen hebben opgebouwd, waardoor men de traditie van het gaan stemmen niet zo snel met zich mee zullen dragen. Bechtel, Hangartner en Schmid (2018) daarentegen stellen dat er geen sprake is van gewoontegedrag na de afschaffing van de opkomstplicht. Zij deden onderzoek hiernaar in Vaud, kanton in Zwitserland, waar de opkomstplicht in 1948 na 23 jaar werd opgeheven. In de periode na de afschaffing vond men geen bewijs van gewoontegedrag, aangezien grote aantallen, waaronder ook veel ouderen verzuimden op te dagen bij de volgende verkiezingen. Desgelijks vonden Gaebler et al. (2020) geen lange termijn effect van de opkomstplicht terug in Oostenrijk. Na de afschaffing van de opkomstplicht vielen de opkomstcijfers terug naar het pre-opkomstplicht niveau. De verplichting brengt aldus geen gewoontegedrag met zich mee.

Onderzoekers vonden ook dat burgers die zich actief inzetten binnen een vereniging of vrijwilligerswerk verrichten, meer bereidheid tonen om te blijven stemmen. Door deze activiteiten ontwikkelen zij hun sociaal engagement, waardoor zij de vervulling van hun burgerplicht sneller zullen opnemen, ook wanneer hiertoe niet wordt aangedrongen (Billiet, 2001; De Ceuninck et al., 2005; Hoffman et al., 2017).

Naast de socio-economische determinanten spelen ook politiek gerelateerde determinanten een voorname rol. Belangrijk hierbij is echter wel dat deze factoren in grote mate gerelateerd zijn aan het opleidingsniveau (Deschouwer, 2010). De politieke interesse, kennis en de mate van vertrouwen in het beleid staan in positief verband met de bereidheid tot stemmen (Billiet, 2001). Niet-stemmers zullen vaak, mede door hun lager opleidingsniveau minder interesse en kennis ontwikkelen voor de politiek (Ruth Dassonneville, Feitosa, Hooghe, Lau, & Stiers, 2019). Er ontstaat als het ware een informatiekloof tussen laag- en hoogopgeleiden, wat aldus mee aan de basis ligt van de bereidheid tot stemmen. Bij de opkomstplicht stelt men een hoger algemeen niveau van politieke kennis vast. De opkomstplicht draagt dan ook bij aan een verkleining van de informatiekloof (Umbers, 2020). Lefevere en Lesschaeve (2014) bevonden dat naast het opleidingsniveau, ook de mate van campagneblootstelling een belangrijke factor speelt voor de informatiekloof, vooral voor de laagopgeleiden. Laagopgeleiden kunnen namelijk een groot gedeelte van hun informatieachterstand wegwerken door hun aandacht te vestigen op de lokale campagnes. Echter zullen laagopgeleiden in

realiteit ook minder geneigd zijn om de lokale campagnes te volgen, waardoor de kloof in zekere mate blijft behouden (Lefevere & Lesschaeve, 2014). Hierdoor gaan ze zich ook vaker vervreemden van het beleid en een gevoel van machteloosheid ervaren, wat de vervreemding nog meer in de hand werkt. Vervreemding zal de motivatie verlagen om deel te nemen aan het electoraal proces. Deze lage motivatie heeft ook tot gevolg dat men minder goed in staat is om een congruente stem uit te brengen. De identificatie van de partij die dezelfde ideologie weerspiegelt zal veel lastiger worden. De afstand tussen de eigen ideologie en deze van de gekozen partij zal onder de opkomstplicht groter zijn, aangezien meer ongeïnteresseerde personen met minder politieke kennis gaan stemmen. De opkomstplicht verlaagt aldus het electoraal signaal (R. Dassonneville et al., 2017). Indien er een systematische incongruentie optreedt dan zal de representativiteit van de bevolking niet optimaal verlopen (Hooghe & Stiers, 2017). Ruth Dassonneville et al. (2019) constateren dat personen die enkel stemmen door de verplichting 10 procent minder kans hebben om de ideologisch nabijste partij te identificeren. Als men er niet in slaagt om een congruente stem uit te brengen, slaagt men er ook niet in zijn prioriteiten in het politieke besluitvormingsproces te vertegenwoordigen. Door de lage kennis zullen niet-stemmers zich vaker laten leiden door nieuwsberichten of sociale media om hun keuze te maken (Deschouwer, 2010; Hooghe & Stiers, 2017). Van hieruit stamt ook de vrees voor de extreme partijen, aangezien deze frequenter en radicaler in het nieuws komen of gebruik maken van sociale media. De vrees is dat deze partijen de 'willekeurige' stem van de ongemotiveerde kiezers zullen inpalmen en hun electoraal aandeel zullen vergroten. Het aandeel niet-stemmers is ook variabel met het soort verkiezing. Men concludeert namelijk dat de bereidheid tot stemmen hoger ligt bij de gemeenteraadsverkiezingen tegenover de regionale, federale en Europese verkiezingen (Lijphart, 2010; Reuchamps et al., 2015).

Gebaseerd op de bestaande literatuur kan er worden besloten dat er wel degelijk sprake zal zijn van politieke marginalisatie bij de afschaffing van de opkomstplicht. Er zullen zich namelijk verschillen in representatie voordoen aangezien welbepaalde klassen of groeperingen binnen het electoraat zich zullen onthouden tijdens de komende verkiezingen. Deze negatieve tendens zal door de algemene hogere bereidheid tot stemmen bij de lokale verkiezingen gedeeltelijk worden geneutraliseerd. De mate waarin dit zal gebeuren blijft nog een groot vraagteken. Het antwoord op deze vraag zullen we namelijk pas na de lokale verkiezingen van 2024 kunnen beantwoorden.

Tabel 2 - Determinanten van de stemintentie, volgens de literatuur

Determinant	Effect op stemintentie	Auteurs
Opleidingsniveau	Stemintentie verhoogt naarmate het opleidingsniveau stijgt.	Deschouwer (2010) Billiet (2001) Marien (2007) Hooghe en Pelleriaux (1998) Reuchamps et al. (2015) De Ceuninck et al. (2005)
Inkomensniveau	Stemintentie verhoogt naarmate het inkomensniveau stijgt.	Hooghe en Pelleriaux (1998) Reuchamps et al. (2015)
Beroepssituatie	Stemintentie bij de actieve bevolking is groter dan bij de inactieve bevolking. Stemintentie bij arbeiders ligt lager dan bij bedienden of hogere beroepsklassen.	De Ceuninck et al. (2005) Hooghe en Pelleriaux (1998) Verlet et al. (2010)
Sociale positie	Stemintentie ligt hoger bij personen uit hogere sociale klassen dan uit lagere sociale klassen.	R. Dassonneville et al. (2017) Kouba en Mysicka (2019) De Ceuninck et al. (2005)
Geslacht	Stemintentie bij mannen ligt hoger dan bij vrouwen. Geen significant verschil tussen mannen en vrouwen.	Deschouwer (2010) Hoffman et al. (2017) Quintelier et al. (2011) Reuchamps et al. (2015)
Leeftijd	Stemintentie ligt hoger bij jongeren. Stemintentie ligt hoger bij ouderen.	De Ceuninck et al. (2005) Verlet et al. (2010) Deschouwer (2010) Engelen (2007) Reuchamps et al. (2015)
Lidmaatschap vereniging	Stemintentie ligt hoger bij personen die actief lid zijn van een bepaalde vereniging	De Ceuninck et al. (2005) Hoffman et al. (2017) Billiet (2001)
Politieke interesse, kennis en vertrouwen	Stemintentie ligt hoger naarmate men een hogere mate van deze eigenschappen bezit.	Billiet (2001) Ruth Dassonneville et al. (2019) Umbers (2020)
Blootstelling verkiezingscampagne	Stemintentie neemt toe naarmate de blootstelling aan de lokale verkiezingscampagne toeneemt.	Lefevere en Lesschaeve (2014)

2.3.2 Politieke consequenties

Onder de opkomstplicht verlaagt de overheid de kost tot stemmen tot een minimum, die voor veel potentiële niet-stemmers als te hoog zouden worden geacht. De registratie van de stemmers wordt automatisch verwerkt aangezien elke stemgerechtigde verplicht moet opdagen. De kiezer moet zich bijgevolg niet registreren vooraleer een stem kan worden uitgebracht, dit gebeurt voor elke stemgerechtigde automatisch. Een eerste drempel om een stem uit te brengen wordt op deze manier vermeden. De stemgerechtigden worden over meerdere stembureaus verdeeld, waardoor men het tijdsverlies tracht te beperken. Verkiezingsdag wordt in België ook altijd op een vrije dag georganiseerd, waardoor men niet afwezig dient te zijn van het werk of onderwijs (Marien, 2007).

Aangezien de wetgeving zorgt voor de stimulans, weliswaar in de vorm van een verplichting om te gaan stemmen, dienen politieke partijen tijdens hun campagnes burgers niet te overhalen om effectief op te dagen. De focus ligt dan op het overtuigen van de kiezer om voor de kandidaat/partij

te stemmen, door middel van hun standpunten en beleidsprogramma (Aarts, 2001). Door de afschaffing van de opkomstplicht zullen de partijen niet langer de garantie hebben dat burgers naar het stemlokaal zullen trekken. Politici zullen aldus de focus moeten leggen op het overhalen van burgers door middel van hun standpunten maar ook om effectief te gaan stemmen. Politieke partijen zullen voor een belangrijke uitdaging komen te staan. In landen zonder opkomstplicht worden vaak negatieve campagnes, ten aanzien van de politieke tegenstanders, gevoerd om de burgers die hoe dan ook zullen gaan stemmen te overtuigen. De politiek zal niet langer rekening houden met burgers die niet zullen opdagen. De partijen hebben hier als doel om hun aandeel te vergroten van de groep die hoe dan ook zullen opdagen en niet langer focussen op de thuisblijvers. Extreme partijen doen vaak het omgekeerde, namelijk de misnoegde burger die in eerste instantie thuisblijft overtuigen te gaan stemmen. De overtuiging van de stemmers gebeurt vaak door zich negatief uit te laten over de tegenpartijen, om hen aan te zetten te stemmen tegen de gevestigde orde. De extreme partijen profileren zich dan als beste en enige alternatief. De Vlaamse politieke partijen zullen aandacht moeten blijven hebben voor de mening van iedereen anders zal de polarisatie tussen stemmers en niet-stemmers nog uitbreiden. De aandacht voor belangrijke politieke thema's aangaande maatschappelijke uitdagingen blijven uiterst belangrijk om op lange termijn duurzaam beleid te voeren (Engelen, 2005; Marien, 2007).

Verkiezingscampagnes gaan belangrijker worden en moeten ook dienen als motivatie tot opkomst. Hierdoor zal men de budgetten moeten herzien, aangezien er meer nood zal zijn aan middelen of een herschikking van de bestaande middelen. Dit zal een belangrijke oefening worden voor de komende verkiezingen (Jakee & Sun, 2006). Temeer daar de regering besliste om de verkiezingsbudgetten niet te verhogen of indexeren, waardoor men rekening houdend met de sterke inflatie van het moment, een aanzienlijke reële verlaging van de budgetten zal creëren voor 2024 (Sminate & Vaneckhout, 2022).

2.3.3 Verschuiving politiek landschap

De opkomstplicht zorgt globaal gezien voor een verhoging tussen de 10 en 15 procent in opkomst (Engelen, 2007). De opkomstverwachtingen in België, na de afschaffing, zijn pessimistischer. Verlet et al. (2010) stellen dat ongeveer 30 procent van de stemmers zal afhaken bij de lokale verkiezingen. De leegloop zal bij de federale en regionale verkiezing nog groter zijn volgens hun studie en deze van Hooghe en Pelleriaux (1998), namelijk een verlaging van de opkomst rond de 40 procent. Dit zou grote verschuivingen teweeg kunnen brengen in het politiek landschap zoals men dat vandaag kent. Onderzoekers besluiten echter dat deze verwachte verschuiving zeer beperkt zal blijven, met maximale verschuivingen van twee à drie procent (Deschouwer, 2010; Lijphart, 2010). Dit is te wijten aan het feit dat de grootste impact zal terug te vinden zijn bij de groep van blanco en ongeldige stemmen (De Ceuninck et al., 2005). Aangezien burgers niet meer verplicht zullen worden, zal er ook geen reden meer zijn om na de afschaffing toch naar het stemlokaal te trekken om blanco of ongeldig te stemmen. Deze groep is traditioneel groter in landen waar een opkomstplicht geldt (Lijphart, 2010). Het aandeel blanco/ongeldige stemmen in het Vlaams Gewest bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 bedroeg 3,9 procent (Agentschap Binnenlands Bestuur, 2018). Bij de laatste twee federale verkiezingen in België van 2014 en 2019 bedroeg het aandeel

blanco/ongeldige stemmen respectievelijk 5,78 procent en 6,07 procent. Terwijl dit aandeel in Nederland systematisch onder de 0,5 procent blijft (International IDEA, 2019). De opkomstplicht zorgt aldus voor een grotere proportie aan blanco en ongeldige stemmen. Deze worden gedreven door gebrek aan informatie en interesse van burgers die zonder verplichting niet naar het stembokje zouden gaan. Deze personen bezitten vaak een wantrouwige of negatieve houding ten aanzien van de democratie. Dit stemgedrag weerspiegelt een gebrek aan belangstelling voor de politieke keuze. Volgens onderzoek bestaat deze groep eerder uit laaggeschoolde en minder welgestelde burgers, waardoor de sociale kloof verder wordt uitgediept onder de verplichting, aangezien hun mening geen representatie kent (Kouba & Mysicka, 2019).

Naast de blanco/ongeldige stemmers was er reeds een minderheid die thuisbleef ondanks de geldende verplichting. Deze groep wordt ook niet verwacht terug te keren na de afschaffing. De gevolgen van de overige afhakers zal afhankelijk zijn van de mobiliteitskracht van de politieke partijen. Ze moeten nu namelijk zelf instaan voor de motivatie tot opkomst. Desondanks worden er slechts kleine verschuivingen verwacht die geen grote electorale blokken zullen wijzigen. De machtsverhoudingen zullen aldus niet fundamenteel wijzigen (Hooghe & Pelleriaux, 1998).

3. Onderzoeksresultaten

3.1 Dataverzameling en steekproef

Het empirisch luik van deze masterthesis focust zich op drie deelvragen, teneinde de centrale onderzoeksvraag te beantwoorden, namelijk: "Wat zijn de mogelijke gevolgen van de afschaffing van de opkomstplicht op de lokale democratie?". De deelvragen van het empirisch gedeelte zijn als volgt geformuleerd:

- "Wat is de opinie van de Vlaming over de versterking van de lokale democratie?"
- "Welke factoren zetten de stemgerechtigden aan tot het uitbrengen van hun stem?"
- "Wat is het potentiële effect van de afschaffing van de lokale opkomstplicht op het lokale politiek landschap na 2024?"

In de eerste deelvraag van het empirisch luik wordt getoetst naar de mening van de Vlaming naar de initiatieven ter versterking van de lokale democratie. Door goedkeuring van het decreet ter versterking van de lokale democratie zal de Vlaming niet langer verplicht zijn te gaan stemmen bij de lokale verkiezingen. Het decreet omvat onder meer ook de wijziging van de aanstellingsprocedure van de burgemeester en de impactverlaging van de lijststem. Daarnaast leverde de visienota van de Vlaamse Regering en de parlementaire discussies nog mogelijke wijzigingen aan van het lokale kiessysteem. In hoofdstuk 3.2 wordt de mening van de Vlaming over deze wijzigingen en initiatieven besproken. De tweede deelvraag zal aangeven welke factoren een kiesgerechtigde aanzetten om al dan niet te stemmen, na de afschaffing van de opkomstplicht. Of bepaalde bevolkingsgroepen in grotere aantallen zullen afhakken dan anderen, wordt besproken in hoofdstuk 3.3. De afschaffing van opkomstplicht zal niet enkel zijn impact hebben op de opkomstgraad, maar mogelijks ook op het politiek landschap. Wanneer systematisch kiezers van bepaalde politieke stromingen zullen afhaken, zal dit verschuivingen teweegbrengen aan het stemaandeel. In hoofdstuk 3.4 wordt onderzocht of dit mogelijks het geval kan zijn voor de lokale politiek.

De nodige data en gegevens om deze deelvragen te beantwoorden betrekken voornamelijk stemgedrag en opinies van de Vlamingen. Dit blijkt ook uit gelijkaardige academische onderzoeken, die in de literatuurstudie (hoofdstuk 2) van deze masterthesis uitgebreid zijn behandeld. In deze onderzoeken werd veelal een vragenlijst of data uit voorgaande vragenlijsten gebruikt om het empirisch onderzoek te voeren. Voor deze masterthesis wordt eenzelfde methode gehanteerd. Een vragenlijst stelt mij in staat om vragen te stellen die meten naar meningen, motieven, gedrag of andere kenmerken van de onderzoekspopulatie. Via de antwoorden kunnen de karakteristieken van een groep mensen, in dit geval Vlamingen, in kaart worden gebracht. Een vragenlijst kan op een gestructureerde wijze bij een groot aantal mensen worden ingezet, wat het een effectieve onderzoeksmethode maakt (Saunders, Lewis, & Thornhill, 2015).

De vragenlijst werd opgesteld door middel van het softwareprogramma Qualtrics en bestaat uit vier blokken. Het eerste blok betreft vragen over de socio-demografische eigenschappen van de respondenten. Het tweede blok schept een algemeen beeld van de houding van de respondent ten aanzien van de politiek. Hierbij komen onder meer het gevoel, interesse en kennis richting politiek

aan bod, alsook de ideologische positionering van de politieke stromingen vanuit het standpunt van de burger. Het derde blok gaat dieper in op de houding ten aanzien van de opkomstplicht en het stemgedrag volgend op de afschaffing van deze plicht. Het vierde blok toetst naar de mening van de respondent over de reeds ingevoerde en nog in ontwikkeling zijnde politieke initiatieven ter bevordering van de lokale democratie. De vragenlijst werd meerdere malen, door verscheidene personen getest alvorens deze werd uitgestuurd. Op deze wijze konden onduidelijkheden en fouten uit de vragenlijst worden gehaald voor de publicatie. Onduidelijkheden of dubbelzinnigheid in de vraagstelling kunnen namelijk leiden tot vertekende antwoorden. Dit verlaagt de interne validiteit van de onderzoeksresultaten, maar deze fouten werden door de controles vooraf geminimaliseerd.

De doelpopulatie van het onderzoek en tevens ook de vragenlijst betreft aldus Vlamingen. Het decreet ter versterking van de lokale democratie is enkel van toepassing op Vlaamse gemeenten. De reikwijdte van het decreet en dit onderzoek is aldus overeenkomstig. De vragenlijst werd online verspreid en was eenvoudig anoniem en digitaal in te vullen door middel van een URL-link of QR-code. Voor de verspreiding van de vragenlijst werd in eerste instantie een persoonlijk sociaal media bericht geplaatst. Daarnaast benutte ik de mogelijkheden die mijn stage in het Vlaams Parlement in het tweede semester van dit academiejaar (2021-2022) boden. Ik legde contacten met parlementsleden die deel uitmaken van de Commissie Binnenlands Bestuur, Gelijke Kansen en Inburgering van het Vlaamse Parlement, d.i. de commissie waar het decreet de afschaffing van de opkomstplicht werd behandeld en ter stemming voorgelegd. Een aantal van deze parlementsleden stemden in op mijn verzoek tot ondersteuning van de verspreiding. Verder mailde ik ook alle Vlaamse lokale besturen met hetzelfde verzoek. Als laatste verspreidingsmiddel deed ik een beroep op de lokale sociale mediagroepen van de Vlaamse gemeenten. De gebruikte mediums werden gekozen teneinde zo een representatieve vertegenwoordiging te krijgen van de Vlaming, door burgers uit alle provincies te bereiken. In totaal werden 1.709 Vlamingen bereikt. Dit aantal betreft ook respondenten die niet woonachtig zijn in een Vlaamse gemeente, waardoor deze niet vallen binnen doelpopulatie. Deze responses werden dan ook niet opgenomen voor de analyses. Helaas vulden niet elke respondent de vragenlijst volledig in, waardoor hun antwoorden niet kunnen worden opgenomen in de analyses. Een aantal van de onvolledige antwoorden kon wel gedeeltelijk worden gerecupereerd. Hierdoor komt het aantal opgenomen respondenten uit op 1.269. De dataverzameling liep van 9 april 2022 tot en met 2 mei 2022.

De aselechte steekproef bedraagt aldus 1.269 Vlamingen. De verdeling van de respondenten over de Vlaamse provincies is als volgt: West-Vlaanderen 13,2 procent, Oost-Vlaanderen 25,5 procent, Antwerpen 25,4 procent, Vlaams-Brabant 22,1 procent en Limburg 13,8 procent. Als we de provinciale verdeling vergelijken van de steekproef met de algemene bevolkingssamenstelling dan worden de verhoudingen in grote mate gerespecteerd. De reële verdeling is namelijk als volgt: West-Vlaanderen 18,09 procent, Oost-Vlaanderen 23,02 procent, Antwerpen 28,19 procent, Vlaams-Brabant 17,47 procent en Limburg 13,23 procent. De verspreiding van de vragenlijst is aldus evenredig verlopen met de reële bevolkingssamenstelling. De reikwijdte van de vragenlijst staat cartografisch weergegeven in bijlage 3, de volledige vragenlijst is terug te vinden als bijlage 4. In tabel 3 staat een uitgebreidere beschrijving van de steekproef weergegeven.

De analyses van de vragenlijsten werden uitgevoerd met het statistisch softwareprogramma STATA (versie 12). De gehanteerde methodieken voor deze analyses werden toegelicht bij het desbetreffende hoofdstukken, die nu zullen volgen. Hierin beantwoord ik de drie onderzoeksvragen van het empirisch luik van deze masterthesis.

Tabel 3 - Socio-demografische samenstelling steekproef

Karakteristiek	Freq.	Pct.
Geslacht		
Man	452	35,62
Vrouw	817	64,38
Leeftijd		
17-34	286	22,54
35-49	391	30,82
50-64	450	35,46
65 +	142	11,19
Provincie		
Limburg	175	13,79
Vlaams-Brabant	281	22,14
Antwerpen	322	25,37
Oost-Vlaanderen	324	25,53
West-Vlaanderen	167	13,16
Beroepssituatie		
Actief	584	46,02
Inactief	288	22,70
Student	108	8,51
Ambtenaar	289	22,77
Opleidingsniveau		
Geen of lager onderwijs	22	1,73
Secundair onderwijs	418	32,94
Hoger onderwijs	480	37,83
Universitair onderwijs	349	27,50
Inkomensniveau (netto-maandloon)		
0-1.500	287	22,62
1.501-2.500	594	46,80
2.501 +	388	30,6

3.2 Opinie ten aanzien van de versterking van de lokale democratie

In dit hoofdstuk wordt onderzocht wat de opinie is van de Vlaming ten aanzien van de maatregelen die zijn genomen om de lokale democratie te versterken. Ook bekijk ik de verhoudingen tussen de verschillende bestuursniveaus. Traditioneel beschouwt de maatschappij de nationale verkiezingen als eerste orde in de mate van belangrijkheid. Dit is te wijten aan de bevoegdheden van deze overheden, die globaal een grotere impact hebben dan de lokale kwesties. De lokale verkiezingen worden in de tweede orde geplaatst samen met de Europese verkiezingen. De literatuur wijst richting een ander stramien. De gemeenteraadsverkiezingen zouden namelijk in een hogere categorie kunnen worden geplaatst inzake belang voor de Vlaming. Onderstaand wordt besproken of de bevraging bewijs levert voor deze stelling.

Tabel 4 - Opinie t.o.v. initiatieven ter versterking lokale democratie

Initiatief	Volledig oneens	Enigszins oneens	Niet eens/oneens	Enigszins eens	Volledig eens
Burgemeesterschap	11.44	14.79	16.91	27.37	29.49
Commerciële reclame	23.21	21.93	29.16	17.99	7.71
Vrijheid stembureau	6.21	7.99	21.15	28.33	36.32
Volmachtsregeling	3.00	3.73	8.11	30.66	54.50
Stemrecht vanaf 16 j.	36.34	23.90	16.02	13.98	9.76

Initiatief	Voorstander	Tegenstander	Geen mening
Referenda	77.33	9.33	13.34
Burgerfora	52.95	16.69	30.36
Burgerbegroting	52.10	21.89	26.01

De waarden staan uitgedrukt in percentages

3.2.1 Initiatieven Decreet versterking lokale democratie

Uit de bevraging blijkt dat 54,93 procent van de Vlamingen een voorstander is van de opkomstplicht. Daartegenover stelt 36,96 procent het eens te zijn met de politieke beslissing om de opkomstplicht af te schaffen. Minder dan 10 procent (8,12%) geeft aan noch voor noch tegen de opkomstplicht te zijn. Hieruit kan worden besloten dat het merendeel van de Vlamingen geen probleem heeft met de gekende opkomstplicht. Hoewel de meerderheid van de Vlaamse volksvertegenwoordigers de opkomstplicht voor de lokale verkiezingen afgeschaft heeft, blijkt uit de bevraging dat dit niet geruggesteund wordt door de visie van de burger.

Het decreet van 14 juli 2021 houdt niet enkel de abolitie van de opkomstplicht in. Het Vlaams Parlement bracht ook een wijziging aan in de procedure tot aanstelling van de burgemeester. In de praktijk werd in het verleden de kandidaat met de meeste stemmen geregeld niet tot burgemeester benoemd. In coalitiesgesprekken wordt de burgemeesterspost frequent als onderhandelingsmiddel gebruikt of worden er voorakkoorden gesloten tussen partijen waarmee de effectieve verkiezingsuitslag genegeerd wordt en de burgemeester benoemd wordt volgens de afspraken uit het voorakkoord. De Vlaamse Regering wou komaf maken met deze praktijkse en besliste dat bij toekomstige lokale verkiezingen de populairste kandidaat van de grootste coalitiepartij automatisch

tot burgemeester zal worden benoemd. Bovendien zal de lijsttrekker van de grootste partij ook 14 dagen het exclusieve initiatiefrecht krijgen ter coalitievorming. Uit de toelichting van professor Johan Ackaert in het Vlaamse Parlement bleek dat wanneer deze regeling al tijdens deze legislatuur van kracht zou zijn, in 10 procent van de Vlaamse gemeenten er al aan andere burgemeester de sjerp zou dragen (Ongena & Buysse, 2021). De Vlaams Belang-fractie formuleerde tijdens het parlementaire debat een tegenvoorstel. Met de nieuwe decreetgeving is het namelijk nog steeds mogelijk dat de lokale kandidaat met het meest aantal stemmen toch geen burgemeester wordt, wanneer zijn partij geen deel uitmaakt van de lokale bestuurscoalitie. Het tegenvoorstel bestond erin om de kandidaat met de meeste stemmen, zelfs ongeacht het aantal stemmen voor zijn partij, automatisch tot burgemeester te benoemen. De Vlaamse meerderheidspartijen vonden een dergelijk voorstel te veel neigen naar een populariteitsverkiezing, wat volgens de oppositiepartij een gemeenteraadsverkiezing in essentie is (Homans, 2021). Het merendeel van de Vlamingen toont zich akkoord met deze stelling, namelijk 29,49 procent geeft aan het volledig eens te zijn met dit tegenvoorstel en 27,37 procent toont zich enigszins eens met dit voorstel. Slechts 11,44 procent is het volledig oneens en 14,79 procent is het enigszins oneens met de 'populariteitsverkiezing'. Verder was het tot op heden mogelijk om ofwel een lijststem⁶ ofwel een naamstem⁷ uit te brengen. Vanaf 2024 verdwijnt de impact van de lijststem. De lijststem blijft bestaan maar zal enkel meetellen voor de zetelverdeling tussen de politieke partijen, echter niet langer voor de verdeling van de kandidaten over de behaalde zetels. Hierdoor daalt de invloed van de samenstelling van de kieslijst door de partijen op wie een zetel krijgt in de gemeenteraad. De kiezer krijgt een grotere inspraak op de zetelverdeling. De plaats op de lijst wordt dus minder belangrijk en iedereen wordt verkozen op basis van naamstemmen. Van de respondenten gaf bijna 1/3de aan bij de voorgaande gemeenteraadsverkiezing van 2018 een lijststem te hebben uitgebracht. De impact van deze nieuwe maatregel zal geen aanzienlijke invloed hebben op de zetelverdeling tussen de politieke partijen, maar bij de verdeling van de zetels binnen de partijen. Deze verdeling zal meer onderhevig zijn aan het stemgedrag van de burger in plaats van de samenstelling van de kieslijst door de partijen zelf. Gebaseerd op de stemming bij de voorgaande gemeenteraadsverkiezingen in 2018 zouden slechts 34 gemeenteraadsleden geen zetel bekleden zonder de invloed van de lijststem. De verschuiving zou zich plaatsvinden bij de opvolgers⁸, namelijk 65 procent van de eerste opvolgers zou deze positie niet innemen onder het nieuwe systeem. Politieke partijen bepalen vaak de opvolgers en houden hierbij geen rekening met de stemming (Ongena & Buysse, 2021). Uitgaande van de stemming in 2018 zou er aldus niet veel wijzigen. Echter zullen de kiezers nu weten dat een lijststem niet bepalende zal zijn voor de zetelverdeling, waardoor mogelijks meer naamstemmen zullen worden gegeven. Dit zal moeten blijken uit de verkiezingsuitslag in 2024.

⁶ Een lijststem is een stem voor een politieke partij. Hierbij gaat de kiezer akkoord met de volgorde van de kieslijst, samengesteld door de partij zelf.

⁷ Een naamstem of voorkeursstem is een specifieke stem voor een kandidaat of meerdere kandidaten van dezelfde politieke partij.

⁸ Een opvolger bij een gemeenteraadsverkiezing is een kandidaat die niet rechtstreeks werd verkozen tot de gemeenteraad. Wanneer een verkozen gemeenteraadslid zijn mandaat niet langer kan uitoefenen wordt deze opgevolgd door de eerste opvolger van dezelfde partij.

3.2.2 Initiatieven Visienota

Ten gevolge van de discussie over onder meer de afschaffing van de opkomstplicht publiceerden verscheidene fracties een eigen conceptnota met hun voorstellen om de lokale democratie te versterken. Ook bevoegd Vlaams minister Bart Somers presenteerde de standpunten van de Vlaamse regering in een visienota, om draagvlak te vinden bij de parlementsleden. Deze standpunten werden reeds besproken in de Commissie Binnenlands Bestuur en zullen vervolgens naar een ontwerp van decreet worden omgezet. Het gaat tot op heden enkel nog over mogelijke pistes en geen gestemde maatregelen. Door de reële kans tot inwerkingtreding van minstens een aantal elementen binnen de visienota, leek het mij relevant de Vlaming te bevragen naar hun mening over specifieke elementen uit de visienota.

Ten eerste heeft van de Vlaamse Regering de intentie om het verbod op commerciële reclame te versoepelen vanaf de lokale verkiezingen van 2024. In dat geval zal het aldus niet langer verboden zijn om onder meer gebruik te maken van (1) commerciële reclameborden of affiches, (2) reclameborden of affiches groter dan 4 vierkante meter, (3) commerciële reclamespots op radio, televisie en bioscopen. De mogelijkheden tot campagnevoering zal voor lokale kandidaten aanzienlijk vergroten. Daartegenover staat dat de campagnebudgetten niet zullen worden verhoogd. Het merendeel van de Vlamingen geeft aan geen voorstander te zijn van de geplande versoepelingen aangezien 45,14 procent van de respondenten het enigszins oneens of volledig oneens is met dit beleidsvoornemen. Respectievelijk 7,71 procent en 17,99 procent verklaren het volledig eens en enigszins eens te zijn.

Tot nu toe is het eveneens zo dat de kiezer gebonden is aan het stembureau dat op de oproepingsbrief wordt vermeld. De visienota wil de kiezer in de toekomst meer keuzevrijheid geven en meer mogelijkheden bieden waar de burger zijn stem kan uitbrengen. De Vlaamse Regering wil hiervoor een pilootproject opstarten, waarbij in enkele gemeenten deze mogelijkheid zal worden getest bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2024. Uit de bevraging blijkt dat een ruime meerderheid voorstander (64,65%) is van een verhoging van de keuzevrijheid van het stembureau. Daarvan geeft ruim 1/3de aan volledig eens te zijn. Slechts 6,21 procent is volledig oneens.

Een ander voorstel wil de huidige volmachtsregeling aanpassen. In geval van overmacht kan een stemgerechtigde een volmacht verlenen aan een andere stemgerechtigde om zijn stem uit te brengen. De Vlaamse Regering wil deze regeling moderniseren en toegankelijker maken. Zo wordt onderzocht of een digitale stemming of een stemming per post bij overmachtsgevallen, mogelijk is. Tijdens de parlementaire bespreking gaven diverse actoren (politieke partijen, academici, etc.) expressie aan hun voorbehoud ten aanzien van volledige onlineverkiezingen. Zo zou Vlaanderen en bij uitbreiding geen enkel land momenteel beschikken over een voldoende veilig en toegankelijk systeem om verkiezingen van deze omvang online te organiseren. Om uitsluitend in overmachtsgevallen of Vlamingen in het buitenland online te laten stemmen bestaat er minder tegenstand in beide kampen. Experts vrezen wel dat de kosten voor het ontwikkelen en implementeren van online stemmen de baten zullen overstijgen, aangezien de groepen Vlamingen in het buitenland en de overmachtsgevallen beperkt zijn. Het stemmen per post kent minder

veiligheidsrisico's, maar het principe van de geheime stemming kan mogelijk wel doorprikt worden. Zodus blijft, aldus de actoren, het huidige systeem ook het meest veilige systeem. Echter blijkt de Vlaming wel te vinden te zijn in de mogelijkheid tot stemmen per post of digitaal in overmachtsgevallen. Zo geeft ruim de helft van de respondenten, namelijk 54,50 procent, aan het volledig eens te zijn met deze modernisering. Amper 3 procent kant zich volledig tegen dit voorstel. Het digitaal of per post stemmen als alternatief voor stemmen bij volmacht kent bij de bevolking wel draagvlak terwijl dit politieke draagvlak momenteel lijkt te ontbreken.

3.2.3 Initiatieven uit het debat

Gedurende de parlementaire discussies werden nog bijkomende standpunten en initiatieven geponeerd. Wanneer in de Kamer van Volksvertegenwoordigers een initiatief tot verlaging van het stemrecht van 18 naar 16 jaar voor de Europese verkiezingen (per 04/05/2022: tekst naar plenaire vergadering van de Kamer ter stemming) genomen werd, streefden de partijen Groen, Vooruit en PVDA naar eenzelfde verlaging voor de Vlaamse lokale verkiezingen. Ze dienden hiervoor een amendement in dat door de meerderheidspartijen weggestemd werd. Opmerkelijk genoeg toonde de CD&V zich daarna in hun eigen conceptnota wel een voorstander van een verlaging van de minimumleeftijd bij de lokale verkiezingen. De meerderheid van de Vlamingen toont zich geen voorstander van een verlaging van de leeftijd. Meer dan 1/3de van de respondenten is het volledig oneens en bijna een kwart van de respondenten is het enigszins oneens met een verlaging van de stemgerechtigde minimumleeftijd. Slechts een kleine 10 procent (9,76%) geeft aan het volledig eens te zijn met deze stelling.

Een andere mogelijkheid om de burgers te betrekken bij het lokale beleid dat zowel door de oppositie als de meerderheid gelanceerd wordt, is het organiseren van referenda. Een referendum of volksbevraging is nu reeds mogelijk maar hieraan zijn strikte voorwaarden en regels verbonden. Een meer laagdrempelige aanpak zou de burgerparticipatie kunnen stimuleren en de kloof tussen de burger en de politiek kunnen verkleinen. De kiezer zal met referenda frequenter een mening kunnen geven over het bestuur of de richting dat het beleid dient uit te gaan. Of het lokaal bestuur de uitslag verplicht dient te volgen, moet dan wel op voorhand bepaald en duidelijk worden aangegeven. Ruim drie kwart (77,33 procent) van de Vlamingen is voorstander van het gebruik van referenda op lokaal niveau. Slechts 9,33 procent geeft aan volksbevragingen geen goed idee te vinden. Ook zouden naast referenda, burgerfora opgericht kunnen worden. Hierbij wordt op willekeurige wijze een aantal inwoners, afhankelijk van het totaal aantal inwoners van de gemeente, uitgenodigd om deel uit te maken van een burgerforum. Deze geselecteerde groep burgers zal dan bij elkaar komen om advies te geven over beleidsplannen, vanuit het standpunt van de inwoners. Ruim de helft (52,95 procent) van de Vlamingen geeft aan voorstander te zijn en aldus nut te zien in een burgerforum binnen hun gemeente. Finaal vroeg ik naar de mening van de Vlaming over het gebruik van een burgerbegroting⁹. Op deze wijze krijgen burgers rechtstreekse inspraak in het beleid. In Antwerpen kunnen de bewoners sinds 2014 meebeslissen waarin ca. 10 procent van het jaarbudget geïnvesteerd wordt. Ook dit voorstel wordt door ruim de helft (52,10%) van de respondenten positief onthaald.

⁹ Een burgerbegroting laat de inwoners van een gemeente meebeslissen hoe een gedeelte van het jaarbudget wordt gependend.

Concluderend kan gesteld worden dat het merendeel van de Vlamingen openstaan voor initiatieven ter bevordering van de lokale democratie. Het is dus een interessante piste voor de Vlaamse Regering om de samenhang tussen lokale besturen en hun lokale gemeenschap te verhogen. De verkleining van de afstand tussen beide actoren kan de interesse in de lokale politiek vergroten en daarbij mogelijks bijdragen aan de stimulatie om te gaan stemmen, nu de verplichting zal ophouden te bestaan.

3.2.4 Positie lokale verkiezingen

Zoals in hoofdstuk 2.2.1 reeds toegelicht werd, worden de verkiezingen binnen een land voornamelijk opgedeeld naar de mate van belangrijkheid. Hierbij staan in België de federale en regionale verkiezingen bovenaan in de eerste orde, gevolgd door de tweede orde met de Europese en lokale verkiezingen. Uit eerdere studies blijken burgers de lokale verkiezingen in Vlaanderen belangrijker te vinden dan de Europese verkiezingen en komt het belang van de lokale verkiezingen in de buurt van de federale en regionale verkiezingen. Desalniettemin worden de lokale verkiezingen nog niet tot de eerste orde gerekend (Marien et al., 2015; Reuchamps et al., 2015). De bepaling van de mate van het belang wordt gemeten via de bereidheid tot het uitbrengen van een stem wanneer het stemmen niet langer verplicht zou zijn. Op dat vlak scoren de lokale verkiezingen vaak minstens evengoed als de eerste orde verkiezingen. Toch worden ze niet tot dezelfde orde beschouwd, omdat er zich nog fundamentele verschillen manifesteren, zoals de media-aandacht en bevoegdheden (Lefevere & Lesschaeve, 2014). Daarom werd bij dit onderzoek niet enkel de mate van bereidheid tot stemmen, maar nog drie andere parameters, met name: tevredenheid, vertrouwen en machteloosheid gebruikt om het verschil in het onderlinge belang tussen de vier verkiezingsniveaus te bepalen.

Tabel 5 - Mate van belang bestuursniveaus

Bestuursniveau	Stemintentie	Vertrouwen	Tevredenheid	Betrokkenheid	Totaal belang
Europees	64.62%	2.68	2.41	2.06	7.15
Federaal	76.60%	2.50	2.26	2.13	6.88
Vlaanderen	79.98%	2.72	2.43	2.37	7.52
Gemeentelijk	83.29%	2.98	2.84	2.80	8.61

'Vertrouwen', 'Tevredenheid' en 'Betrokkenheid' gemeten op een schaal van 5, 'Totaal belang' bijgevolg op een schaal van 15.

De respondenten werden voor de vier bestuursniveaus bevroegd naar hun intentie tot het gaan stemmen wanneer de stemplicht niet langer zou gelden. Zonder de opkomstplicht zouden de hoogste opkomstcijfers te noteren zijn bij de gemeenteraadsverkiezingen. Meer dan acht op tien van de Vlamingen zouden bij de lokale verkiezingen nog steeds hun stem gaan uitbrengen. Weliswaar zou dit een daling met ongeveer 10 procent in de opkomst betekenen ten opzichte van de situatie met een opkomstplicht. De Vlaamse verkiezingen zouden de op één na hoogste opkomstcijfers hebben met bijna 8 op 10 Vlamingen die nog zouden gaan stemmen, gevolgd door de federale verkiezingen waarvoor 3/4de van de Vlamingen hun stem nog zouden uitbrengen. De Europese verkiezingen bieden de laagste motivatie tot stemmen met 64,62 procent van de respondenten die hun stem zouden uitbrengen.

Wat de bereidheid tot stemmen betreft, achten Vlamingen de lokale verkiezingen de belangrijkste verkiezing in Vlaanderen. Echter is deze ene parameter te beperkt om hierover een uitspraak te kunnen doen. Daarom werd ook bevraagd naar het vertrouwen en de tevredenheid van de respondent ten aanzien van deze vier bestuursniveaus. Dit op een schaal van 1 tot en met 5, waarbij 1 "Helemaal geen vertrouwen" en "In zeer kleine mate tevreden" betekenen en 5 "Zeer veel vertrouwen" en "In zeer grote mate tevreden". Daarnaast werd ook gepeild naar de perceptie van de burger inzake de mate van machteloosheid. Hiervoor werd de vraagstelling in de andere richting gesteld, namelijk de mate waarin de politiek rekening houdt met de stem of de betrokkenheid, zodoende een betere schaalvergelijking te kunnen maken met de twee eerdergenoemde parameters. Hierbij stelde 1 "In zeer kleine mate" en 5 "In zeer grote mate" voor. Verder zullen de gemiddelde scores van de verschillende bestuursniveaus met elkaar worden vergeleken. Het onderlinge verschil wordt ook statistisch getoetst aan de hand van een gepaarde t-test. Hiermee kunnen de gemiddelde scores tussen twee groepen uit dezelfde populatie vergeleken worden. Hierbij wordt statistisch bepaald of de gemiddelde scores gelijk zijn of van elkaar verschillen en desgevallend in welke richting. Dus welke score statistisch groter of kleiner is dan het vergelijkingspunt (Anderson, Sweeney, Williams, Freeman, & Shoesmith, 2017) De resultaten van gepaarde t-testen staan vervat in tabel 6 De Vlaming blijkt het grootste vertrouwen te hebben in de lokale besturen. Het vertrouwen in het Vlaamse niveau is het op één na hoogst, maar wordt op korte afstand gevolgd door het Europese niveau. De Vlaming blijkt het minste vertrouwen te hebben in de federale regering. De tevredenheid vertoont zodoende hetzelfde stramien als wat het vertrouwen betreft. Wel kan er geen statistisch verschil worden waargenomen tussen de tevredenheid over het Vlaamse en het Europese beleid. De Vlamingen vinden dat het lokaal bestuur meer rekening houdt met hun stem, respectievelijk gevolgd door het Vlaams, federaal en Europees bestuur. Aangezien de drie parameters op dezelfde schaal werden bevraagd kunnen de gegeven scores voor elke respondent worden opgeteld om zo het belang van de bestuursniveaus te vergelijken voor de drie parameters samen. Via deze wijze kan worden vastgesteld dat de Vlaming het grootste belang hecht aan het lokale niveau, waar zoals eerder gesteld de intentie tot stemmen na de afschaffing van de opkomstplicht ook het hoogst ligt. Aan het Vlaamse bestuursniveau wordt het op één na grootste belang gehecht. De bereidheid tot stemmen voor de federale verkiezing ligt ruim twaalf procent hoger dan voor de Europese verkiezingen. Desondanks lijkt de Vlaming een groter belang te hechten aan het Europese dan het federale bestuursniveau, op basis van de drie andere bevraagde parameters: vertrouwen, tevredenheid en de mate waarin rekening wordt gehouden met de stem van het volk.

Tabel 6 - Gepaarde t-testen stemintentie

Vergelijking	Stemintentie	Vertrouwen	Tevredenheid	Betrokkenheid	Totaal belang
Gemeentelijk - Europees	15.08***	8.45***	12.08***	22.48***	16.27***
Gemeentelijk - Federaal	6.57***	14.68***	17.34***	22.12***	20.35***
Gemeentelijk - Vlaanderen	3.73***	8.72***	13.98***	16.53***	15.10***
Federaal- Europees	12.67***	-7.14***	-6.70***	3.01***	-4.82***
Federaal - Vlaanderen	-5.23***	-7.83***	-6.53***	-11.49***	-9.70***
Vlaanderen - Europees	14.49***	1.36 (Ha>0 *)	0.47	12.19***	5.19***

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

3.3 Factoren stemgedrag

In dit hoofdstuk focus ik op de factoren die het stemgedrag van de Vlaming definiëren. Welke determinanten zetten de burger aan om al dan niet te gaan stemmen voor de gemeenteraadsverkiezingen wanneer dit niet langer een verplichting is. Aangezien de opkomstplicht in 2024 wegvalt, zal de verplichting niet langer de voornaamste determinant zijn. Het is dus belangrijk om te bekijken welke factoren burgers aanzetten om hun stem uit te brengen. Op die manier kan een voorspelling worden gedaan voor welke personen de kans groter is dat ze hun stem niet langer zullen gaan uitbrengen bij de gemeenteraadsverkiezing van 2024.

Voor het beantwoorden van deze onderzoeksvraag wordt geopteerd voor een regressieanalyse. Waarbij als afhankelijke variabele (Y) de stemintentie voor de gemeenteraadsverkiezing zal worden gebruikt. Het gaat over een binaire of *dummy* variabele, hetgeen impliceert dat deze variabele slechts twee waarden kan aannemen, namelijk 0 en 1. Wanneer de respondent aangeeft niet te zullen gaan stemmen bij de komende gemeenteraadsverkiezing, zal de afhankelijke variabele een waarde van 0 aannemen. Wanneer de respondent wel de intentie heeft te gaan stemmen zal de variabele een waarde van 1 aannemen. Bij een afhankelijke binaire variabele is er sprake van een *linear probability* model (LPM). De coëfficiënt van een onafhankelijke variabele (X) vertegenwoordigd de verandering in de kans dat $Y = 1$, geassocieerd met een eenheidswijziging van X. Toegepast op dit onderzoek, zullen de coëfficiënten aangeven of en in welke mate de kans op het gaan stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen zonder opkomstplicht zullen toenemen of afnemen, gegeven een bepaalde variabele X. De coëfficiënten van een LPM kunnen worden geschat door middel van de *ordinary least square* (OLS) methode. Algemeen kan een *linear probability* model als volgt worden opgesteld (Stock & Watson, 2020):

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k$$
$$\Pr(Y = 1 | X_1, X_2, \dots, X_k) = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_k$$

De binaire afhankelijke variabele is begrensd tussen de waarden 0 en 1, waardoor het effect van de parameters op de Y-variabele niet groter kan zijn dan 1. Waardoor de lineariteit van het model mogelijks niet kan worden voldaan. Daarom wordt er in dergelijke gevallen ook gebruik gemaakt van non-lineaire modellen zoals het logit en probit model. Echter worden de coëfficiënten van deze modellen weergegeven als *odds ratios* of *log odds ratios*. Een *odds ratio* is de verhouding tussen twee kansen, namelijk de kans op succes en de kans op falen. Echter zijn deze ratio's minder intuïtief interpreteerbaar. Daarom werd er gekozen om toch gebruik te maken van een LPM, aangezien hiermee de stijging of daling in kansen tot stemmen aangaande de gebruikte parameters eenvoudig kunnen worden geconstateerd (Stock & Watson, 2020). Dit is overigens een vaak gebruikte methode binnen de beleids- en rechtseconomie. Een van de assumpties van OLS is homoskedasticiteit. Dit veronderstelt dat de variantie in de errorterm constant is voor alle onafhankelijke variabelen. Echter bezitten alle *linear probability* modellen heteroskedasticiteit, waardoor aan de OLS-assumptie niet wordt voldaan. De werkelijke waarden van Y zullen namelijk ofwel 0 ofwel 1 bedragen, maar de geschatte waarden zullen zich daartussen bevinden. Om te controleren voor de heteroskedasticiteit zal er bij de modellen gebruikt worden gemaakt van heteroskedasticiteit robuuste standaardfouten (Stock & Watson, 2020). Voor de analyse werden twee soorten onafhankelijke variabelen gebruikt,

namelijk socio-demografische factoren en politiek gerelateerde factoren, dewelke allemaal op lokaal niveau zijn bevraagd. Voor beide categorieën werd er een aparte regressie opgesteld en finaal werden de factoren uit beide categorieën samengenomen, om een zo goed mogelijke schatting te maken van de effecten op de stemintentie voor de gemeenteraadsverkiezingen. De gebruikte variabelen staan kort omschreven in tabel 7. De resultaten van de regressieanalyses staan vervat in tabellen 8 en 9.

Tabel 7 - Beschrijving van de variabelen

Variabelen	Beschrijving
Stemintentie 2024	1 = Respondent zal stemmen bij de gemeenteraadsverkiezing van 2024
Leeftijdscategorie	De leeftijdscategorie waartoe de respondent behoort; (0) 17-34, (1) 35-49, (2) 50-64 en (3) 65+
Man	1 = man; 0 = vrouw
West-Vlaanderen	1 = Respondent is woonachtig in West-Vlaanderen
Oost-Vlaanderen	1 = Respondent is woonachtig in Oost-Vlaanderen
Antwerpen	1 = Respondent is woonachtig in Antwerpen
Vlaams-Brabant	1 = Respondent is woonachtig in Vlaams-Brabant
Limburg	1 = Respondent is woonachtig in Limburg
Opleidingsniveau	Het hoogste behaalde opleidingsniveau van de respondent; (0) laag opgeleid: geen, lager of secundair onderwijs, (1) midden opgeleid: HBO5 of hoger onderwijs, (2) hoog opgeleid: universitair diploma
Actief	1 = Respondent behoort tot de actieve klasse
Ambtenaar	1 = Respondent bezit het statuut van ambtenaar
Student	1 = Respondent is een student
Inactief	1 = Respondent behoort tot de inactieve klasse: gepensioneerden, werklozen, huisvrouw of -man, arbeidsongeschikt
Inkomen	Het maandelijks persoonlijk netto-inkomen van de respondent: (0) laag inkomen: 0-1.500, (1) midden inkomen: 1.501-2.500, (2) hoog inkomen: 2.501+
Lidmaatschap	1 = Respondent is actief lid van een vereniging of politieke partij
Politieke interesse	De mate van politieke interesse van de respondent, gemeten op een schaal van 0 tot en met 4
Politieke kennis	De mate van politieke kennis van de respondent op een schaal van 0 tot en met 6, gemeten aan de hand van 6 quizvragen.
Politieke tevredenheid	De mate van politieke tevredenheid van de respondent, gemeten op een schaal van 0 tem 4.
Politieke machteloosheid	De mate van politieke machteloosheid van de respondent, gemeten op een schaal van 0 tem 4.
Verkiezingscampagne	De mate waarin de respondent de lokale verkiezingscampagne volgt, gemeten op een schaal van 0 tem 4.
Partijvoorkeur	1 = Respondent voelt zich sterk verbonden tot een bepaalde politieke partij
Overwinning 2018	1 = Partij waarop respondent stemde bij de gemeenteraadsverkiezing van 2018 won deze verkiezing.
Lijststem 2018	1 = Respondent bracht bij de gemeenteraadsverkiezing van 2018 een lijststem uit; 0 = naamstem
Lokale partij	1 = Respondent stemde bij de gemeenteraadsverkiezing van 2018 voor een uitsluitend lokale partij
Stemcongruentie	De mate van stemcongruentie van de respondent. Gemeten door het

Opleidingsniveau x
Verkiezingscampagne

verschil van de ideologische zelfplaatsing op de links-rechtsschaal met de ideologische positie van de politieke stroming waarvoor de respondent stemde bij de recentste gemeenteraadsverkiezing van 2018. Interactieterm tussen het opleidingsniveau van de respondent en de mate waarin deze de lokale verkiezingscampagne volgt.

In het eerste model (1) werden enkel de socio-demografische factoren opgenomen in de regressie om te bekijken welke factoren hun impact hebben op de stemintentie. Uit de analyse blijkt dat er verschillen in stemintentie optreden afhankelijk van de leeftijd van de persoon. Personen met een leeftijd van 50 tot en met 64 jaar oud hebben namelijk een hogere kans om te gaan stemmen dan personen tussen de 17 en 34 jaar oud. Dit bevestigt het onderzoek van onder meer Deschouwer (2010) dat de oudere bevolking een grote kans heeft om te blijven stemmen na de afschaffing van de opkomstplicht. Er valt ook een verschil waar te nemen tussen mannen en vrouwen. Mannen zullen 5,57 procent meer vertegenwoordigd zijn dan vrouwen. Verder konden er geen provinciale verschillen worden geconstateerd. Het opleidingsniveau bepaalt mee de mate van stembereidheid, hoogopgeleiden zullen namelijk vaker stemmen dan laagopgeleiden. Personen met een diploma hoger onderwijs of graduaat zullen 11,4 procent vaker gaan stemmen dan laagopgeleiden. Het verschil met universitaire gediplomeerden ligt nog hoger, namelijk 17,9 procent. Deze vaststelling komt overeen met de bevindingen uit eerder onderzoek, echter zijn de verschillen in dit onderzoek conservatiever. Waar Hooghe en Pelleriaux (1998) en De Ceuninck et al. (2005) spreken over een scheeftekening van 40 à 50 procent tussen laag- en hoogopgeleiden, blijft dit hier beperkt tot 17,9 procent. De beroepssituatie daarentegen blijkt geen bepalende factor te zijn. Kiezers met een hoger inkomensniveau bezitten ook een hogere kans om te blijven stemmen. Zo zullen de hogere inkomens 7,93 procent hogere bereidheid tonen ten aanzien van de lage inkomens.

Het tweede model (2.1) neemt de politiek gerelateerde factoren op. Dit model geeft aan dat personen met een hogere mate van interesse in politiek meer geneigd zullen zijn om naar de stembus te trekken. Daarnaast vormt tevredenheid over het bestuur en haar beleid een positieve factor voor de kans op stemmen. De respondenten werden ook bevraagd naar hun vertrouwen in de politiek, maar aangezien deze variabele sterk gecorreleerd is met de mate van tevredenheid ($p_{\text{wcorr}} = 0,788$), werd deze variabele uit de regressie gelaten om multicollineariteit te vermijden. De correlatiewaarden tussen de overige variabelen werden ook nagegaan, deze zijn allen aanvaardbaar voor inclusie tot de regressie. Dit zou namelijk een vertekening van de resultaten kunnen veroorzaken. Personen die een lijststem in plaats van een naamstem uitbrengen zullen ook minder gemotiveerd zijn om te gaan stemmen. Kiezers die een naamstem of voorkeursstem uitbrengen zijn vaak meer geïnteresseerd in de politiek en zijn er meer mee bezig. Wanneer een persoon stemt voor een specifieke kandidaat of kandidaten dan dient deze op de hoogte te zijn van de individuele standpunten van deze persoon. De kans op stemmen voor naamstemmers ligt 4,68 procent hoger dan lijststemmers. Deze bevinding sluit aan bij het positieve effect van blootstelling aan de lokale verkiezingscampagnes. Naarmate men meer aandacht vestigt aan deze campagnes zal de bereidheid tot stemmen toenemen. Deze bevinding werd ook al door Lefevere en Lesschaeve (2014) geconstateerd. De congruentie van een stem is de mate waarin de eigen ideologische positie afwijkt

van de ideologische positie van de politieke stroming waarvoor de respondent stemde bij de recentste gemeenteraadsverkiezing van 2018. Om de ideologische positie van de politieke stromingen te bepalen werden de respondenten gevraagd de zeven politieke stromingen in België (Rechts-conservatisme, Vlaams-nationalisme, Liberalisme, Christendemocratie, Socialisme, Ecologisme en Marxisme) op de ideologische links-rechtsschaal (0-10) te plaatsen. Om een zo correct mogelijk beeld te krijgen van de posities, werd voor deze parameter de gemiddelde positie genomen van de respondenten met de hoogste politieke kennis. Deze kennis werd getest door middel van zes politieke quizvragen. De gemiddelde positie werd aldus bepaald door de respondenten met een maximale score op deze vragen (n = 412). Deze methode werd onder meer toegepast in Ruth Dassonneville et al. (2019) en Hooghe en Stiers (2017). Uit de analyse blijkt dat personen die er in mindere mate in slagen hun eigen ideologie te laten weerspiegelen in hun stemgedrag minder geneigd zullen zijn nog te gaan stemmen.

Model 2.2 (tabel 9) gaat dieper in op de onderlinge verschillen binnen de politieke interesse, tevredenheid en de blootstelling aan de lokale kiescampagnes. Deze factoren werden eerder als significante factoren bevonden van de stemintentie. Het loont dan ook de moeite om dieper in te gaan op deze determinanten. Op vlak van politieke interesse bestaat er enkel een significant verschil tussen de twee uiterste categorieën, namelijk 'geen interesse' en 'zeer veel interesse'. Dit verschil bedraagt 11,9 procent. Het hebben van een zeer sterke interesse in de politiek kan bijgevolg tot vergroting van de kans op stemmen van 11,9 procent teweegbrengen, in vergelijking met niet geïnteresseerden. Verder bezorgt elke hogere mate van politieke tevredenheid tot een verhoging van de stemintentie variërend tussen 10 en 14 procent. Ontevreden burgers zullen sneller afhaken van het electoraal proces, wat de tevredenheid voor deze personen in de toekomst niet zal verhogen. Hierdoor zal de vervreemding ten aanzien van de politiek toenemen. De attentie voor de lokale verkiezingscampagne creëert grote verschillen in stemintentie. De overschakeling van niet tot oppervlakkig volgen van deze campagnes zorgt reeds voor een motivatiestijging van 29,7 procent. Wanneer de intensiviteit nog wordt opgedreven bedraagt deze stijging zelfs meer dan 40 procent. Het volgen van de verkiezingscampagnes kan aldus de motivatie tot stemmen aanzienlijk verhogen. De verkiezingscampagnes zullen een belangrijk communicatiekanaal vormen om de burger te laten stemmen bij de lokale verkiezing van 2024.

In mijn derde regressiemodel (3) worden zowel de socio-demografische als de politiek gerelateerde variabelen opgenomen. Het toevoegen van de politiek gerelateerde factoren leidt tot een afzwakking van de socio-demografische impact. Er blijkt namelijk geen significant verschil meer te zijn op basis van geslacht, leeftijd en inkomensniveau. Wel zullen hoger opgeleiden nog steeds een hogere kans tot stemmen hebben. De magnitude hiervan nam wel af tot 7,68 procent. Middelhoogopgeleiden beschikken niet langer over een significant hogere kans tot stemmen dan laagopgeleiden. De kans is aldus reëel dat de afschaffing van de opkomstplicht een scheeftrekking zal veroorzaken in de democratische vertegenwoordiging van de sociale klassen binnen onze samenleving. In vergelijking met model 2 blijven de politiek gerelateerde factoren hun impact behouden en blijken statistisch robuust te zijn, met uitzondering van de stemcongruentie. Politieke interesse en tevredenheid met het lokaal bestuur blijven een impact hebben op de stemintentie. Personen die een naamstem

uitbrengen doet de kans op stemmen stijgen met 4,81 procent. Opnieuw zorgt de mate van campagneblootstelling voor de grootste impact. Naar analogie met het onderzoek van Lefevere en Lesschaeve (2014) wordt in model 4 een interactieterm tussen het opleidingsniveau van de respondent en de aandacht voor de kiescampagne toegevoegd. Deze term blijkt een significante negatieve impact te hebben. Dit geeft aan dat het effect van het opleidingsniveau verzwakt naarmate men meer aandacht vestigt op de lokale campagnes. Laagopgeleiden kunnen aldus een inhaalbeweging maken wanneer ze de campagnes volgen. Informatieverspreiding via campagnes draagt dus bij aan de verkleining van de mogelijke stemkloof tussen laag- en hoogopgeleiden, wanneer de opkomstplicht niet langer geldt.

Aan respondenten die bij de voorgaande verkiezing niet gingen stemmen of geen geldige stem uitbrachten, bevroeg ik hun beweegreden voor deze keuze. De voornaamste reden was dat de personen ervan uitgingen dat de politiek toch geen rekening zou houden met hun uitgebrachte stem en ze daarom geen baat zagen in het uitbrengen van een stem. Velen stemden, uit frustratie naar het voorgaande lokale bestuur of uit frustratie naar de politiek in het algemeen, niet of ongeldig. Anderen hechten geen waarde aan het stemproces of hadden eenvoudigweg geen zin om hun stem uit te brengen. Ongeveer 10 procent van de respondenten gaf aan over onvoldoende politieke kennis of interesse te beschikken om een stem uit te brengen. Aan de personen die aangeven niet te gaan stemmen bij de komende gemeenteraadsverkiezingen werd ook gevraagd naar hun beweegreden. Ook hier gaf het merendeel van de thuisblijvers aan niet langer te gaan stemmen omdat er volgens hen toch geen rekening wordt gehouden met hun stem. Een kwart van de thuisblijvers heeft onvoldoende interesse in de politiek om gemotiveerd te raken voor het stemmen. Ondanks de hoge mate van belang dat de Vlaming hecht aan het lokale bestuursniveau, geeft een kwart van de thuisblijvers toch aan niet te gaan stemmen omdat men geen vertrouwen heeft of zich niet betrokken voelt met het gemeentebestuur. Deze verklaringen geven aan dat de lokale politiek nog progressie kan boeken bij het aandeel potentiële niet-stemmers.

Tabel 8 - Redenen om niet geldig te stemmen in 2018

Reden	Freq.	Pct.
Er wordt toch geen rekening gehouden met mijn stem.	18	35.29
Ik beschikte over te weinig politieke kennis/interesse om te stemmen.	6	11.76
Ik had geen politieke voorkeur of voorkeur voor een kandidaat.	5	9.80
Ik had geen tijd om naar het stemlokaal te gaan.	1	1.96
Ik had geen zin om te stemmen.	6	11.76
Ik hecht geen waarde aan stemmen.	7	13.73
Ik was gefrustreerd door het voorgaand bestuur of door de politiek in het algemeen.	8	15.69
Totaal	51	100.00

Tabel 9 - Redenen om niet te stemmen in 2024

Reden	Freq.	Pct.
Ik heb geen interesse in politiek in het algemeen.	54	25.59
Ik heb geen vertrouwen in mijn gemeentebestuur.	23	10.90
Ik hecht geen belang aan het gemeentebestuur.	12	5.69
Ik voel me niet betrokken bij het gemeentebestuur.	32	15.17
Met mijn stem wordt toch geen rekening gehouden.	90	42.65
Totaal	211	100.00

Over het algemeen concludeer ik dat de lagere sociale klassen dreigen ondervertegenwoordigd te worden bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2024 wanneer de opkomstplicht voor het eerst niet meer zal gelden. De kans de hoogopgeleiden hun stem blijven uitbrengen zonder de opgelegde verplichting is hoger dan de burgers die zich lager op de sociale ladder bevinden. Het zal voor de politiek een moeilijke, maar noodzakelijke opdracht zijn de minder bevoorrechten in de samenleving in contact te houden met de lokale besturen, teneinde geen polarisatie en verwijding van de kloof tussen vooral laagopgeleiden en de lokale politiek teweeg te brengen. De politiek heeft een deel van oplossing in eigen handen. Zo blijkt namelijk dat de persoonlijke interesse in politiek en tevredenheid over het gevoerde beleid bepalende factoren zijn voor de stemintentie van de Vlaming. De bevraging naar de beweegredenen om niet langer te stemmen geven dezelfde conclusies. Niet-stemmers hebben het gevoel dat er geen rekening wordt gehouden met hun stem en voelen zich niet genoeg betrokken met het lokaal bestuur. Door als lokale beleidsmaker dichter te staan met de burgers en effectief uit te voeren waarvoor men stemde, kan het vertrouwen bij potentiële afhakkers mogelijks herstellen en de frustraties wegnemen. Dit kan op zijn beurt de tevredenheid verhogen en de interesse aanwakkeren. Eerder, in hoofdstuk 3.2., kwamen initiatieven naar voren zoals referenda, burgerfora en -begrotingen. De Vlaming gaf hierbij duidelijk aan voorstander te zijn van zulke initiatieven. Deze brengen een bredere wisselwerking tussen burger en politiek tot stand. Een ander impactvol instrument zijn de verkiezingscampagnes. Deze zorgen namelijk voor een versterkte interesse en kan de sociale kloof tussen stemmers en niet-stemmers helpen dichten. Campagnes zorgen voor een breder informatieaanbod en -verspreiding. Lokale verkiezingen krijgen namelijk minder nationale/regionale media-aandacht, waardoor het informatieaanbod kleiner is dan bij de federale en Vlaamse verkiezingen. De campagnes kunnen dit verschil compenseren. Door burgers persoonlijk te benaderen, wat haalbaar is op lokaal niveau, zorgt ook automatisch voor een verhoogde kennis en interesse. Niet-stemmers zijn minder of niet geïnteresseerd in politiek en de verkiezing waardoor ze vaak niet zelf op zoek zullen gaan naar informatie hieromtrent. De informatie tot bij de burger brengen is dan een doeltreffend wijze van communicatie voor minder gemotiveerden. Lokale partijen en politici zullen dus met hun standpunten en beleidsplannen naar de burger moeten stappen en hun overtuigen van hun standpunten, maar ook van het belang om te gaan stemmen. Stemmen was tot nu toe een evidentie door de opkomstplicht, maar nu de verplichting zal verdwijnen zullen burgers, met de steun van de politiek, andere motivatiebronnen aanspreken om naar het stemhokje te stappen.

Tabel 10 - Regressie-analyses stemintentie

VARIABLEN	(1) Stemintentie 2024	(2.1) Stemintentie 2024	(3) Stemintentie 2024	(4) Stemintentie 2024
<i>Leeftijdscategorie¹⁰</i>				
35-49	0.0110 (0.0329)		-0.0235 (0.0288)	-0.0270 (0.0281)
50-64	0.0616* (0.0332)		-0.0205 (0.0293)	-0.0231 (0.0287)
65 +	0.0394 (0.0548)		-0.0557 (0.0475)	-0.0588 (0.0467)
Man	0.0557**		-0.0213	-0.0174
<i>Provincie¹¹</i>				
West-Vlaanderen	0.0265 (0.0438)		0.0390 (0.0364)	0.0392 (0.0363)
Oost-Vlaanderen	0.0337 (0.0373)		0.0272 (0.0311)	0.0306 (0.0312)
Antwerpen	0.0610 (0.0374)		0.0450 (0.0319)	0.0456 (0.0322)
Vlaams-Brabant	0.0342 (0.0378)		0.0260 (0.0315)	0.0235 (0.0316)
<i>Opleidingsniveau¹²</i>				
Midden	0.1140*** (0.0376)		0.0194 (0.0334)	0.0860** (0.0407)
Hoog	0.1790*** (0.0312)		0.0768*** (0.0274)	0.2390*** (0.0631)
<i>Beroepssituatie¹³</i>				
Actief	-0.0034 (0.0395)		-0.0108 (0.0340)	-0.0151 (0.0335)
Student	0.0135 (0.0625)		-0.0577 (0.0566)	-0.0742 (0.0574)
Ambtenaar	0.0383 (0.0409)		-0.0260 (0.0356)	-0.0272 (0.0351)
<i>Inkomensniveau¹⁴</i>				
1.501-2.500	0.0434 (0.0368)		0.0169 (0.0312)	0.0123 (0.0306)
2.501 +	0.0793** (0.0388)		0.0041 (0.0334)	0.00672 (0.0329)
Lidmaatschap		0.0195 (0.0190)	0.0219 (0.0194)	0.0222 (0.0193)
Politieke interesse		0.0259* (0.0143)	0.0247* (0.0148)	0.0215 (0.0148)
Politieke kennis		0.0101 (0.00644)	0.0096 (0.0068)	0.0077 (0.00684)
Politieke tevredenheid		0.0361*** (0.0113)	0.0352*** (0.0114)	0.0356*** (0.0113)
Politieke machteloosheid		-0.0146 (0.0106)	-0.0122 (0.0108)	-0.0117 (0.0107)
Verkiezingscampagne		0.0782*** (0.0135)	0.0820*** (0.0139)	0.1420*** (0.0228)

¹⁰ Referentiecategorie: 17-34¹¹ Referentiecategorie: Limburg¹² Referentiecategorie: Laag¹³ Referentiecategorie: Inactief¹⁴ Referentiecategorie: 0-1.500

Partijvoorkeur		-0.0042 (0.0192)	0.0006 (0.0192)	-0.0016 (0.0190)
Overwinning 2018		-0.0122 (0.0181)	-0.0116 (0.0184)	-0.0122 (0.0183)
Lijststem 2018		-0.0468** (0.0226)	-0.0481** (0.0230)	-0.0478** (0.0229)
Lokale partij		-0.0349 (0.0230)	-0.0329 (0.0230)	-0.0296 (0.0228)
Stemcongruentie		-0.0180** (0.00876)	-0.0136 (0.00894)	-0.0121 (0.00891)
Opleidingsniveau x Verkiezingscampagne				-0.0415*** (0.0116)
Constant	0.567*** (0.0602)	0.605*** (0.0565)	0.543*** (0.0772)	0.449*** (0.0856)
Observaties	1,269	1,168	1,168	1,168
R-squared	0.068	0.222	0.236	0.248

Robust standard errors in parentheses

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Tabel 11 - Regressie-analyse stemintentie - uiteenzetting

VARIABLEN	(2.2) Stemintentie 2024
Lidmaatschap	0.0362** (0.0185)
Politieke kennis	0.0056 (0.0062)
Politieke machteloosheid	-0.0173* (0.0103)
Partijvoorkeur	0.0025 (0.0184)
Overwinning 2018	-0.0097 (0.0175)
Lijststem_2018	-0.0363 (0.0223)
Lokale partij	-0.0319 (0.0229)
Stemcongruentie	-0.0145* (0.00852)
<i>Politieke interesse¹⁵</i>	
1. Weinig interesse	0.0674 (0.0661)
2. Matige interesse	0.1070 (0.0665)
3. Grote interesse	0.1100 (0.0684)
4. Zeer grote interesse	0.1190* (0.0703)
<i>Politieke tevredenheid¹⁶</i>	
1. In kleine mate tevreden	0.1020*** (0.0383)
2. Matig tevreden	0.1050*** (0.0354)
3. In grote mate tevreden	0.1390*** (0.0385)
4. In zeer grote mate tevreden	0.1030** (0.0474)
<i>Verkiezingscampagne¹⁷</i>	
1. Oppervlakkig	0.2970*** (0.0606)
2. Gematigd	0.4050*** (0.0626)
3. Intensief	0.4290*** (0.0639)
4. Zeer intensief	0.4160*** (0.0665)
Constant	0.354*** (0.0764)
Observaties	1,168
R-squared	0.292

Robust standard errors in parentheses *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

¹⁵ Referentiecategorie: 0. Zeer weinig interesse

¹⁶ Referentiecategorie: 0. In zeer kleine mate tevreden

¹⁷ Referentiecategorie: 0. Totaal niet

3.4 Effect lokale politieke landschap

De afschaffing van de opkomstplicht zal, volgens de bevraging, erin resulteren dat minder mensen zullen gaan stemmen dan voorheen. De vraag blijft evenwel hoe de lagere opkomst zich zal vertalen in de verkiezingsuitslagen. Zullen bepaalde politieke partijen meer stemmen verliezen in vergelijking met andere partijen of zal de wijziging zich, zoals in de literatuur wordt gesteld, vooral beperken tot de verlaging van het aandeel ongeldige en blanco stemmen. In deze sectie bestudeer ik welke verschuivingen kunnen verwacht worden in stemmenaandeel van de politieke stromingen bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2024. Het gaat echter om een simulatie aan de hand van de data op dit moment (dataverzameling: april-mei 2022). De gemeenteraadsverkiezingen vinden pas over ruim twee jaar, in 2024 plaats en binnen de sterk veranderde maatschappelijke en politieke context kunnen er nog vele factoren hun invloed hebben op het toekomstige en uiteindelijke stemgedrag van de Vlamingen. Voor deze analyse wordt het stemgedrag bij de voorgaande gemeenteraadsverkiezingen van 2018 gekoppeld aan de stemintentie voor de komende gemeenteraadsverkiezing, waar de opkomstplicht niet langer actief zal zijn.

Voor deze analyse wordt er gebruik gemaakt van politieke stromingen in plaats van nationale partijnamen, aangezien op lokaal niveau kan worden afgeweken van de benamingen. Daarnaast bestaan er ook partijen die enkel lokaal actief zijn en aldus niet vallen onder een nationale partij, maar bijvoorbeeld wel onder eenzelfde politieke stroming kunnen worden geplaatst. In eerste instantie werden de respondenten, dewelke een geldige stem uitbrachten bij de voorgaande gemeenteraadsverkiezing, gevraagd naar hun stemkeuze. In tabel 12 kolom 1 staat de verdeling van geldige stemmen op basis van politieke stroming voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2018. Deze verdeling wordt vervolgens gekoppeld aan de stemintentie van diezelfde respondenten richting de gemeenteraadsverkiezingen van 2024 (kolom 2). In kolom 3 staat vervolgens de wijziging in de stemaandelen van de verschillende politieke stromingen weergegeven.

Tabel 12 - Wijziging stemaandeel 2018-2024

Politieke stroming	(1) Percent 2018	(2) Percent 2024	(3) Verschil
Rechts-conservatisme	10.70	8.80	-1.90
Vlaams-nationalisme	25.34	25.42	+0.08
Liberalisme	19.18	19.49	+0.31
Christendemocratie	18.75	20.18	+1.43
Socialisme	11.99	12.36	+0.37
Ecologisme	10.19	10.27	+0.08
Marxisme	3.85	3.46	-0.39
Totaal	100	100	

Uit de analyse blijkt dat de wijzigingen in stemaandeel marginale proporties zullen aannemen. De afschaffing van de opkomstplicht lijkt dus geen significante wijzigingen te zullen veroorzaken in het lokale politieke landschap. Zoals de literatuur reeds aangaf zal de grootste wijziging zich voordoen in de groep van ongeldige en blanco stemmen. Dit zal namelijk sterk afnemen en quasi verdwijnen, aangezien deze personen zonder de opkomstplicht gewoon thuis zullen blijven. Het argument dat

aanhangers van de extreme ideologieën gemotiveerde stemmen leveren, kan via dit onderzoek worden ontkracht. Bovenstaande tabel 12 geeft aan dat de extremen, namelijk Rechts-conservatisme en Marxisme, als enige stromingen aandeel verliezen, waardoor de overige politieke stromingen relatief hun stemproportie vergroten. Voornamelijk de Christendemocraten zullen de grootste winst boeken en mogelijks een groter aandeel behalen dan de Liberalen, al is de marge bijzonder klein. Hun aanhang zal relatief het vaakst blijven stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen wanneer de opkomstplicht niet langer zal gelden. Het zal voor alle partijen, maar in het bijzonder de extreme partijen, van belang zijn om in de eerste plaats hun eigen aanhang te motiveren om effectief te gaan stemmen. Door de afschaffing van de opkomstplicht zullen politieke partijen niet enkel kiezers moeten overtuigen van hun standpunten en hun programma maar ook moeten overtuigen om effectief een stem uit te brengen.

Aanvullend op bovenstaande descriptieve analyse, wordt de impact ook bekeken aan de hand van enkele regressiemodellen. De bijkomende variabelen ten aanzien van hoofdstuk 3.3 staan kort beschreven in tabel 13. Deze modellen staan vervat in tabel 14. Hierbij wordt de impact van de stemkeuze bekeken op de stemintentie na de verdwijning van de opkomstplicht. De impact is deze vanuit het standpunt van de klassieke stromingen (Liberalisme, Christendemocratie, Vlaams-nationalisme, Socialisme en Ecologisme) ten aanzien van de extreme stromingen (Marxisme en Rechts-conservatisme). In model 1 zien we dat er wel significante verschillen zijn tussen de klassieke en extreme politieke stromingen op het vlak van stemintentie. Een klassieke stemmer zal veeleer naar de stembus trekken dan een stemmer voor een extremer partijprogramma. De verschillen in kansen variëren tussen de 13,9 en 20,2 procent. Waarbij ook hier de Christendemocratische stemmers vaker zullen blijven stemmen in vergelijking met de uiterste stemmers. Dit is echter een zeer simplistisch model met overigens een zeer lage verklaringskracht, namelijk een R-squared waarde van 0,031. Dit model verklaart dus slechts 3,1 procent van de variantie in de stemintentie. Omwille van deze reden werden er controlevariabelen aan de regressie gevoegd om een zuiverdere en effectievere schatting te verkrijgen van de impact van de partijkeuze op de stemintentie. De gebruikte controlevariabelen zijn geselecteerd op basis van hun significantie in modellen 1 en 2 van tabel 8 (hoofdstuk 3.3). In de eerste plaats worden er socio-demografische factoren toegevoegd (model 2). We zagen reeds in hoofdstuk 3.3 dat de socio-demografische elementen geen sterk effect hebben op de stemintentie. De coëfficiënten van de partijkeuzes worden neerwaarts bijgesteld, maar behouden nog steeds een zeer sterke mate van significantie. De stijging in verklaringskracht van het model van 3,1 naar 6,7 procent is ook van een beperkte orde. In model 3 worden in plaats van socio-demografische factoren, politieke gerelateerde determinanten opgenomen. Zoals aangetoond in hoofdstuk 3.3 beschikken deze wel over een sterke verklaringskracht. Deze conclusie geldt ook hier, terwijl de robuustheid van de partijkeuzes niet staande blijft. Al de partijvariabelen zijn namelijk niet langer significant. Voor de volledigheid vervat model 4 zowel de socio-demografische als politieke gerelateerde variabelen. Uit de regressieanalyses kan aldus worden besloten dat de partijkeuzes geen bepalende factor zullen spelen in het al dan niet gaan stemmen zonder verplichting. Er zal dan ook geen systematische scheeftrekking ontstaan tussen de partijen door de afschaffing van de opkomstplicht.

Tabel 13 - Beschrijving bijkomende variabelen

Variabelen	Beschrijving
Liberalisme	1 = Respondent stemde bij de gemeenteraadsverkiezing van 2018 voor een liberale partij
Christendemocratie	1 = Respondent stemde bij de gemeenteraadsverkiezing van 2018 voor een christendemocratische partij
Vlaams-nationalisme	1 = Respondent stemde bij de gemeenteraadsverkiezing van 2018 voor een Vlaams-nationalistische partij
Socialisme	1 = Respondent stemde bij de gemeenteraadsverkiezing van 2018 voor een socialistische partij
Ecologisme	1 = Respondent stemde bij de gemeenteraadsverkiezing van 2018 voor een ecologistische partij
Extremen	1 = Respondent stemde bij de gemeenteraadsverkiezing van 2018 voor een extreme partij

Table 14 - Regressieanalyses stemintentie - partijkeuze

VARIABLEN	(1) Stemintentie 2024	(2) Stemintentie 2024	(3) Stemintentie 2024	(4) Stemintentie 2024
Liberalisme	0.1500*** (0.0405)	0.1050** (0.0408)	0.0298 (0.0364)	0.00993 (0.0368)
Christendemocratie	0.2020*** (0.0382)	0.1490*** (0.0388)	0.0397 (0.0351)	0.0178 (0.0357)
Vlaams nationalisme	0.1390*** (0.0394)	0.0906** (0.0404)	0.0417 (0.0354)	0.0224 (0.0366)
Socialisme	0.1630*** (0.0431)	0.1390*** (0.0435)	0.0576 (0.0379)	0.0456 (0.0383)
Ecologisme	0.1450*** (0.0458)	0.0920** (0.0469)	0.0455 (0.0408)	0.0160 (0.0419)
Man		0.0471** (0.0206)		-0.0168 (0.0195)
<i>Leeftijdscategorie</i> ¹⁸				
35-49		0.0236 (0.0294)		-0.00769 (0.0275)
50-64		0.0475* (0.0283)		0.00231 (0.0262)
65 +		0.0357 (0.0365)		-0.0223 (0.0338)
<i>Opleidingsniveau</i> ¹⁹				
Midden		0.0593 (0.0369)		0.0188 (0.0330)
Hoog		0.126*** (0.0303)		0.0762*** (0.0275)
<i>Inkomensniveau</i> ²⁰				
1.501-2.500		0.0307 (0.0304)		0.0223 (0.0273)
2.501 +		0.0525* (0.0314)		0.0145 (0.0286)
Politieke interesse			0.0314** (0.0138)	0.0285** (0.0142)
Politieke tevredenheid			0.0441*** (0.00874)	0.0424*** (0.00883)
Verkiezingscampagne			0.0834*** (0.0133)	0.0853*** (0.0135)
Lijststem 2018			-0.0447* (0.0229)	-0.0461** (0.0229)
Stemcongruentie			-0.0175* (0.00897)	-0.0150* (0.00897)
Constant	0.729*** (0.0342)	0.603*** (0.0491)	0.536*** (0.0465)	0.501*** (0.0569)
Observaties	1,168	1,168	1,168	1,168
R-squared	0.031	0.067	0.218	0.229

Robust standard errors in parentheses

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

¹⁸ Referentiecategorie: 17-34

¹⁹ Referentiecategorie: Laag

²⁰ Referentiecategorie: 0-1.500

De partijkeuze an sich zal dus geen bepalende factor spelen. Er zijn wel andere factoren die de stemintentie bepalen van een stemgerechtigde, die mogelijks kunnen verschillen tussen de achterban van de politieke stromingen. Zo zouden mogelijks wel systematische verschillen kunnen plaatsvinden op een meer indirecte wijze. Daarom wordt er in tabel 15 bekeken welke determinanten mensen aanzetten tot het stemmen voor extreme politieke stromingen, zijnde het Marxisme en Rechts-conservatisme. Extreme partijen zijn in opmars en daarom is het ook interessant te bekijken welke personen en om welke redenen de keuze maken om een stem te geven aan de uiterste stromingen. Initieel (model 1) blijkt dat extreme stemmers een grotere ontevredenheid voelen ten aanzien van de politiek en het huidige bestuur. Extreme stemmen zijn vaak proteststemmen tegen de gevestigde politieke orde, doordat men niet tevreden is met het beleid. Deze personen willen op die manier verandering teweegbrengen. Ook personen met een lagere politieke kennis blijken eerder uit te wijken naar de radicalere partijen. Verder blijkt ook dat mensen die over een lagere stemcongruentie, dus in mindere mate hun eigen ideologie laten weerspiegelen in hun stemkeuze vaker extreem zullen stemmen. Dit is mogelijks deels samenhangend met de proteststemmen. Proteststemmers zijn vaak initieel geen aanhanger van deze partijen, maar zal er toch voor stemmen om hun ontevredenheid met het huidige bestuur te laten weerklinken. De mindere mate van politieke kennis kan hiervoor ook een bepalende factor zijn. Des te minder men afweet van de politieke en de partijstandpunten, des te moeilijker het zal zijn, om de juiste overeenkomst te vinden tussen de eigen ideologie en deze van een politieke partij. Als dieper wordt ingegaan op de tevredenheid en kennis, kan er worden vastgesteld dat de impact van de politieke kennis slechts in mindere mate aanwezig is. Enkel personen met een score van 4/6 en 6/6 zullen significant minder stemmen op extreme partijen. Het onderling verschil in tevredenheid levert wel sterke resultaten op. Hoe hoger de mate van tevredenheid, hoe meer de kans afneemt dat men voor een extreme partij zal stemmen. Wanneer er ook socio-demografische determinanten worden toegevoegd aan het model, blijkt de politieke kennis niet een bepalende factor te zijn. De stemcongruentie en tevredenheid blijkt echter wel robuust. Een persoon die zeer tevreden is over het bestuur zal 19,4 procent minder kans hebben om op een extreme partij te stemmen dan een persoon die totaal niet tevreden is. Zelfs een verhoging van totaal niet naar in kleine mate tevreden doet de kans afnemen met 12,4 procent. Verder zullen laagopgeleiden en personen met een laag inkomen eerder geneigd te zijn om een stem uit te brengen voor de extreme lokale partijen. Het verschil tussen lage en hoge inkomens bedraagt ca. 10 procent. Bij laagopgeleiden en personen met een universitair diploma bedraagt de discrepantie 13,4 procent.

Tabel 15 - Regressie-analyses extreme partijkeuze

VARIABLEN	(1) Extremen	(2) Extremen	(3) Extremen
Politieke tevredenheid	-0.0517*** (0.0134)		
Politieke kennis	-0.0199*** (0.00690)		
Politieke machteloosheid	0.0111 (0.0127)	0.0110 (0.0127)	0.0075 (0.0124)
Politieke interesse	0.00631 (0.0147)	0.00779 (0.0148)	0.0157 (0.0147)
Verkiezingscampagne	-0.00793 (0.0121)	-0.0113 (0.0124)	-0.0141 (0.0124)
Stemcongruentie	0.0724*** (0.00960)	0.0707*** (0.00962)	0.0646*** (0.00969)
<i>Politieke tevredenheid²¹</i>			
1. In kleine mate tevreden		-0.116*** (0.0435)	-0.124*** (0.0428)
2. Matig tevreden		-0.166*** (0.0413)	-0.166*** (0.0396)
3. In grote mate tevreden		-0.183*** (0.0469)	-0.178*** (0.0449)
4. In zeer grote mate tevreden		-0.188*** (0.0555)	-0.194*** (0.0550)
<i>Politieke kennis²²</i>			
1. Score van 1/6		-0.0486 (0.0725)	-0.0241 (0.0728)
2. Score van 2/6		-0.0151 (0.0699)	0.0116 (0.0707)
3. Score van 3/6		-0.0611 (0.0656)	-0.00824 (0.0671)
4. Score van 4/6		-0.109* (0.0642)	-0.0510 (0.0658)
5. Score van 5/6		-0.0887 (0.0637)	-0.0328 (0.0651)
6. Score van 6/6		-0.127** (0.0634)	-0.0601 (0.0656)
Man			0.00369 (0.0206)
Inactief			-0.0233 (0.0370)
<i>Leeftijdscategorie²³</i>			
35-49			0.0285 (0.0286)
50-64			0.0168 (0.0293)
65 +			-0.00578 (0.0524)
<i>Opleidingsniveau²⁴</i>			
Midden			-0.0593 (0.0375)
Hoog			-0.134*** (0.0315)

²¹ Referentiecategorie: 0. In zeer kleine mate tevreden

²² Referentiecategorie: 0. Score van 0/6

²³ Referentiecategorie: 17-34

²⁴ Referentiecategorie: Laag

<i>Inkomensniveau</i> ²⁵			
1.501-2.500			-0.0851*** (0.0308)
2.501 +			-0.0996*** (0.0331)
Constant	0.208*** (0.0625)	0.259*** (0.0861)	0.366*** (0.0908)
Observaties	1,168	1,168	1,168
R-squared	0.144	0.152	0.188

Robust standard errors in parentheses

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

²⁵ Referentiecategorie: 0-1.500

4. Conclusie

Het doel van deze masterproef was om na te gaan welke invloed de afschaffing van de opkomstplicht bij de lokale verkiezingen in Vlaanderen kan hebben. De centrale onderzoeksvraag luidt als volgt: "Wat zijn de mogelijke gevolgen van de afschaffing van de opkomstplicht op de lokale democratie?" Deze onderzoeksvraag wordt beantwoord door middel van een empirisch onderzoek. De data hiervoor werd verzameld door middel van een vragenlijst, die ik over heel Vlaanderen verspreidde.

De bevraging leert dat het merendeel, namelijk 54,93 procent van de Vlamingen, voorstander is van de opkomstplicht en aldus geen probleem ziet in de verplichting. Ondanks het wegvallen van de wettelijke opkomstplicht bij de komende lokale verkiezingen van 2024, geeft nog steeds 83,29 procent van de respondenten aan toch hun stem uit te gaan brengen. Dat zou een daling van ongeveer 10 procent in opkomstgraad betekenen. Wanneer er niet langer geldig of blanco zou worden gestemd, na de afschaffing van de opkomstplicht, zal de reële daling in geldige stemmen slechts ca. 6 procent bedragen. Het onderzoek toont aan dat de Vlaming een grotere motivatie tot stemmen bezit voor de lokale verkiezingen dan de federale, regionale en Europese verkiezingen. Niet enkel ligt de wil om te stemmen hoger bij de lokale verkiezingen. De Vlaming geeft eveneens aan de hoogste mate van vertrouwen, tevredenheid en betrokkenheid te ervaren ten aanzien van het lokale bestuursniveau. Op basis van deze parameters besluit ik dat de lokale verkiezingen in Vlaanderen het grootste belang krijgen toebedeeld en de afschaffing van de opkomstplicht op lokaal niveau de minst ingrijpende impact kan hebben, in vergelijking met de overige bestuursniveaus. Naast de afschaffing van de opkomstplicht werden nog andere initiatieven voorgesteld en al reeds genomen in het kader van de versterking van de lokale democratie. Ik stel vast dat de Vlaming voorstander is van onder meer een rechtstreekse verkiezing van de burgemeester, een vrije keuze van het stembureau en de mogelijkheid tot stemmen per post of digitaal in overmachtsgevallen. Om de kloof tussen de burgers en het lokaal bestuur te verkleinen en de burgerparticipatie te verhogen, ziet de Vlaming mogelijkheden in referenda voor lokale kwesties, een burgerforum en burgerbegroting. Voor een verlaging van het stemrecht van 18 naar 16 jaar en de commercialisering van de kiescampagnes is vooralsnog geen draagvlak te vinden bij de meerderheid van de Vlamingen. Verder bestudeerde ik welke factoren aanleiding kunnen geven aan het al dan niet gaan stemmen wanneer de opkomstplicht verdwijnt. Op gebied van socio-demografische elementen werd duidelijk dat de kans dat hoogopgeleiden meer gemotiveerd zijn om te gaan stemmen. Hierdoor bestaat de kans op een sociale vertekening, aangezien de lagere sociale klassen ondervertegenwoordigd kunnen worden in het electoraat. De representatieve democratie wordt dan niet volledig benut. Personen met een grotere tevredenheid richting de politiek en het gevoerde beleid zullen vaker gaan stemmen, net zoals politiek geïnteresseerden. De meest impactvolle factor blijkt de blootstelling aan de lokale kiescampagne te zijn. De kans dat iemand gaat stemmen stijgt tussen de 30 en 40 procent wanneer de lokale campagnes intensief worden gevolgd. Ook blijken naamstemmers een grotere motivatie tot stemmen over te houden, nadat dit niet langer verplicht zal zijn. De afschaffing van de opkomstplicht zal geen grote verschuivingen teweegbrengen in het lokale politiek landschap. Het verlies aan stemmen zal zich vooral vertalen in minder blanco en ongeldige stemmen. Ook het stemaandeel van partijen die extreme ideologieën vertegenwoordigen zal verminderen. De motivatie tot stemmen voor extreme ideologieën zit voornamelijk in de ontevredenheid aangaande het huidige

lokale bestuur. Daarnaast zullen laagopgeleiden en de lagere inkomens veeleer voor de radicalere partijen stemmen. De relatieve winst voor de overige partijen zal gematigd zijn, waarbij de grootste winst zich voornamelijk bij de Christendemocraten zal bevinden. Echter zal dit de verhoudingen tussen de politieke stromingen niet fundamenteel wijzigen. Daarbij vormt de partijkeuze van een persoon ook geen bepalende factor voor de stemintentie voor de lokale verkiezingen zonder opkomstplicht. De invloed van de afschaffing van de opkomstplicht zal zich bij de lokale verkiezingen relatief beperken, door de grote mate van belang dat Vlamingen aan dit bestuursniveau hechten. De kans is echter wel reëel dat de meeste afvallers zich in de lagere sociale klassen zullen bevinden. Het politiek landschap zal in ieder geval geen fundamentele wijzigingen ondergaan.

De politiek is een dynamisch domein, de perceptie tegenover de politiek en het gevoerde beleid is constant in beweging. Een bepaalde beslissing kan de perceptie van een groep burgers van richting doen keren. Het is dan ook moeilijk om uitspraken te doen over gebeurtenissen die zich in de toekomst zullen plaatsvinden. Dit onderzoek werd gevoerd op basis van een vragenlijst, die op een enkel moment werd afgenomen, in de periode april-mei 2022. De data zijn dus een weerspiegeling van een momentopname. Zo bleek bijvoorbeeld dat de Vlaming het minste vertrouwen heeft in het federale bestuursniveau. De vraag is of deze perceptie fundamenteel is of dat er sprake is van een trend. Een mogelijke verklaring voor het lage vertrouwen kan de federale coalitie met Vlaamse minderheid zijn. Er is echter bijkomend onderzoek vereist om de achterliggende redenen te achterhalen. Het is bovendien ook geen zekerheid dat over twee jaar, bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2024 effectief 83 procent zal gaan stemmen. De intentie tot stemming kan over een periode van twee jaar veranderen in beide richtingen. Aangezien we ons nog altijd in het stelsel van opkomstplicht bevinden, kunnen we enkel onderbouwde voorspellingen maken ten aanzien van toekomstige handelingen. Er zijn nog veel factoren waar vandaag geen rekening mee kan worden gehouden. De reële gevolgen van de afschaffing van de opkomst op de lokale democratie zullen bijgevolg pas na 2024 in kaart kunnen worden gebracht. Voor toekomstig onderzoek zal het dan ook interessant zijn om van een ex ante naar ex post onderzoek te gaan. Na de gemeenteraadsverkiezingen van 2024 zullen de gevolgen van de afschaffing in meer detail en met meer zekerheid kunnen worden vastgesteld. Daarnaast is een mogelijke piste om onderzoek uit te voeren naar de initiatieven die de lokale politici kunnen ondernemen om de burgers te motiveren te gaan stemmen. Hierbij kan worden gekeken naar succesvolle voorbeelden uit het buitenland waar geen opkomstplicht geldt, waaronder Duitsland en Italië. Daarnaast zullen lokale politici vandaag reeds voorbereidingen aan het treffen zijn voor de komende verkiezingen; welke ideeën hebben zij en hebben deze kans op slagen?

Ondanks de hoge mate van bereidheid tot stemmen bij de komende gemeenteraadsverkiezingen, zullen lokale politici inspanningen moeten leveren om zoveel mogelijk burgers te verleiden om effectief naar de stembus te trekken. Daarbij zal er bijzondere aandacht moeten gaan naar de burgers in de lagere sociale klassen. Door de afschaffing van de opkomstplicht dreigen zij namelijk nog verder af te drijven van het politiek gebeuren. De connectie met de lokale besturen is zeer belangrijk, aangezien dit bestuur het dichtst bij de mensen staat. Het lokale beleid zal ook een directe impact hebben op de leefomgeving van de inwoners. Uit dit onderzoek is gebleken dat de blootstelling aan

de verkiezingscampagnes een effectieve communicatievorm kan vormen om de kans op stemmen te vergroten. De lokale (kandidaat-)beleidsmakers dienen aldus via de campagnes alle burgers te informeren en overtuigen van het belang van hun stem. Op deze wijze verbetert de connectie tussen politiek en burgers en worden de drempels tot informatieverwerving gereduceerd. Hierdoor kan de interesse in het bestuur worden geprikkeld, wat op zijn beurt ook een positief zal hebben op de stemmotivatie. De inspanningen op lokaal niveau zouden potentieel positieve spillover-effecten leveren naar de hogere bestuursniveaus. Een niet-stemmer die toch wordt overgehaald zich te interesseren in de lokale politiek en toch zal gaan stemmen, kan mogelijks ook zijn interesse verruimen naar de overige beleidsniveaus. Wanneer een lokale partij affiniteit met een nationale partij burgers op lokaal niveau kan overhalen, door middel van de lokale campagnes, zouden deze burgers dezelfde partijkeuzes kunnen hanteren bij de Vlaamse of federale verkiezing. De nationale partijen zullen er zodoende belang bij hebben om de lokale politieke verankering mee te ondersteunen en uit te bouwen.

5. Referentielijst

- Aarts, K. (2001). Dertig jaar later. De empirische houdbaarheid van argumenten voor en tegen opkomstplicht. *Beleid en Maatschappij*, 28(2), 80-94. Retrieved from <https://ugp.rug.nl/beleidmaatschappij/article/view/27234/24660>
- Ackaert, J., Bouteica, N., Celis, K., Claes, E., Dassonneville, R., Delheye, P., . . . Erzeel, S. (2021). De opkomstplicht afschaffen is een historische vergissing. *De Standaard*, 26-27. Retrieved from https://www.standaard.be/cnt/dmf20210614_98041095
- Agentschap Binnenlands Bestuur. (2018). De lokale verkiezingen in cijfers. Retrieved from <https://vlaanderenkiest.be/nieuws/verkiezingen-cijfers>
- Anderson, D. R., Sweeney, D. J., Williams, T. A., Freeman, J., & Shoemith, E. (2017). *Statistics for business and economics* (4 ed.): Cengage.
- Bauwens, D. (2022). 'Vrees voor een politieke en sociale derde ronde': dit schrijven de internationale kranten over de verkiezingen in Frankrijk. *DeMorgen*. Retrieved from <https://www.demorgen.be/nieuws/vrees-voor-een-politieke-en-sociale-derde-ronde-dit-schrijven-de-internationale-kranten-over-de-verkiezingen-in-frankrijk~ba17013b/>
- Bechtel, M. M., Hangartner, D., & Schmid, L. (2018). Compulsory voting, habit formation, and political participation. *Review of Economics and Statistics*, 100(3), 467-476. Retrieved from http://eprints.lse.ac.uk/89714/1/Hangartner_Compulsory-voting-habit-formation_Accepted.pdf
- Billiet, J. (2001). Opkomstplicht of vrijheid om al of niet te gaan stemmen. 44. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/264870949_Opkomstplicht_of_vrijheid_om_al_of_niet_te_gaan_stemmen **OPKOMSTPLICHT OF VRIJHEID OM AL OF NIET TE GAAN STEMMEN**
- Brybaert, M. (2016). *Psychologie* (3 ed.): Academia press.
- Dassonneville, R., Feitosa, F., Hooghe, M., Lau, R. R., & Stiers, D. (2019). Compulsory voting rules, reluctant voters and ideological proximity voting. *Political Behavior*, 41(1), 209-230. Retrieved from <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s11109-018-9448-6.pdf>
- Dassonneville, R., Hooghe, M., & Miller, P. (2017). The impact of compulsory voting on inequality and the quality of the vote. *West European Politics*, 40(3), 621-644. doi:10.1080/01402382.2016.1266187
- De Ceuninck, K., Devos, C., Reynaert, H., Valcke, T., & Verlet, D. (2005). De opkomstplicht in Vlaanderen. *Burger, Bestuur en Beleid*, 2, 197-214. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/293176957_De_opkomstplicht_in_Vlaanderen
- De gecoördineerde Grondwet, 1994021048, Federale Overheid (1994).
- Decreet tot wijziging van diverse decreten, wat betreft versterking van de lokale democratie, 790, Vlaamse Overheid (2021).
- Deschouwer, K. (1998). Politieke partijen en de moeilijke democratie. *Samenleving en Politiek*, 5(1), 4-17. Retrieved from https://www.sampol.be/pdf/sampol_1998_01_p04_17_deschouwer_kris.pdf
- Deschouwer, K. (2010). De stemmen van het volk: een analyse van het kiesgedrag in Vlaanderen en Wallonië op 7 juni 2009. In.
- Engelen, B. (2005). Een dam tegen het leeglopen van de democratie: pleidooi voor het behoud van de opkomstplicht. *Ethiek en Maatschappij*, 8(2), 49-63. Retrieved from https://www.ethiekenmaatschappij.ugent.be/wp-content/uploads/2012/07/EM_82-2005-Engelen.pdf
- Engelen, B. (2007). Why compulsory voting can enhance democracy. *Acta politica*, 42(1), 23-39. Retrieved from <https://www.proquest.com/docview/217161746?parentSessionId=pvN1KTyqjpipeBHGZTpeQ6Ju%2F4L1m8mNTpDxG1sZ6iU%3D&pg-origsite=360link&accountid=27889>
- Ezrow, L., & Krause, W. (2021). Voter Turnout Decline and Party Responsiveness. *British Journal of Political Science*. Retrieved from http://repository.essex.ac.uk/31579/1/BJPS_Voter%20Turnout%20Decline%20and%20Party%20Responsiveness.pdf
- Freire, A., & Turgeon, M. (2020). Random votes under compulsory voting: Evidence from Brazil. *Electoral studies*, 66, 102168. Retrieved from <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2020.102168>

- Gaebler, S., Potrafke, N., & Roesel, F. (2020). Compulsory voting and political participation: Empirical evidence from Austria. *Regional Science and Urban Economics*, 81, 103499. Retrieved from <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0166046219302145>
- Geys, B. (2002). Economische rationaliteit en opkomst bij verkiezingen. *Nieuw Tijdschrift van de Vrije Universiteit Brussel*, 15(1), 20-34. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/239957715_Economische_Rationaliteit_en_Opkomst_bij_Verkiezingen
- Hoffman, M., León, G., & Lombardi, M. (2017). Compulsory voting, turnout, and government spending: Evidence from Austria. *Journal of Public Economics*, 145, 103-115. Retrieved from <https://www.sciencedirect-com.bib-proxy.uhasselt.be/science/article/pii/S0047272716301487>
- Homans, L. (2021). *Woordelijk Verslag Plenaire Ochtendvergadering van 14 juli 2021*. Vlaams Parlement
- Hooghe, M., & Pelleriaux, K. (1998). Compulsory voting in Belgium: An application of the Lijphart thesis. *Electoral studies*, 17(4), 419-424. Retrieved from <https://www.sciencedirect-com.bib-proxy.uhasselt.be/science/article/pii/S0261379498000213>
- Hooghe, M., & Stiers, D. (2017). Do reluctant voters vote less accurately? The effect of compulsory voting on party-voter congruence in Australia and Belgium. *Australian Journal of Political Science*, 52(1), 75-94. Retrieved from <https://www.tandfonline-com.bib-proxy.uhasselt.be/doi/abs/10.1080/10361146.2016.1260685>
- IBZ. (2021). Wat als men niet beschikbaar is op de dag van de stemming? Retrieved from <https://verkiezingen.fgov.be/kiezers/wat-als-men-niet-beschikbaar-is-op-de-dag-van-de-stemming>
- International IDEA. (2019). Voter turnout by election Belgium. Retrieved from <https://www.idea.int/data-tools/country-view/60/40>
- International IDEA. (2021). Compulsory voting Retrieved from <https://www.idea.int/data-tools/data/voter-turnout/compulsory-voting>
- International IDEA. (2022). Voter turnout database. Retrieved from <https://www.idea.int/data-tools/data/voter-turnout>
- Irwin, G., & Van Holsteyn, J. (2010). Nieuwe vragen, oude antwoorden: Het debat over de opkomstplicht in Nederland. *Res Publica*, 52(1). Retrieved from <https://openjournals.ugent.be/rp/article/72844/galley/197005/view/>
- Jackman, S. (2001). Compulsory voting. *International encyclopedia of the social and behavioral sciences*, 16314-16318. Retrieved from <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.488.1436&rep=rep1&type=pdf>
- Jakee, K., & Sun, G.-Z. (2006). Is compulsory voting more democratic? *Public Choice*, 129(1), 61-75. Retrieved from <https://link-springer-com.bib-proxy.uhasselt.be/content/pdf/10.1007/s11127-005-9008-6.pdf>
- Kieswetboek, 1894041255, Binnenlandse Zaken (1894).
- Kirby, P. (2022). Why has Putin invaded Ukraine and what does he want? *BBC News*. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/world-europe-56720589>
- Kouba, K., & Mysicka, S. (2019). Should and Does Compulsory Voting Reduce Inequality? *SAGE Open*, 9(1). Retrieved from https://journals-sagepub-com.bib-proxy.uhasselt.be/doi/full/10.1177/2158244018817141?utm_source=summon&utm_medium=discovery-provider
- Krasa, S., & Polborn, M. K. (2009). Is mandatory voting better than voluntary voting? *Games and Economic Behavior*, 66(1), 275-291. Retrieved from [https://www.edegan.com/pdfs/Krasa%20Polborn%20\(2009\)%20-%20Is%20mandatory%20voting%20better%20than%20voluntary%20voting.pdf](https://www.edegan.com/pdfs/Krasa%20Polborn%20(2009)%20-%20Is%20mandatory%20voting%20better%20than%20voluntary%20voting.pdf)
- Lacroix, J. (2007). A liberal defence of compulsory voting. *Politics*, 27(3), 190-195. Retrieved from <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1111/j.1467-9256.2007.00299.x>
- Lefevre, J., & Lesschaeve, C. (2014). Het effect van lokale verkiezingscampagnes op politieke kennis. De case van de Antwerpse lokale verkiezingen. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 42(1). Retrieved from https://www.aup-online.com/docserver/fulltext/13846930/42/1/CW_2014_042_001_071.pdf?expires=1651353816&id=id&accname=quest&checksum=E0400D6D70BCA5D8D433583B4F1965A6

- Lever, A. (2010). Compulsory voting: A critical perspective. *British Journal of Political Science*, 40(4), 897-915. Retrieved from <https://www-jstor-org.bib-proxy.uhasselt.be/stable/pdf/40930591.pdf>
- Lijphart, A. (2010). Stemrecht, stemplicht, opkomstplicht: inleiding tot het debat. *Res Publica*, 52(1). Retrieved from <https://openjournals.ugent.be/rp/article/72845/galley/197006/view/>
- Maldonado, A. (2015). *The origins and consequences of compulsory voting in Latin America*. Retrieved from <https://ir.vanderbilt.edu/xmlui/bitstream/handle/1803/14666/Maldonado.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Marien, S. (2007). Is compulsory voting a good idea? The consequences of compulsory voting in Belgium. Retrieved from <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjryODi5Lz3AhUOsKQKHTzDBBYQFnoECAgQAQ&url=https%3A%2F%2Fflirias.kuleuven.be%2Fretrieve%2F112690&usq=AOvVaw2O3ki0zIM8trGACKUosHA6>
- Marien, S., Dassonneville, R., & Hooghe, M. (2015). How second order are local elections? Voting motives and party preferences in Belgian municipal elections. *Local Government Studies*, 41(6), 898-916. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03003930.2015.1048230>
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koningrijksrelaties. (2019). Opkomst verkiezingen Retrieved from <https://kennisopenbaarbestuur.nl/thema/verkiezingen/>
- NOS. (2022). Historisch lage opkomst, waarom gingen zo weinig mensen naar de stembus? *NOS Nieuws*. Retrieved from <https://nos.nl/collectie/13894/artikel/2421544-historisch-lage-opkomst-waarom-gingen-zo-weinig-mensen-naar-de-stembus>
- Ongena, T., & Buysse, Y. (2021). *Verslag van de hoorzitting over het ontwerp van diverse decreten, wat betreft versterking van de lokale democratie*. Brussel
- Quintelier, E., Hooghe, M., & Marien, S. (2011). The effect of compulsory voting on turnout stratification patterns: a cross-national analysis. *International Political Science Review*, 32(4), 396-416. Retrieved from <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0192512110382016>
- Repucci, S., & Slipwitz, A. (2022). *The Global Expansion of Authoritarian Rule*. Retrieved from https://freedomhouse.org/sites/default/files/2022-02/FIW_2022_PDF_Booklet_Digital_Final_Web.pdf
- Reuchamps, M., Caluwaerts, D., De Winter, L., Jacquet, V., & Meulewaeter, C. (2015). Stemplicht en absentisme in een multilevel perspectief. *De kiezer ontcijferd: Over stemgedrag en stemmotivaties*, 168-184. Retrieved from <https://dial.uclouvain.be/pr/boreal/object/boreal:161525>
- Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2015). *Methoden en technieken van onderzoek* (7 ed.): Pearson.
- Schamp, T., & Devos, C. (2015). Verkiezingen en kiessystemen. In *Een plattegrond van de macht: inleiding tot politiek en politieke wetenschappen* (pp. 491-555). Retrieved from <https://biblio.ugent.be/publication/6953591/file/6964220>
- Singh, S. P. (2018). Compulsory voting and dissatisfaction with democracy. *British Journal of Political Science*, 48(3), 843-854. Retrieved from <https://www.proquest.com/docview/2057795068/fulltextPDF/5B3C62254372425BPQ/1?accountid=27889>
- Sminate, N., & Vaneekhout, J. (2022). *Verslag over de nota van de Vlaamse Regering: Visienota over de voorbereiding van de gemeente- en provincieraadsverkiezingen van 2024*. Retrieved from <https://docs.vlaamsparlement.be/pfile?id=1824420>
- Solijonov, A. (2016). *Voter turnout trends around the world*. Retrieved from <https://www.idea.int/sites/default/files/publications/voter-turnout-trends-around-the-world.pdf>
- Stock, J. H., & Watson, M. W. (2020). *Introduction to econometrics* (4 ed.): Pearson.
- Umbers, L. M. (2020). Compulsory voting: A defence. *British Journal of Political Science*, 50(4), 1307-1324. Retrieved from <https://www.proquest.com/docview/2440416613?fromopenview=true&pq-origsite=gscholar>
- van der Meer, T., & van Deth, J. (2010). Opkomstplicht: stimulans of frustratie? Een landenvergelijkende studie naar de gevolgen van opkomstplicht op politieke participatie.

- Res Publica*, 52. Retrieved from <https://openjournals.ugent.be/rp/article/72842/galley/197003/view/>
- Verlet, D., Carton, A., & Callens, M. (2010). Opkomstplicht in Vlaanderen: een gespreide slagorde? *Res Publica*, 52(1). Retrieved from <https://openjournals.ugent.be/rp/article/72843/galley/197004/view/>
- Vlaanderen. (2021). Stemrecht en stemplicht bij verkiezingen. Retrieved from <https://www.vlaanderen.be/stemrecht-en-stemplicht-bij-verkiezingen>
- Voce, A., & Clarke, S. (2022). French election 2022: full second round results. *The Guardian* Retrieved from <https://www.theguardian.com/world/ng-interactive/2022/apr/24/french-election-2022-live-results-projection-second-round-emmanuel-macron-marine-le-pen>
- Volacu, A. (2020). Democracy and Compulsory Voting. *Political Research Quarterly*, 73(2), 454-463. Retrieved from https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1065912919839155?casa_token=lr_sKuCmYAAAAA:BBW9dm8B3Wf773CIa3X34i-CI24pbFDrrLimMQwy0fMX8NJ7hR7bFsNTFOFozfab_Zw8qDUkbvXyko
- Witte, E., Meynen, A., & Luyten, D. (2021). *Politieke geschiedenis van België van 1830 tot heden*: Manteau.

6. Bijlagen

Bijlage 1: Wetsartikelen

Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele vrijheden – 4 november 1950

Artikel 9: Vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst

1. Eenieder heeft recht op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst; dit recht omvat tevens de vrijheid om van godsdienst of overtuiging te veranderen, alsmede de vrijheid hetzij alleen, hetzij anderen, zowel in het openbaar als privé zijn godsdienst te belijden of overtuiging tot uitdrukking te brengen in erediensten, in onderricht, in praktische toepassing ervan en in het onderhouden van geboden en voorschriften.
2. De vrijheid van godsdienst of overtuiging te belijden kan aan geen andere beperkingen zijn onderworpen dan die welke bij de wet voorzien, en die in een democratische samenleving nodig zijn voor de openbare orde, gezondheid of zedelijkheid of de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

Aanvullend protocol bij het verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden – 20 maart 1952

Artikel 3: Recht op vrije verkiezingen

De Hoge Verdragsluitende Partijen verbinden zich om met redelijke tussenpozen vrije, geheime verkiezingen te houden onder voorwaarden welke de vrije meningsuiting van het volk bij het kiezen van de wetgevende macht waarborgen.

Kieswetboek – 12 april 1894

Artikel 147bis:

§1. De volgende kiezers kunnen een andere kiezer machtigen om in hun naam te stemmen:

1° de kiezer die wegens ziekte of gebrekkigheid niet in staat is om zich naar het stembureau te begeven of er naartoe gevoerd te worden. Deze onbekwaamheid moet blijken uit een medisch attest. Geneesheren, die als kandidaat voor de verkiezing zijn voorgedragen, mogen een dergelijk attest niet afgeven;

2° de kiezer die om beroeps- of dienstredenen:

- a) In het buitenland is opgehouden, alsook de kiezers leden van zijn gezin of van zijn gevolg die met hem aldaar verblijven;
- b) Zich de dag van de stemming in het rijk bevindt, maar in de onmogelijkheid verkeert zich in het stembureau te melden. Van de onder a) en b) bedoelde onmogelijkheid moet blijken door een attest van de militaire of burgerlijke overheid of van de werkgever onder wie de betrokkene ressorteert;

3° de kiezer, die het beroep van (schipper, marktkramer of kermisreiziger) uitoefent en de leden van zijn gezin die met hem samenwonen. Van de uitoefening van het beroep moet blijken door een attest van de burgemeester van de gemeente waar de betrokkene in het volksregister is ingeschreven;

4° de kiezer die de dag van de stemming ten gevolge van een rechterlijke maatregel in een toestand van vrijheidsbeneming verkeert.

5° de kiezer die om redenen in verband met zijn geloofsovertuiging in de onmogelijkheid verkeert zich op het stembureau te melden. Deze onmogelijkheid moet blijken uit een attest dat is afgegeven door de religieuze overheid;

(6° de student die zich, om studieredenen, in de onmogelijkheid bevindt zich in het stembureau te melden, op voorwaarde dat hij een attest overlegt van de directie van de instelling waar hij studeert;

7° de kiezer die, om andere dan de hiervoor genoemde redenen, de dag van de stemming niet in zijn woonplaats is wegens een tijdelijk verblijf in het buitenland, en zich bijgevolg in de onmogelijkheid bevindt zich in het stembureau te melden, voor zover de onmogelijkheid [1 door de burgemeester van zijn woonplaats of zijn gemachtigde vastgesteld is, na overlegging van de nodige bewijsstukken, of, in het geval dat de kiezer zich in de onmogelijkheid bevindt een dergelijk bewijsstuk voor te leggen, op grond van een verklaring op erewoord. De Koning bepaalt het model van de verklaring op eer ingediend door de kiezer en het model van het attest dat door de burgemeester moet worden afgegeven.]

(De aanvraag moet worden ingediend bij de burgemeester van de woonplaats ten laatste op de dag die de dag van de verkiezing voorafgaat.)

§ 2. (Als gemachtigde kan elke andere kiezer aangewezen worden.) Iedere gemachtigde mag slechts één volmacht hebben.

§ 3. De volmacht wordt gesteld op een formulier waarvan het model door de Koning wordt bepaald; het wordt kosteloos afgegeven op de gemeentesecretarie.

De volmacht vermeldt [de verkiezing] waarvoor ze geldig is, de naam, de voornamen, de geboortedatum en het adres van de volmachtgever en van de gemachtigde.

Het volmachtformulier wordt door de volmachtgever en de gemachtigde ondertekend.

§ 4. Ten einde tot de stemming te worden toegelaten, overhandigt de gemachtigde aan de voorzitter van het stembureau waar de volmachtgever had moeten stemmen, de volmacht en één van de in § 1 vermelde attesten en vertoont hij hem zijn identiteitskaart en zijn oproepingsbrief waarop de voorzitter vermeldt: " heeft bij volmacht gestemd ".

§ 5. De volmachten worden bij de in artikel 146, eerste lid, bedoelde staat gevoegd en, met die staat, aan de vrederechter van het kanton gezonden.

Artikel 209:

Binnen acht dagen na de afkondiging van de namen van de gekozenen maakt de procureur des Konings de lijst op van de kiezers die niet aan de stemming hebben deelgenomen en wier verschoning niet is aangenomen.

Deze kiezers verschijnen op een eenvoudige oproeping voor de politierechtbank, die, het openbaar ministerie gehoord, beslist zonder mogelijkheid van hoger beroep.

Artikel 210:

Een eerste, niet gewettigde onthouding wordt naar gelang van de omstandigheden gestraft met berisping of met geldboete (van vijf tot tien frank.) Bij herhaling is de geldboete tien frank tot vijfentwintig frank.

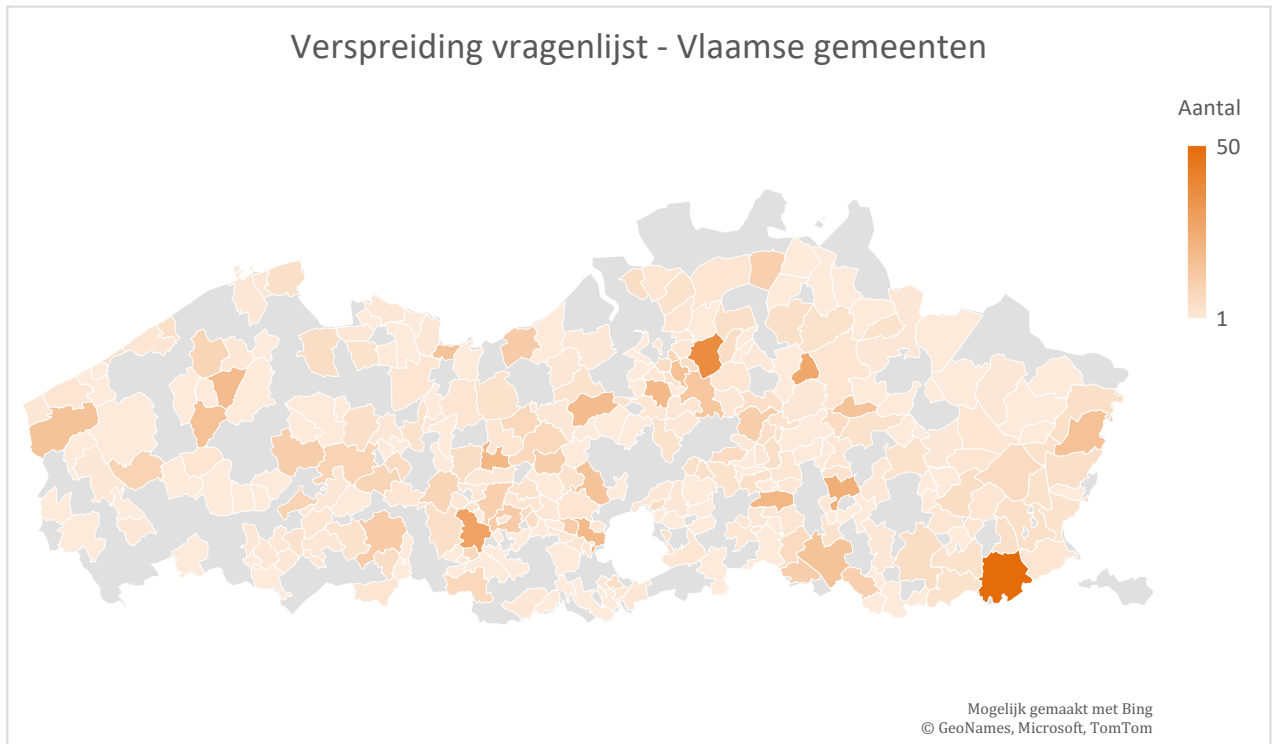
Vervangende gevangenisstraf wordt niet uitgesproken.

Onverminderd de voormelde strafbepalingen wordt de kiezer, indien de niet gewettigde onthouding ten minste vier maal voorkomt binnen vijftien jaar, voor tien jaar van de kiezerslijsten geschrapt en kan hij gedurende die tijd geen benoeming, bevordering of onderscheiding krijgen van een openbare overheid.

In de gevallen van dit artikel kan geen uitstel van de tenuitvoering van de straf worden verleend.

Tegen een veroordeling bij verstek staat verzet open gedurende zes maanden na de betekening van het vonnis. Het verzet kan worden gedaan bij eenvoudige verklaring, zonder kosten, op het gemeentehuis.

Bijlage 2: Catografische weergave verspreiding vragenlijst

Bijlage 3: Descriptieve data gebruikte variabelen in de regressiemodellen

Variabele	Obs	Gem	Std. Dev.	Min	Max
Stemintentie 2024	1269	.833	.373	0	1
Man	1269	.356	.479	0	1
Leeftijd	1269	1.353	.951	0	3
Antwerpen	1269	.254	.435	0	1
Oost-Vlaanderen	1269	.255	.436	0	1
Vlaams-Brabant	1269	.221	.415	0	1
West-Vlaanderen	1269	.132	.338	0	1
Student	1269	.085	.279	0	1
Ambtenaar	1269	.228	.42	0	1
Inactief	1269	.227	.419	0	1
Actief	1269	.46	.499	0	1
Opleidingsniveau	1269	1.382	.82	0	2
Inkomensniveau	1269	1.08	.725	0	2
Lidmaatschap	1269	.488	.5	0	1
Politieke tevredenheid	1269	1.835	1.126	0	4
Politieke machteloosheid	1269	2.204	1.226	0	4
Politieke kennis	1269	4.093	1.859	0	6
Politieke interesse	1269	2.165	1.078	0	4
Verkiezingscampagne	1269	2.055	1.197	0	4
Partijvoorkeur	1269	.545	.498	0	1
Overwinning 2018	1225	.387	.487	0	1
Lijststem 2018	1196	.314	.464	0	1
Lokale partij	1196	.208	.406	0	1
Stemcongruentie stem	1168	1.324	1.218	.03	8.84
Opleidingsniveau x Verkiezingscampagne	1269	2.986	2.583	0	8
Liberalisme	1168	.192	.394	0	1
Christendemocratie	1168	.188	.39	0	1
Vlaams-nationalisme	1168	.253	.435	0	1
Socialisme	1168	.12	.325	0	1
Ecologisme	1168	.102	.303	0	1
Extremen	1168	.146	.353	0	1

Bijlage 4: Vragenlijst

Start of Block: Socio-demografisch

Intro - Beste,

In het kader van mijn opleiding Toegepaste Economische Wetenschappen (TEW) aan de Universiteit Hasselt voer ik voor mijn masterthesis een onderzoek uit naar de invloed van de afschaffing van de opkomstplicht op de lokale democratie. Door een beslissing van de Vlaamse Regering zult u als stemgerechtigde Vlaming voor de lokale verkiezingen van 2024, namelijk niet langer verplicht zijn om te gaan stemmen.

Door deze vragenlijst in te vullen draagt u bij aan mijn onderzoek. Het is belangrijk dat u te allen tijde uw eigen mening geeft op de vragen. Verder wil ik nog graag benadrukken dat uw antwoorden volledig anoniem worden opgeslagen. Het invullen van de vragenlijst zal maximaal 10 minuten van uw tijd vergen.

Indien u vragen heeft over de inhoud van de vragenlijst/onderzoek of de verwerking en/of het gebruik van uw gegevens, aarzel dan niet om mij te contacteren: bo.breesch@student.uhasselt.be

Alvast hartelijk bedankt voor uw medewerking!

Bo Breesch

Geslacht - Wat is uw geslacht?

- Man
 - Vrouw
 - Wenst niet aan te geven.
-

Filtervraag - Was u bij de voorgaande lokale verkiezingen van 14 oktober 2018 stemgerechtigd? Met andere woorden, was u op 14 oktober 2018 18 jaar oud en woonachtig in België?

- Ja
 - Neen
-

Leeftijd - Hoe oud bent u vandaag?

Provincie - In welke provincie bent u woonachtig?

- West-Vlaanderen
- Oost-Vlaanderen
- Vlaams-Brabant
- Antwerpen
- Limburg
- Ik ben niet woonachtig in Vlaanderen.

Skip To: EINDE If In welke provincie bent u woonachtig? = Ik ben niet woonachtig in Vlaanderen.

Postcode - Wat is de postcode van de gemeente waar u woonachtig bent?

Opleidingsniveau - Wat is het hoogste opleidingsniveau dat u succesvol heeft beëindigd? Of succesvol zult gaan beëindigen indien u nog bezig bent aan een studie?

- Geen of lager onderwijs
 - Secundair onderwijs: TSO, BSO, KSO
 - Secundair onderwijs: ASO
 - Graduaat (HB05)
 - Professionele Bachelor (hoger onderwijs)
 - Academische Bachelor (universitair)
 - Master/Doctoraat (universitair)
-

Beroepssituatie - Wat is uw huidige beroepssituatie?

- Student
 - Arbeidsongeschikt
 - Gepensioneerd
 - Huisvrouw/man
 - Werkloos, actief op zoek naar werk
 - Werkloos, niet actief op zoek naar werk
 - Arbeider
 - Bediende
 - Zelfstandige
 - Ambtenaar
 - Kaderlid
 - Vrij beroep
-

Display This Question:

If Wat is uw huidige beroepssituatie? = Arbeider

Or Wat is uw huidige beroepssituatie? = Bediende

Or Wat is uw huidige beroepssituatie? = Ambtenaar

Or Wat is uw huidige beroepssituatie? = Kaderlid

Contractduur - Via welk soort arbeidscontract bent u tewerkgesteld? (1)

- Bepaalde duur
- Onbepaalde duur

Werkweek - Via welk soort arbeidscontract bent u tewerkgesteld? (2)

- Voltijds
- Deeltijds

Inkomen - Wat is uw persoonlijk maandelijks netto-inkomen? Indien u momenteel niet actief bent, gelieve dan aan te geven over u hoeveel vervangingsinkomen u beschikt.

- Geen inkomen
- 1 - 500
- 501 - 1.000
- 1.001-1.500
- 1.501 - 2.000
- 2.001 - 2.500
- 2.501 - 3.000
- 3.001 - 3.500
- 3.501 - 4.000
- 4.001 - 4.500
- 4.501 - 5.000
- 5.001 - 5.500
- 5.501 - 6.000
- 6.000 +

Lid_vereniging - Bent u actief lid van een bepaalde vereniging?

- Ja, op dit moment.
- Ja, in een recent verleden.
- Neen

Lid_politiek - Bent u lid van een politieke organisatie/partij?

- Ja, op dit moment.
 - Ja, in een recent verleden.
 - Neen
-

Godsdienst - Beschouwt u zichzelf lid van een bepaalde godsdienst/geloofsovertuiging?

- Ja
 - Neen
-

Display This Question:

If Beschouwt u zichzelf lid van een bepaalde godsdienst/geloofsovertuiging? = Neen

Godsdienst (2) - Heeft u zich ooit wel beschouwd als lid van een godsdienst/geloofsovertuiging?

- Ja
 - Neen
-

Display This Question:

If Beschouwt u zichzelf lid van een bepaalde godsdienst/geloofsovertuiging? = Ja

Or Heeft u zich ooit wel beschouwd als lid van een godsdienst/geloofsovertuiging? = Ja

Godsdienst (3) - Tot welke godsdienst/geloofsovertuiging voelt u zich verbonden?

- Christendom
 - Protestantisme
 - Islam
 - Jodendom
 - Oosterse religie (bv. Boeddhisme, Hindoeïsme, Shintoïsme, etc.)
 - Andere: _____
-

Migratieachtergrond - Beschikt uzelf of minstens een van uw ouders over een migratieachtergrond?

- Ja
 - Neen
-

Display This Question:

If In welke provincie bent u woonachtig? = Ik ben niet woonachtig in Vlaanderen.

EINDE - Op basis van het antwoord dat u zojuist gaf moet ik besluiten dat u niet behoort tot het doelpubliek van dit onderzoek. Desalniettemin wil ik u van harte danken voor uw moeite om mee te willen werken aan mijn masterthesis.

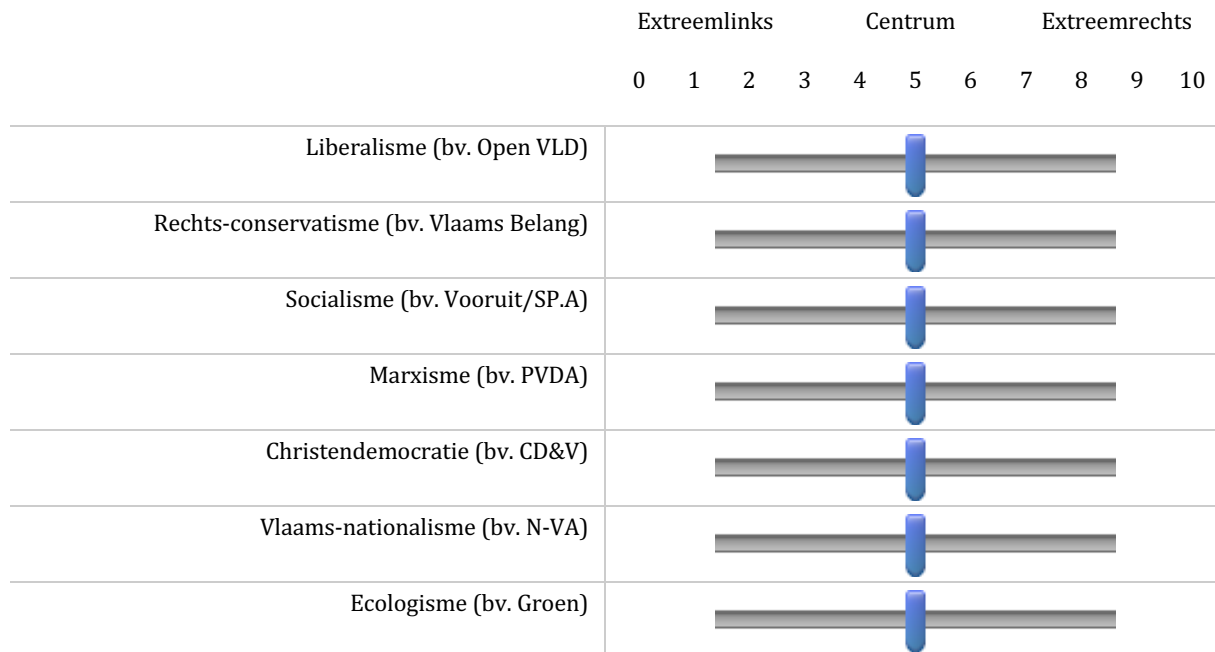
Gelieve gebruik te maken van het rode pijltje rechts onderaan de pagina om de vragenlijst af te sluiten.

Skip To: End of Survey If Op basis van het antwoord dat u zojuist gaf moet ik besluiten dat u niet behoort tot het doelpubl... Is Displayed

End of Block: Socio-demografisch

Start of Block: Politiek

Plaatsing_spectrum - In de politiek worden de termen 'links' en 'rechts' vaak gebruikt. Kunt u aangeven waar u de volgende partijblokken, gemiddeld genomen, zou plaatsen op een schaal van 0 tot 10, waarbij 0 'extreemlinks', 5 'centrum' en 10 'extreemrechts' betekent?

Interesse - In welke mate bent u geïnteresseerd in de politieke actualiteit? (via allerlei kanalen: tv, radio, kranten, tijdschriften, internet, applicaties)

- Zeer grote interesse
- Grote interesse
- Matige interesse
- Weinig interesse
- Geen interesse

Verkiezingscampagne - Hoe intensief volgt u de verkiezingscampagne in uw gemeente?

- Zeer intensief
- Intensief
- Gematigd
- Oppervlakkig
- Totaal niet

Quiz - U zal nu 6 korte politieke quizvragen krijgen voorgeschoteld. Op deze wijze willen we graag uw politieke kennis testen.

Quiz_1 - Wie is de voorzitter van het Vlaams Parlement?

- Filip Dewinter
 - Bart Tommelein
 - Jan Jambon
 - Liesbeth Homans
 - Joke Schauvliege
-

Quiz_2 - Wie is de federale minister van Energie?

- Zuhail Demir
 - Petra De Sutter
 - Tinne Van der Straeten
 - Pierre-Yves Dermagne
 - Vincent Van Peteghem
-

Quiz_3 - Wie is de Vlaamse minister van Mobiliteit en Openbare Werken?

- Lydia Peeters
 - Wouter Beke
 - Matthias Diependaele
 - Bart Somers
 - Ben Weyts
-

Quiz_4 - Welke partij maakt geen deel uit van de huidige federale regering?

- MR
 - Groen
 - N-VA
 - CD&V
 - PS
-

Quiz_5 - Is onderwijs een federale bevoegdheid?

- Ja
 - Neen
-

Quiz_6 - Wie is de voorzitter van Open VLD?

- Bart Tommelein
 - Gwendolyn Rutten
 - Egbert Lachaert
 - Alexander De Croo
 - Vincent Van Quickenborne
-

Vertrouwen - Hoeveel vertrouwen heeft u in de volgende besturen?

	Helemaal geen	Weinig	Matig	Veel	Zeer veel
Europese Unie	☐	☐	☐	☐	☐
Federaal (België)	☐	☐	☐	☐	☐
Vlaanderen	☐	☐	☐	☐	☐
Gemeentelijk	☐	☐	☐	☐	☐

Machteloosheid - In welke mate vindt u dat de politiek rekening houdt met uw stem of de stem van het volk in het algemeen? Graag uw mening voor de volgende bestuursniveaus.

	Zeer kleine mate	Kleine mate	Matig	Grote mate	Zeer grote mate
Europese Unie	☐	☐	☐	☐	☐
Federaal (België)	☐	☐	☐	☐	☐
Vlaanderen	☐	☐	☐	☐	☐
Gemeentelijk	☐	☐	☐	☐	☐

Tevredenheid - In welke mate bent u tevreden over de manier waarop de volgende besturen hun beleid voeren?

	Zeer kleine mate	Kleine mate	Matig	Grote mate	Zeer grote mate
Europese Unie	☐	☐	☐	☐	☐
Federaal (België)	☐	☐	☐	☐	☐
Vlaanderen	☐	☐	☐	☐	☐
Gemeentelijk	☐	☐	☐	☐	☐

Partisanship - Is er een bepaalde politieke partij waarmee u zich meer verbonden voelt dan met al de anderen?

- Ja
- Neen, ik voel me niet meer verbonden tot een bepaalde politieke partij.

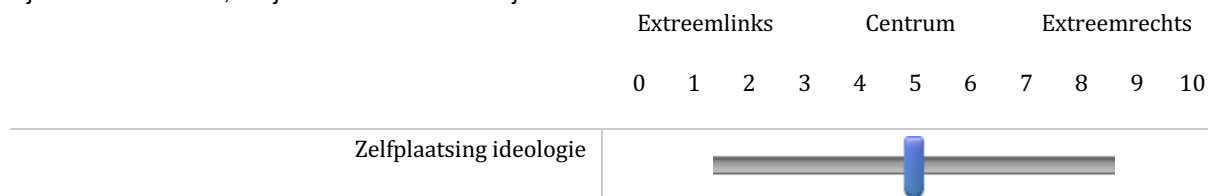
Display This Question:

If Was u bij de voorgaande lokale verkiezingen van 14 oktober 2018 stemgerechtigd? Met andere woorden... = Ja

Res_voorg_verk - Welke stelling past het best bij het resultaat van de door uw gekozen partij, bij de voorgaande gemeenteraadsverkiezingen van 2018?

- De partij waarop ik stemde heeft de verkiezing gewonnen.
- De partij waarop ik stemde heeft de verkiezing verloren.
- Ik weet het niet.

Zelfplaatsing - Op welke positie zou u zichzelf plaatsen op de links-rechtsschaal van het politiek spectrum? 0 zijnde 'extreemlinks', 5 zijnde 'centrum' en 10 zijnde 'extreemrechts'.

End of Block: Politiek

Start of Block: Houding tav opkomstplicht

Display This Question:

If Was u bij de voorgaande lokale verkiezingen van 14 oktober 2018 stemgerechtigd? Met andere woorden... = Ja

Stem_2018 - Bracht u een geldige stem uit tijdens de laatste gemeenteraadsverkiezingen van 2018?

- Ja
- Neen, ik stemde 'blanco'.
- Neen, ik stemde ongeldig.
- Neen, ik ben thuisgebleven (geen stem uitgebracht).
- Ik wens hierop niet te antwoorden.

Skip To: Voorstander_OKP If Bracht u een geldige stem uit tijdens de laatste gemeenteraadsverkiezingen van 2018? = Ik wens hierop niet te antwoorden.

Display This Question:

If Bracht u een geldige stem uit tijdens de laatste gemeenteraadsverkiezingen van 2018? = Ja

Lijst_naamstem - Bracht u tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 een stem uit op een partij (lijststem) of een specifieke kandidaat/kandidaten (naamstem/voorkeursstem)?

- Lijststem
- Naamstem

Display This Question:

If Bracht u een geldige stem uit tijdens de laatste gemeenteraadsverkiezingen van 2018? = Ja

PCE - Kwam de partij waarop u stemde of de partij van de kandidaat waarop u stemde, bij de gemeenteraadsverkiezing op onder zijn nationale naam? Of gebeurde dit onder een andere naam in samenwerking met een andere partij?

- Onder nationale naam (zijnde: PVDA, SP.A, Groen, CD&V, Open VLD, N-VA, Vlaams Belang).
- Onder andere naam door samenwerking met een andere partij.

Display This Question:

If Bracht u een geldige stem uit tijdens de laatste gemeenteraadsverkiezingen van 2018? != Ja

And Was u bij de voorgaande lokale verkiezingen van 14 oktober 2018 stemgerechtigd? Met andere woorden... = Ja

Reden_niet_2018 - Waarom koos u voor deze optie? Kies de stelling die het nauwst aansluit bij uw eigen beweegredenen om blanco/ongeldig/niet te stemmen.

- Ik was gefrustreerd door het voorgaand bestuur of door de politiek in het algemeen.
- Ik had geen zin om te stemmen.
- Ik had geen politieke voorkeur of voorkeur voor een kandidaat.
- Ik beschikte over te weinig politieke kennis/interesse om te stemmen.
- Ik hecht geen waarde aan stemmen.
- Er wordt toch geen rekening gehouden met mijn stem.
- Ik had geen tijd om naar het stemlokaal te gaan.
- Ik was niet stemgerechtigd.
- Mijn omgeving beïnvloedde me om niet te stemmen.
- De partij waarop ik normaal stem heeft niet aan mijn behoeften voldaan en ik wou niet voor een andere partij stemmen.

Display This Question:

If Bracht u een geldige stem uit tijdens de laatste gemeenteraadsverkiezingen van 2018? = Ja

And Was u bij de voorgaande lokale verkiezingen van 14 oktober 2018 stemgerechtigd? Met andere woorden... = Ja

Partij_2018 - Voor welk van onderstaande partijblokken bracht u een stem uit bij de voorgaande gemeenteraadsverkiezingen van 2018?

Indien de partij waarop u stemde opkwam met een gezamenlijke lijst met een andere partij en uw gekozen partij daarom in meerdere partijblokken kan worden geplaatst, duidt dan het partijblok aan die u het meest aansprak.

- Marxisme (bv. PVDA)
- Socialisme (bv. SP.A/Vooruit)
- Ecologisme (bv. Groen)
- Christendemocratie (bv. CD&V)
- Liberalisme (bv. Open VLD)
- Vlaams-nationalisme (bv. N-VA)
- Rechts-conservatisme (bv. Vlaams Belang)

Voorstander_OKP - Bent u een voorstander van de opkomstplicht bij verkiezingen?

- Ja
- Neen
- Geen mening

Stemgedrag_2024 - Zou u nog gaan stemmen wanneer de opkomstplicht verdwijnt?

	Ja	Neen
Europese verkiezingen	☐	☐
Federale verkiezingen	☐	☐
Vlaamse verkiezingen	☐	☐
Gemeenteraadsverkiezingen	☐	☐

Display This Question:

If Zou u nog gaan stemmen wanneer de opkomstplicht verdwijnt? = Gemeenteraadsverkiezingen [Neen]

Reden_niet_2024 - Waarom zou u niet meer gaan stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen? Kies de stelling die het nauwst aansluit bij uw eigen beweegredenen om niet langer te gaan stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen.

- Ik heb geen interesse in politiek in het algemeen.
- Ik hecht geen belang aan het gemeentebestuur.
- Ik voel me niet betrokken bij het gemeentebestuur.
- Ik heb geen vertrouwen in mijn gemeentebestuur.
- Met mijn stem wordt toch geen rekening gehouden.

End of Block: Houding tav opkomstplicht

Start of Block: Houding tav intenties versterking lokale democratie

B4 - Naast de afschaffing van de opkomstplicht worden er nog andere pistes onderzocht om de lokale democratie te versterken. U zal nu bevroegd worden naar uw mening ten aanzien van enkele intenties die worden onderzocht door de politiek of die tijdens de debatten naar voren werden gebracht.

Comm_reclame - Het toestaan van het gebruik van commerciële reclame voor campagnes. Concreet zal het niet langer verboden zijn om gebruik te maken van:

- Commerciële reclameborden of affiches
- Reclameborden of affiches groter dan 4m²
- Commerciële reclamespots op radio, televisie en in bioscopen

Wat is uw mening ten aanzien van deze intentie?

- Helemaal eens
 - Enigszins eens
 - Niet eens/oneens
 - Enigszins oneens
 - Helemaal oneens
-

Stemlokaal - De kiezer zal niet langer verplicht gebonden zijn aan het toegewezen stemlokaal, maar krijgt de vrije keuze binnen zijn gemeente of stadsdistrict.

Wat is uw mening ten aanzien van deze intentie?

- Helemaal eens
 - Enigszins eens
 - Niet eens/oneens
 - Enigszins oneens
 - Helemaal oneens
-

Volmacht - Als u zich op de verkiezingsdag niet naar de stembus kunt begeven, moet u uw stem uitbrengen bij volmacht: u machtigt daartoe iemand die uw stem in uw plaats uitbrengt.

Intentie: In plaats van het geven van een volmacht zal de kiezer, in overmachtsgevallen, de kans krijgen om op een alternatieve wijze te kunnen stemmen, namelijk digitaal of per post.

Wat is uw mening ten aanzien van deze intentie?

- Helemaal eens
 - Enigszins eens
 - Niet eens/oneens
 - Enigszins oneens
 - Helemaal oneens
-

18_16 - U bent stemgerechtigd vanaf de leeftijd van 18 jaar. Bij de volgende Europese verkiezingen van 2024 zullen ook jongeren vanaf 16 jaar de kans krijgen om te gaan stemmen.

Bepaalde Vlaamse politieke partijen pleiten om deze verlaging van 18 naar 16 jaar ook door te trekken naar de federale, Vlaamse en lokale verkiezingen.

Wat is uw mening ten aanzien van deze intentie?

- Helemaal eens
 - Enigszins eens
 - Niet eens/oneens
 - Enigszins oneens
 - Helemaal oneens
-

Burgemeesterschap - De nieuwe regelgeving omtrent het burgemeesterschap is als volgt: de kandidaat met de meeste stemmen van de grootste partij (op basis van het aantal stemmen) wordt burgemeester, indien zijn partij deel uitmaakt van de coalitie.

Een tegenvoorstel was om de kandidaat met de meeste stemmen, ongeacht van het aantal stemmen van zijn partij, automatisch burgemeester zou worden.

Hoe staat u ten opzichte van dit tegenvoorstel?

- Helemaal eens
 - Enigszins eens
 - Niet eens/oneens
 - Enigszins oneens
 - Helemaal oneens
-

Referenda - Bent u, over het algemeen, voor of tegen referenda over belangrijke lokale thema's?

Burgers hebben dan het recht om hun stem uit te brengen over een specifiek voorstel, dat een belangrijke impact kan hebben binnen de gemeente. De gemeenteraad zal dan gebonden zijn aan de uitslag van dat referendum. Via deze wijze krijgen burgers ook tijdens de legislatuur de kans om hun stem te laten horen in plaats van enkel op verkiezingsdag.

- Voorstander
 - Tegenstander
 - Geen mening
-

Burgerfora - Bent u, over het algemeen, voor of tegen burgerfora over belangrijke lokale thema's?

Een burgerforum bestaat uit 10 tot 20 burgers, die op basis van toeval geselecteerd zijn. Ze komen samen en discussiëren over een bepaald thema om zo tot een advies aan de gemeenteraad te bekomen. Dit advies is niet bindend voor de gemeenteraad, maar dient als vertegenwoordiging van de actuele opinie van de bevolking.

- Voorstander
 - Tegenstander
 - Geen mening
-

Burgerbegroting - Bent u, over het algemeen, voor of tegen burgerbegrotingen op lokaal niveau?

Een burgerbegroting betekent dat burgers beslissen over een deel van de gemeentelijke begroting. De betrokken burgers komen samen en discussiëren over hoe ze het geld wensen te verdelen overheen een aantal concrete projecten.

- Voorstander
 - Tegenstander
 - Geen mening
-

Slot - Bij deze bent u aan het einde van de vragenlijst gekomen. Door naar de volgende pagina te gaan, met behulp van het rode pijltje rechtsonder de pagina, kunt u de vragenlijst afsluiten. Verder wil ik u van harte danken voor uw medewerking!

Indien u nog vragen heeft over het onderzoek of de verwerking en/of gebruik van uw gegevens, aarzel dan niet om mij te contacteren: bo.breesch@student.uhasselt.be

Indien u nog algemene opmerkingen heeft, kan u ook onderstaand invulveld gebruiken.

Indien u wenst geïnformeerd te worden over de resultaten van het onderzoek, kan u in het tweede invulveld uw e-mailadres achterlaten. Let op, indien u uw e-mailadres achterlaat, kan uw anonimiteit niet langer worden verzekerd. Een alternatieve wijze is om persoonlijk een e-mail naar het bovenstaand e-mailadres te versturen, op deze wijze kunnen uw antwoorden niet aan uw e-mailadres worden gekoppeld.

- Opmerkingen (optioneel): _____
- E-mailadres (optioneel): _____

End of Block: Houding tav intenties versterking lokale democratie
